

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «ПСИХОЛОГІЯ»

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Факультет психології
Кафедра політичної психології та міжнародних відносин
Кафедра психосоматики та психологічної реабілітації

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ
ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ
ПРОГРАМИ «ПСИХОЛОГІЯ»**

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія

Київ – 2023

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Факультет психології

Кафедра політичної психології та міжнародних відносин
Кафедра психосоматики та психологічної реабілітації

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ
ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ
ПРОГРАМИ «ПСИХОЛОГІЯ»**

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія

Київ – 2023

ББК 88.8
УДК 159.9

Схвалено Вченою Радою УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 2 від 28 вересня року)

Рецензенти:

Руденко Л. М., доктор психологічних наук, професор, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова

Ігнатович О. М., доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Комплекс навчальних програм для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Психологія» (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія) / Авторський колектив: кафедри психосоматики та психологічної реабілітації; кафедри політичної психології та міжнародних відносин; заг. ред. - Л.М. Вольнова. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 225 с

У методичному виданні скомпановано комплекс навчальних програм з ОПП «Психологія» для фахової підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Комплекс навчальних програм розроблений, затверджений та апробований протягом часу в системі підготовки психологів. Комплекс створено відповідно до сучасних вимог у вищій школі, запитів стейкхолдерів та психологів-практиків. Рекомендовано для студентів-психологів, аспірантів і викладачів ЗВО.

© Авторський колектив кафедри психосоматики та психологічної реабілітації, 2023

© Авторський колектив кафедри політичної психології та міжнародних відносин, 2023

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

Авторський колектив кафедри

психосоматики та психологічної реабілітації:

доктор психологічних наук, професор Мозгова Г.П.
кандидат психологічних наук, професор Бушуєва Т.В.
кандидат психологічних наук, доцент Ханецька Т.І.
кандидат психологічних наук, доцент Дьоміна Г.А.
кандидат психологічних наук, доцент Сидоренко О.Б.
кандидат психологічних наук, доцент Поліщук С.П.
кандидат педагогічних наук, доцент Вольнова Л.М.
кандидат філософських наук, доцент Якимчук О.І.

Авторський колектив кафедри

політичної психології та міжнародних відносин:

доктор політичних наук, професор Андрущенко Т.В.
доктор політичних наук, доцент Захаренко К.В.
кандидат психологічних наук, професор Зеленін В.В.
кандидат психологічних наук, доцент Федоренко А.Ф.
доктор філософії в галузі психології, доцент Бондарчук О.Ю.
кандидат психологічних наук, доцент Федоренко Л.П.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
ОБОВ'ЯЗКОВА ЧАСТИНА.	
ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	
<i>Вольнова Л. М.</i> Методика викладання психології у закладах вищої освіти	9
<i>Бушуєва Т. В.</i> Методологія наукових психологічних досліджень.....	16
<i>Ханецька Т. І.</i> Сучасні теорії та практики психокорекції.....	23
<i>Мозгова Г. П., Ханецька Т. І.</i> Психологія професійної кар'єри та професійних деструкцій.....	36
<i>Зеленін В. В.</i> Психологія проєктної діяльності та інноваційні технології в освіті.....	50
<i>Федоренко А. Ф.</i> Патопсихологія та сучасні технології психопрофілактики ..	68
<i>Бондарчук О. Ю.</i> Сучасні технології психологічної допомоги.....	79
<i>Федоренко А. Ф.</i> Актуальні проблеми загальної і соціальної психології..	88
<i>Мозгова Г. П., Ханецька Т. І.</i> Психологія розвитку та формування особистості	99
<i>Бондарчук О. Ю.</i> Сучасні технології психологічного консультування.....	111
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА	
<i>Андрущенко Т. В., Федоренко А. Ф.</i> Науковий семінар.....	120
ВИБІРКОВА ЧАСТИНА.	
ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ВІЛЬНОГО ВИБОРУ СТУДЕНТІВ	
Вибірковий блок «Соціальна та сімейна психологія»	
<i>Дьоміна Г. А.</i> Технології психологічної допомоги в соціальних і сімейних системах.....	130
<i>Федоренко Л. П.</i> Психологія особистості в кризових та екстремальних ситуаціях.....	141
<i>Поліщук С. П.</i> Психологічний супровід сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб.....	151
Вибірковий блок «Політична психологія. Коучинг»	
<i>Зеленін В. В.</i> Технології політичного коучингу та консалтингу.....	163
<i>Захаренко К. В.</i> Політичні психотехнології в інформаційному просторі...	175
<i>Андрущенко Т. В., Зеленін В. В.</i> Технології політичної пропаганди.....	182
Вибірковий блок «Психосоматика та психологія здоров'я»	
<i>Якимчук О. І.</i> Психологічна допомога дітям з психосоматичними розладами.....	194
<i>Вольнова Л. М.</i> Психологічна реабілітація учасників бойових дій та їх сімей	204
<i>Якимчук О. І.</i> Тілесно-орієнтована психотерапія психосоматичних розладів	217

ПЕРЕДМОВА

Необхідність інтеграції сучасного освітнього процесу в європейський освітній простір зумовлює глибинні зміни в системі національної освіти, впровадження інноваційних стратегій розвитку, зокрема, у закладах вищої освіти. Зміст і структура психологічної освіти, гуманізація її цілей і принципів висуває підвищені вимоги до професійних та особистісних якостей психолога. Професійна підготовка фахівців за спеціальністю 053 Психологія освітньо-професійної програми «Психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти має відповідати сучасним життєвим реаліям, державним вимогам, потребам ринку праці й особистості, класичним та новітнім науковим досягненням та узгоджуватися зі Стандартом вищої освіти України; готувати висококваліфікованих, компетентних та конкурентоспроможних на сучасному ринку праці фахівців, здатних розв'язувати теоретичні та практичні завдання у процесі навчання та професійній діяльності у різних галузях психологічної науки, що передбачає проведення наукових і проектних досліджень та/або здійснення інновацій та здійснення професійної діяльності психолога/викладача психології з урахуванням загальнолюдських цінностей й норм професійної етики.

Комплекс навчальних програм для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Психологія» (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія) відповідає освітньо-професійній програмі, яка має на меті підготовку висококваліфікованих і компетентних фахівців, адаптованих до ринкових і демократичних перетворень, здатних жити й творити в інформаційному суспільстві, глобальному світовому просторі, досягати взаєморозуміння між людьми, соціальними групами, націями, державами, бути членами європейської і світової спільноти і одночасно патріотами Української держави, речниками національних інтересів; розвиток у здобувачів вищої освіти ініціативності та інноваційності, творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості, здорового способу життя, здатності знаходити та впроваджувати креативні рішення в сучасному мінливому та глобалізованому світі; формування сучасного світогляду, професійних компетентностей, цінностей для продуктивної практичної діяльності, що відповідають стандартам вищої освіти, запитам працедавців, а також потребам інших зацікавлених сторін і суспільства загалом.

Представлені у комплексі навчальні програми обов'язкової і вибіркової частин навчального плану розроблені за кредитно-модульною і модульно-

рейтинговою системою з визначеними предметом, метою і завданнями навчальної дисципліни, основними результатами навчання і компетентностями згідно з вимогами освітньо-професійної програми, орієнтовним тематичним планом, змістом навчальної дисципліни за модулями і темами, засобами діагностики успішності навчання, формою підсумкового контролю успішності навчання та інформаційними джерелами для вивчення курсу.

Структура та оформлення навчальних програм відповідає вимогам науково-методичної УДУ імені Михайла Драгоманова. Їх розглянуто і схвалено на засіданнях кафедри психосоматики та психологічної реабілітації й кафедри політичної психології та міжнародних відносин, затверджено науково-методичними радами факультету психології і Українського Державного університету УДУ імені Михайла Драгоманова й рекомендовано до друку Вченою радою.

У методичному виданні скомпановано комплекс навчальних програм з ОПП «Психологія» для фахової підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Комплекс навчальних програм розроблений, затверджений та апробований протягом часу в системі підготовки психологів. Комплекс створено відповідно до сучасних вимог у вищій школі, запитів стейкхолдерів та психологів-практиків. Рекомендовано для студентів-психологів, аспірантів і викладачів ЗВО.

ОБОВ'ЯЗКОВА ЧАСТИНА.

ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ

У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розробник програми: *Вольнова Леся Миколаївна*,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації.

І. Пояснювальна записка

Програма нормативної навчальної дисципліни «*Методика викладання психології у закладах вищої освіти*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є процес викладання психології, її закономірності, зв'язок з іншими науками з метою підвищення ефективності навчання.

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів: циклу загальної підготовки («*Філософія освіти*», «*Психолого-педагогічні технології*», «*Організація наукових досліджень*», «*Освітня політика та лідерство*») та циклу професійної підготовки («*Професійна етика*», «*Психологія проєктної діяльності та інноваційні технології в освіті*»).

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Методика викладання психології у закладах вищої освіти*» є формування у здобувачів освіти другого магістерського ступеня систематизованих знань з методики викладання психології у ЗВО та навичок підготовки та проведення різних типів занять з психологічних дисциплін.

Основними завданнями вивчення дисципліни «*Методика викладання психології у закладах вищої освіти*» є

1. Сприяти опануванню здобувачами освіти системою знань про особливості педагогічної, зокрема, викладацької діяльності у закладах вищої освіти, теоретико-методологічні основи викладання психології як навчальної дисципліни.

2. Формувати вміння підбирати доцільні теоретичні підходи та концепції для викладання окремих психологічних дисциплін, формулювати мету навчання, обирати зміст, форми і методи навчання, форми і методи педагогічного контролю під час різних типів навчальних занять з психології.

3. Сформувати у здобувачів освіти практичні вміння визначати активні методи педагогічного впливу з метою активізації уваги, мислення та пізнавальної активності студентів.

4. Навчити визначати проблеми і перспективи розвитку та виховання особистості в процесі викладання психології як навчальної дисципліни.

5. Розвивати професійне ставлення до організації освітнього процесу у ЗВО з урахуванням психологічних особистісних особливостей його учасників, здатність до самореалізації та професійного росту у майбутній професійній діяльності.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
2	ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість	ФК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології. ФК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
3	ПРН8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
	ПРН13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ФК12. Здатність до формування глибоких об'єктивних знань з найбільш актуальних проблем у галузі традиційних й інноваційних технологій та методів забезпечення ефективності психолого-педагогічної діяльності; навичок і методик майстерного викладання з урахуванням потреб сучасного ринку праці, стейкхолдерів, споживачів освітніх послуг.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем		Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
			Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль 1. Психолого-педагогічні проблеми викладання психології у вищій школі	1.4	12	8	-	4	24	6	6			36
		1.10	18	8	2	8	24					
1.	Тема 1.1. Методика викладання психології як наука та навчальна дисципліна	1.4	4	2		2	6	2	2			8
		1.10	4	2		2	6					
2.	Тема 1.2. Базові концепції та теоретичні підходи до навчання особистості в системі вищої освіти	1.4	4	4			6	2	2			8
		1.10	8	4		4	6					
3.	Тема 1.3. Загальні засади викладання психологічних дисциплін	1.4	2	2			6	2	2			8
		1.10	4	2		2	6					
4.	Тема 1.4. Професійна компетентність викладача психології	1.4	2			2	6	2	2			6
		1.10	2		2		6					
	Модуль 2. Організаційно-методичні аспекти викладання психології у ЗВО	1.4	16	6	8	2	38	6		4	2	36
		1.10	16	6	8	2	32					
5.	Тема 2.1. Підготовка і проведення лекційних занять з психологічних дисциплін	1.4	4	2	2		8	2			2	8
		1.10	4	2	2		7					
6.	Тема 2.2. Семінарські, практичні й лабораторні заняття з психології	1.4	4	2	2		8	2		2		
		1.10	4	2	2		7					
7.	Тема 2.3. Методи і засоби підвищення ефективності викладання психології	1.4	4	2	2		8	2		2		8
		1.10	4	2	2		6					
8.	Тема 2.4. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін	1.4	2		2		7					10
		1.10	2		2		6					
9.	Тема 2.5. Методика організації контролю навчальних успіхів студентів	1.4	2			2	7					10
		1.10	2			2	6					
Разом:		1.4	28	14	8	6	62	12	6	4	2	78
		1.10	34	14	10	10	56					

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль 1. Психолого-педагогічні проблеми викладання психології у вищій школі

Тема 1.1. *Методика викладання психології як наука та навчальна дисципліна.*

Зміст теми: Поняття методики викладання психології. Предмет методики викладання психології. Основні завдання методики викладання психології. Методологічні засади розробки методики викладання психології. Предмет і завдання методики викладання у вищій школі.

Тема 1.2. *Базові концепції та теоретичні підходи до навчання особистості в системі вищої освіти.*

Зміст теми: Педагогічна теорія та її вплив на організацію освітньої діяльності у ЗВО. Філософсько-психологічні теорії та концепції навчання особистості у вищій школі. Концепція проблемного навчання, проблемне викладання. Організація навчання як когнітивного процесу, основні його етапи та ролі викладача. Індивідуалістська спрямованість екзистенціалістської педагогіки. Зміна підходів до навчання та виховання студентів (кінця ХХ - поч. ХХІ ст.). Технологічний підхід до процесу навчання. Індивідуальний та диференційований підходи до навчання студентів. Модульно-рейтинговий підхід до організації навчального процесу. Компетентнісний підхід у системі вищої освіти. Концепція освітнього коучингу в системі вищої освіти.

Тема 1.3. *Загальні засади викладання психологічних дисциплін.*

Зміст теми: Нормативно-правове забезпечення викладання психології у вищій школі. Державний стандарт вищої освіти України за спеціальністю 053 «Психологія». Навчальний план і програма для викладання психології. Розробка методики викладання психологічної дисципліни. Визначення цілей і завдань вивчення дисципліни. Визначення змісту навчання при вивченні дисципліни. Вибір методів і форм навчання. Методика організації контролю навчальних успіхів студентів. Мотивація та активізація студентів.

Тема 1.4. *Професійна компетентність викладача психології.*

Зміст теми: Професійна компетентність викладача психології. Вимоги до професійної компетентності викладача психології. Структура педагогічної діяльності викладача вищої школи. Педагогічне спілкування викладача. Психолого-педагогічні основи формування індивідуального стилю викладання психології.

Модуль 2. Організаційно-методичні аспекти викладання психології у ЗВО.

Тема 2.1. *Підготовка і проведення лекційних занять з психологічних дисциплін.*

Зміст теми: Методичні аспекти підготовки до лекції. Типи лекцій. Вибір назви теми та визначення мети лекції. Підбір і структурування матеріалу лекції. Складання плану і написання конспекту лекції. Початок, завершення та організація матеріалу лекції. Спосіб викладення, вибір рівня складності змісту і викладення матеріалу лекції. Підбір питань до змісту лекції. Роль наведення прикладів. Перевірка розуміння матеріалу студентами. Конспектування матеріалу лекції студентами. Психолого-педагогічний аналіз лекційного заняття. Управління учбовою діяльністю студентів на лекціях.

Тема 2.2. *Семінарські, практичні й лабораторні заняття з психології.*

Зміст теми: Семінарське заняття, методика його підготовки і проведення. Види семінарських занять. Технологія проведення просемінарів. Практичне заняття з психології, методика його підготовки і проведення. Лабораторне заняття з психології, методика його

підготовки і проведення. Колоквіум як традиційна форма навчальних занять. Факультативи, спецкурси і спецсемінари як форми організування навчання.

Тема 2.3. *Методи і засоби підвищення ефективності викладання психології.*

Зміст теми: Активізація навчання як педагогічна проблема. Сутність інтерактивного навчання. Застосування активних методів навчання в організації та проведенні практичних занять з психології. Ігрові методи навчання. Методика розробки, організації та проведення ділових ігор. Поняття про тренінг. Аналіз конкретних ситуацій. Дискусія як метод інтерактивного навчання. Кейс-метод – метод колективного аналізу ситуації. Методи „круглого столу”. Поняття про метод „мозкової атаки”. Імітаційні технології навчання. Тренінг як форма комплексного використання інтерактивних методів та прийомів навчання. Модерація як інноваційна форма навчання. Наочність як дидактичний інструмент викладання психології (презентації тощо). Технічні засоби навчання в сучасному викладанні психології. Використання комп'ютерних телекомунікацій у вищій освіті.

Тема 2.4. *Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін.*

Зміст теми: Типологія самостійної роботи студентів в сучасній дидактиці. Психолого-дидактичний аналіз змісту і форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів в організації самостійної роботи. Методика реалізації міжпредметних зв'язків в процесі виконання курсової роботи. Вимоги до конструювання індивідуальних форм навчальної роботи студентів. Методичні основи роботи з підручником, науковою літературою, періодикою.

Тема 2.5. *Методика організації контролю навчальних успіхів студентів.*

Зміст теми: Контрольно-регулюючий компонент процесу навчання. Контроль в основі освітнього процесу в межах викладання психологічних дисциплін. Проведення і фіксація результатів здійснення контролю за різними формами організації навчального процесу студентів. Дидактико-методичні основи самоконтролю. Засоби здійснення контрольно-регулюючої діяльності викладачів в модульному навчанні. Методичні основи розробки навчальних тестових завдань на основі реалізації принципу диференціації. Рейтингова система контролю.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- робота з проблемними кейсами.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): екзамен.

Кожний модуль охоплює бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і

семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених за 5-бальною шкалою, отриманою на усіх заняттях даного модуля.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до іспиту – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі *екзамену* є:

- обґрунтування відповідей на теоретичні питання (письмово, усно або на платформі Moodle УДУ імені М. Драгоманова);
- розв'язання практичних ситуацій.

Екзамен розміщений і проводиться на платформі Moodle УДУ імені М. Драгоманова.

Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який охоплює 2 теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Результати успішності студентів у кожному семестрі вносяться до електронної бази даних обліку успішності студентів.

Перерахунок балів і переведення їх у потрібну шкалу здійснюється автоматично комп'ютерною програмою ІАСУ «Університет» при внесенні оцінок за 100-бальною шкалою до електронної бази даних обліку успішності студентів.

Студент за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна література:

1. Власова О. І. Методика викладання психології. Підручник. Київ: Геопринт, 2011. 340 с.

Допоміжна література:

2. Ажиппо О. Ю. Технологічний підхід до системи індивідуалізованої підготовки студентів вищих навчальних закладів. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2006. № 1. С. 3-4.

3. Байєр О. О. Посібник до вивчення курсу «Методика викладання психології». Дніпропетровськ : ДНУ, 2016. 28 с.

4. Винничук Р. В. Аксіологічний підхід у системі професійної підготовки майбутніх фахівців. *Імідж сучасного педагога*. 2015. №10. С.25-27.

5. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи. Київ : Центр учбової літ., 2011. 384 с.

6. Вольнова Л. М. Проектна діяльність як засіб підвищення рівня професійної підготовки майбутніх психологів: методичні рекомендації, 2-е вид., виправлене і доповнене [Електронне видання]. Київ: Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2019. 49 с. URL: <http://enquir.npu.edu.ua/handle/123456789/23889>

26. Методика підготовки та проведення лекцій у Національній академії внутрішніх справ. Методичні рекомендації [Електронний ресурс] / За редакцією Є.М. Моїсєєва. Київ: НАВС, 2020. 44 с. URL: https://okop.naiu.kiev.ua/assets/files/npa-navs/MetRec_lekc.pdf

27. Методика викладання у вищій школі : навч.-метод. посібник / Уклад. : В. І. Кобаль. Мукачево : Вид-во МДУ, 2016. 203 с.

28. Мороз С. Е., Калашник О. В., Михайлова О. С. Лекція в умовах модернізації системи вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018 р., № 61, Т. 2. С.137-141.

29. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.

30. Пономарьов О. С., Грень Л. М., Резнік С. М. Методика викладання у вищій школі. Харків: НТУ «ХП», 2016. 192 с.

31. Пономарьов О. С., Резнік С. М. Основи методики викладання у вищій школі : текст лекцій. Харків: НТУ «ХП», 2008. 60 с.

32. Прищак М. Д., Залюбівська О. Б. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій. Вінниця : ВНТУ, 2019. 150 с.

33. Прокопів Л. Інноваційні технології навчання і виховання у ВНЗ: навч.-метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 166 с.

34. Процай Л. П., Гібалова Н. В. Інтеграція хмарних і проектних технологій у підготовці майбутніх психологів. *Психологія і особистість*. 2017. № 1. С. 237-248.

35. Психологія вищої школи : підручник / О. І. Власова, В. А. Семиченко, С. Ю. Пашенко, Я. Г. Невідома / за ред. О. І. Власової. Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2015. 405 с.

36. Романовський О. Г., Резнік С. М. Методика викладання психології : навч.-метод. посібник. Харків : ФОП Панов А.М., 2019. 51 с.

37. Романовський О. Г. Упровадження інноваційних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх психологів. *Теорія і практика управління соц. системами*. 2012. №2. С. 3–13.

38. Семиченко В. Методика викладання психології як предмет наукового аналізу. *Вісник Національного авіаційного університету. Зб. наук. праць. Педагогіка. Психологія.* 2018. № 12. С.130-140.
39. Сердюк Н. М. Становлення та розвиток викладання психології в Україні. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки.* 2016. Вип. 69(2). С. 134-137.
40. Сопівник Р. В. Зміна підходів до навчання та виховання студентської молоді у вітчизняних вищих навчальних закладах України (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.) [Електронний ресурс]. *Історичні записки : зб. наук. праць.* Луганськ, 2003. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4893.html>
41. Стратегія упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» [Електронний ресурс]. *Всеосвіта.* URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2016/proekt-gendernoyi-strategiyi.doc>
42. Стрельніков В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.
43. Супрун Д. М. Методика викладання психології як навчальна дисципліна в контексті підготовки спеціальних психологів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Випуск 30: зб. наук. праць.* Київ : Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2015. С. 318-324.
44. Ткачук Т. Л. Методика викладання психології: навч.-метод. посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 110 с.
45. Bernstein D. J., Addison W., Altman C., Hollister D., Komarraju M., Prieto L., Rocheleau C. A., & Shore C. Toward a scientist-educator model of teaching psychology. *Undergraduate education in psychology: A blueprint for the future of the discipline / Ed. Halpern D.F.* 2010. P. 29–45. APA. <https://doi.org/10.1037/12063-002>
46. Eglash A. A group-discussion method of teaching psychology. *Journal of Educational Psychology*, 1954. №45(5), P.257–267. <https://doi.org/10.1037/h0053693>
47. Faw V. A psychotherapeutic method of teaching psychology. *American Psychologist*, 1949. №4(4), P.104–109. <https://doi.org/10.1037/h0060072>
48. Haines D. B., & McKeachie W. J. (). Cooperative versus competitive discussion methods in teaching introductory psychology. *Journal of Educational Psychology*, 1967. №58(6, Pt.1), P.386–390. <https://doi.org/10.1037/h0020046>
49. Meyers S. A. & Prieto L. R. Training in the Teaching of Psychology: What Is Done and Examining the Differences. *Teaching of Psychology*. 2000. Vol. 27, Issue 4. P. 258-261 | Published online: 20 Nov 2009. https://doi.org/10.1207/S15328023TOP2704_03

VII. Інформаційні ресурси

1. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розробник програми: *Бушуєва Тетяна Володимирівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Методологія наукових психологічних досліджень*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методологічні основи наукових досліджень, теорія і практика організації наукових досліджень у сучасній психології.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Методологія наукових психологічних досліджень» тісно пов'язана із «Загальною психологією» та дисциплінами галузей психології, із дисциплінами «Експериментальна психологія», «Організація наукових досліджень» та ін.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу «*Методологія наукових психологічних досліджень*» - розвинути професійну компетентність в сфері науково-дослідницької діяльності психолога, забезпечити знання та вміння здійснення наукових психологічних досліджень.

Основними завданнями курсу «*Методологія наукових психологічних досліджень*» є:

1. Поглиблення у студентів знань щодо методологічних засад наукового дослідження та наукової технології,
2. Розвиток вмінь реалізації науково-дослідницької діяльності,
3. Розвиток технологічних вмінь, пов'язаних з отриманням та переробкою інформації із різних джерел, вмінь визначати методологічну концепцію та вибудовувати логіку наукового психологічного дослідження,
4. Розвиток наукового мислення,
5. Сприяння формуванню наукової культури та психологічного світогляду (зокрема, становленню поглядів майбутніх психологів на методологію наукового психологічного дослідження та їх власної дослідницької діяльності),
6. Активізація мотивів професійного самовдосконалення.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№	Результати навчання	Компетентності
1	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
2	ПРН2. Вміти організувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.	ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні. ФК2. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості. ФК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
3	ПРН3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.	ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
4	ПРН12. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ФК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем		Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
			Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	СРС
	Модуль 1. Методологія в складі наукового знання	1.10	16	8	8		30	5	3	2		38
		1.4	10	6	4		30					
1	Тема 1. Методологія	1.10	4	2	2		8	1				10

	науки	1.4	4	2	2		8						
2	Тема 2. Наукове психологічне знання	1.10	4	2	2		8						9
		1.4	2	2			8						
3	Тема 3. Стратегії та види наукових психологічних досліджень	1.10	4	2	2		8						10
		1.4	3	1	2		8	2	1	1			
4	Тема 4. Методи наукового психологічного дослідження	1.10	4	2	2		6	2	1	1			9
		1.4	1	1			6						
	Модуль II. Організація та проведення наукових психологічних досліджень	1.10	18	6	6	6	26						40
		1.4	14	6	4	4	26	7	3	2	2		
5	Тема 5. Проектування наукового дослідження	1.10	6	2	2	2	9						14
		1.4	4	2	2		9	1	1				
6	Тема 6. Проведення наукового дослідження	1.10	6	2	2	2	8						12
		1.4	4	2		2	8	3	1	1	1		
7	Тема 7. Методи обробки даних та інтерпретаційні методи	1.10	6	2	2	2	9						14
		1.4	6	2	2	2	9	3	1	1	1		
	Разом:	1.10	34	14	14	6	56						78
		1.4	26	14	8	4	56	12	6	4	2		

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Методологія в складі наукового знання

Тема 1. *Методологія науки*

Зміст теми: Особливості науки як форми пізнання. Наука як сфера людської діяльності. Загальні закономірності розвитку науки. Особливості сучасної стадії розвитку науки. Характеристика сучасної стадії розвитку психологічної науки. Критерії та норми наукового пізнання. Наукове пізнання як предмет методологічного аналізу. Основні завдання методології науки. Прескриптивна та дескриптивна методологія. Багаторівнева концепція методологічного знання. Значення методології для психологічної науки. Методологічна визначеність психології. Позиції: «методологічний нігілізм», «методологічний ригоризм та монізм», «методологічний лібералізм», «методологічний плюралізм».

Тема 2. *Наукове психологічне знання*

Зміст теми: Психологічні факти та феномени. Психологічні теорії. Парадигми в структурі психологічного знання. Основні підходи до розуміння парадигм. Парадигма як базова передумова наукового дослідження. Парадигми в загальнонауковій методології науки. Постмодерністська парадигма, її основні положення. Синергетика, її основні принципи. Підходи до визначення парадигмального статусу психології. Конструктивізм та позитивізм

як парадигми психології. Основні характеристики природничо-наукової та гуманітарної парадигм в психології. Вибір індивідуальної системи дослідницьких орієнтирів. Буденна психологія та практична психологія як джерела психологічного знання.

Тема 3. Стратегії та види наукових психологічних досліджень

Зміст теми: Специфіка наукового дослідження. Природничо-наукова та гуманітарна стратегії психологічного дослідження. Номотетичний та ідіографічний підходи в психології. Дослідницькі стратегії в психології. Кількісні дослідження в психології, їх ознаки. Якісні дослідження в психології, їх ознаки. Етапи розвитку якісних досліджень в психології. Типи якісних досліджень в психології. Змішані дослідження в психології. Методологічна триангуляція. Змішана дослідницька стратегія як прагматичний підхід. Принципи організації дизайнів змішаних досліджень. Типології дизайнів змішаних досліджень. Класифікації типів наукових досліджень. Міждисциплінарні дослідження.

Тема 4. Методи наукового психологічного дослідження

Зміст теми: Методологія як загальна теорія методу. Поняття наукового методу. Рівні розуміння наукового методу. Функції методу. Взаємозв'язок теорії та методу. Загальні вимоги до наукового методу, проблема їх реалізації в психології. Проблема об'єктивності дослідницьких методів у психології. Дослідницькі можливості різних методів психологічного дослідження.

Модуль 2. Організація та проведення наукових психологічних досліджень

Тема 5. Проектування наукового дослідження

Зміст теми: Поняття організації наукового дослідження. Основні типи організаційної культури. Основні характеристики та загальна класифікація наукових проектів. Особливості організації психологічного дослідження. Логічна та часова структура психологічного дослідження. Фаза проектування наукового дослідження. Задум дослідження, програма, дослідницький проект. Визначення проблеми дослідження. Пізнавальна ситуація, об'єкт та предмет наукового дослідження, їх співвіднесення, предмет та тема дослідження. Тема дослідження. Актуальність дослідження, основні аспекти актуальності психологічного дослідження. Мета та завдання дослідження. Співвіднесення мети дослідження з його проблемою, об'єктом, предметом, завданнями. Побудова гіпотези. Основні вимоги до гіпотез. Способи утворення дослідницьких гіпотез, дедуктивні та індуктивні дослідницькі гіпотези. Абдукція та пояснювальні гіпотези. Визначення завдань дослідження.

Тема 6. Проведення наукового дослідження

Зміст теми: Теоретичний аналіз проблеми дослідження. Вибірка психологічного дослідження: кількісного, якісного, змішаного. Проблема валідності дослідження: кількісного, якісного, змішаного. Дизайн емпіричного психологічного дослідження. Кількісні та якісні методи психологічного дослідження. «Emic» та «etic» – дані.

Тема 7. Методи обробки даних та інтерпретаційні методи

Зміст теми: Кількісні методи обробки даних. Методи первинної обробки даних. Методи статистичного висновку. Якісні методи обробки даних. Методи пояснення та розуміння. Типи психологічних пояснень. Представлення результатів наукового дослідження. Апробація результатів. Підходи до оцінки наукової діяльності. Охорона та використання результатів інтелектуальної діяльності.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- індивідуальні завдання;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): залік.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота складається з ряду питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Методологія наукових психологічних досліджень» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за виконання творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та лабораторних заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основні**

1. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. Методика та організація наукових досліджень із психології: Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2008.- 360 с.
2. Бушуєва Т.В. Основи наукових психологічних досліджень. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., К., - 2017.- 244 с.
3. Добронравова І.С. Філософія та методологія науки : підруч. для вищих навч. закладів. – К., 2008. – 223 с.
4. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2006.
5. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень. Підручник. / Д. М. Стеченко, Чмир О.С. – К., Знання, 2007. – 317 с.
6. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 178 с.

Додаткові

7. Бреслав Г.М. Основы психологического исследования. — М.: Смысл; Издательский центр «Академия», 2010. — 492 с.
8. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования. Учеб. пособие для студ. вузов. – К.: МАУП, 2004. – 216 с.
9. Безуглов И.Г. Основы научного исследования : Учеб. пособие для аспирантов и студентов-дипломников / И. Г. Безуглов, В. В. Лебединский, А. Н. Безуглов, Н. А. Царегородцева (отв. ред.). — М. : Академический Проект, 2008. — 209 с.
10. Бусыгина Н. П. Качественные и количественные методы исследований в психологии: учебник для бакалавриата и магистратуры. — М. : Издательство Юрайт, 2015. — 423 с.

11. Василюк Ф.Е. Методологический анализ в психологии. – М.: МГППУ; Смысл, 2003.- 240 с.
12. Ганзен В.Л., Балин В.Д. Теория и методология психологического исследования. Практическое руководство. – СПб.: СПбГУ, 1991.
13. Дорфман Л.Я. Исторические и философские корни научного метода в эмпирической психологии: Учебн. пособие. – Екатеринбург: Уральский гос. пед. ун-т, 2002. – 112 с.
14. Дорфман Л.Я. Методологические основы эмпирической психологии: от понимания к технологии: Учебн. пособие для студ. высших учеб. заведений. – М.: Изд. Юрайт, 2017.- 288 с.
15. Клименюк О. В. Методологія та методи наукового дослідження: навч. посібн. – К. : Міленіум, 2005. – 186 с
16. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). – К. : ВПЦ "Київський університет", 2018. – 607 с.
17. Максименко С.Д. Психологія в соціальній і психологічній практиці: методологія, методи, програми, процедури: Навч. посібник. – К.: Наукова думка, 1998.
18. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / Д.В. Чернілевський та ін. ; за ред. Д.В. Чернілевського. – Вінниця, 2012.
19. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. – К.: Знання, 2008.

VII. Інформаційні ресурси

- Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: [http:// www.nplu.ua](http://www.nplu.ua)
- Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>
- [https://uk.wikipedia.org > wiki](https://uk.wikipedia.org/wiki)
- Психологія як наука - психологіні прийоми і методи <http://psihologiya.net/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
- Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
- Сайт «Исследователь: Сайт для психологов и тех, кто интересуется психологией» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://explorateur.narod.ru/library.htm>
- Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
- Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
- Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
- Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu /search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
- Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПСИХОКОРЕКЦІЇ

Розробник програми: *Ханецька Тетяна Іванівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма обов'язкової навчальної дисципліни «Сучасні теорії та практики психокорекції» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Психологія» підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сучасні засоби надання психокорекційної допомоги методами зарубіжних та вітчизняних психологічних напрямів, побудови індивідуального та групового психокорекційного процесу з урахуванням знань психологічної теорії та практики.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною психологією та історією психології, соціальною психологією, психосоматикою та психологією здоров'я, психодіагностикою, основами психологічного консультування, основами психотерапії. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку психологічної допомоги клієнтам різних вікових категорій засобами психокорекції.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Сучасні теорії та практики психокорекції» є забезпечення здобувачів вищої освіти основами психологічних знань з психокорекції як базового напрямку практичної психології; забезпечення оволодіння майбутніми психологами категоріальним апаратом сучасних зарубіжних та вітчизняних теорій та психотехнологій психокорекції, розуміння основних принципів та положень цієї галузі практичної психології; озброєнні студентів глибокими теоретичними знаннями, уміннями і навичками надання психологічної допомоги, що дозволить студентам у майбутній професійній діяльності ставити об'єктивні психологічні діагнози клієнтам, проводити аналіз їх проблемних ситуацій, впроваджувати психокорекційні впливи, враховуючи індивідуальні та вікові особливості клієнтів, їх психологічний статус та психічний стан. Крім того, даний курс спрямований на формування компетентностей, які забезпечать ефективне впровадження психокорекційних впливів у професійній діяльності психолога.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Сучасні теорії та практики психокорекції» є становлення професійного мислення психолога щодо вирішення практичних завдань психокорекції, активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця.

У процесі створення програми курсу були сформовані його основні завдання:

1. Формування у майбутніх фахівців системи професійно-важливих знань, умінь та навичок, на яких ґрунтується психокорекційна складова професійної діяльності психолога у різних галузях соціальної й психологічної практики.

2. Вивчення основних закономірностей та особливостей вирішення психокорекційних завдань практики, що дозволять вирішувати різноманітні професійні завдання надання психологічної допомоги, а саме: постановки психологічного діагнозу скарги та проблеми клієнта, проведення аналізу психологічної ситуації клієнта та можливостей її врегулювання, надання клієнту необхідної психотерапевтичної та психокорекційної допомоги, враховуючи при цьому його індивідуальні-типологічні, особистісні, гендерні та вікові особливості, психічний стан, соціальний і психологічний статус, обставини життя й розвитку.

3. Оволодіння сучасними методами психодіагностики, психопрофілактики, засобами та прийомами психокорекції нервових й психосоматичних розладів клієнтів.

4. Активізація у студентів мотивів професійного зростання, самовдосконалення та самоактуалізації.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
2.	ПРН15. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
3.	ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.	ФК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
4.	ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	ЗК8. Здатність розробляти та управляти проектами. ФК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих

		методів та технік.
5	ПРН14. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності. ФК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)					
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	СРС
	Модуль I. Основні теоретичні принципи психокорекції у провідних психотерапевтичних напрямках та парадигмах	12	8	2	2		28	5	3	1	1		40
1.	<i>Тема 1.</i> Мета, предмет та завдання психокорекції. Види психокорекції. Професійні та особистісні якості психолога.	3	2	1			6	1	0,5	0,5			10
2.	<i>Тема 2.</i> Принципи психокорекції. Структура психокорекційної діяльності, основні стадії.	3	2	1			6	1	0,5	0,5			10
3.	<i>Тема 3.</i> Основні теоретичні принципи психокорекції у психодинамічному напрямі психотерапії та раціонально-емотивній терапії.	3	2		1		8	1,5	1		0,5		10
4.	<i>Тема 4.</i> Основні теоретичні принципи психокорекції у гуманістичному та біхевіоральному напрямках психотерапії.	3	2		1		8	1,5	1		0,5		10
	Модуль II. Сучасні психотехнології практичної психокорекції	18	8	6	4		32	5	3	1	1		40
5.	<i>Тема 5.</i> Психотехнології індивідуальної та групової психокорекції.	5	2	2	1		8	1	0,5	0,5			10
6.	<i>Тема 6.</i> Технології арттерапії	4	2	1	1		8	1,5	1		0,5		10

	та особливості їх використання у психокорекційній роботі.											
7.	<i>Тема 7. Технології ігрової терапії й казкотерапії та особливості їх використання у психокорекційній роботі.</i>	4	2	1	1		8	1,5	1		0,5	10
8.	<i>Тема 8. Психотехнології корекції невропатичної поведінки.</i>	5	2	2	1		8	1	0,5	0,5		10
Разом:		30	16	8	6		60	10	6	2	2	80

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Основні теоретичні принципи психокорекції у провідних психотерапевтичних напрямках та парадигмах

Тема 1. Мета, предмет та завдання психокорекції. Види психокорекції. Професійні та особистісні якості психолога.

Зміст теми: Визначення основних понять, мети та предмету курсу. Основні завдання дисципліни. Місце психокорекції у практичній діяльності психолога. Галузі застосування психокорекції. Взаємозв'язок із психологічною допомогою (психоконсультаванням, психотерапією). Відмінності психокорекції від психотерапії. Види психокорекції та їх особливості: за характером спрямованості; за змістом; за формою роботи з клієнтом; за наявністю програми; за характером керування коригуючими впливами; за тривалістю; за масштабом вирішуваних завдань. Модель практичного психолога. Професійні та особистісні вимоги, знання, вміння, навички практичного психолога. Особливості професійного спілкування «психолог-клієнт». Діалогічна інтенція та установка психолога на діалог з клієнтом (клієнтами), зі значимим оточенням клієнта у процесі психокорекційної діяльності. Когнітивні та рефлексивні вимоги до особистості фахівця.

Тема 2. Принципи психокорекції. Структура психокорекційної діяльності, основні стадії.

Зміст теми: Принципи психокорекції: принцип системності психокорекційних, психопрофілактичних, психогігієнічних та розвиваючих впливів (врахування факторів ризику у постановці психологічного діагнозу та прогностичних факторів для клієнтів різних вікових категорій (для дітей дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку; для юнацького та зрілого віку); принцип єдності психодіагностики та психокорекції; принцип пріоритетності психокорекції каузального типу; діяльнісний принцип; принцип врахування вікових та індивідуальних особливостей клієнта; принцип комплексності та системності способів психологічного впливу; принцип активного залучення найближчого соціального оточення клієнта до психокорекційної роботи. Значення врахування принципів психокорекції у практичній діяльності психолога. Особливості та структура психокорекційної програми як базового і технологічно необхідного засобу психокорекційної роботи. Специфіка визначення об'єкта, предмета, мети, завдань та методів психокорекції. Особливості типових та індивідуальних програм психокорекційної роботи.

Структура психокорекційної діяльності. Стадії (етапи) психокорекції: підготовчо-діагностична стадія; настановча стадія; власне корекційна стадія; стадія перевірки ефективності психокорекційної роботи. Особливості стадій психокорекційної роботи, цілі та методи. Специфіка поєднання етапів психокорекції із методами, прийомами, засобами, що використовуються, та з принципами психокорекційної діяльності.

Тема 3. *Основні теоретичні принципи психокорекції у психодинамічному напрямі психотерапії та раціонально-емотивній терапії.*

Зміст теми: Теоретичні принципи, цілі, особливості консультативного контакту у психодинамічному напрямі психотерапії та основні технології у класичному психоаналізі З.Фрейда; у індивідуальній психотерапії А.Адлера. Теоретичні принципи, цілі, особливості консультативного контакту та основні технології у раціонально-емотивній терапії (А.Елліс).

Тема 4. *Основні теоретичні принципи психокорекції у гуманістичному та біхевіоральному напрямках психотерапії.*

Зміст теми: Теоретичні принципи, цілі, особливості консультативного контакту гуманістичного напрямку психотерапії та основні технології у клієнт-центрованій психотерапії К.Роджерса; у екзистенційній терапії (Р.Мей, І.Ялом); у гештальт-терапії Ф.Перлса. Теоретичні принципи, цілі, особливості консультативного контакту біхевіорального напрямку психотерапії та основні технології у поведінковому консультуванні (А.Бандура, Дж.Уотсон, Р.Райнер); у терапії реальності (У.Глассер); у транзактному аналізі Е.Берна.

Модуль II. Сучасні психотехнології практичної психокорекції

Тема 5. *Психотехнології індивідуальної та групової психокорекції.*

Зміст теми: Специфіка індивідуальної психокорекції. Обмеження та умови ефективності індивідуальної психокорекції. Психологічні впливи на різні сторони особистості. Відмінності групової психотерапії. Особливості груп та спрямованості групової психокорекції. Умови ефективності та обмеження у застосуванні. Специфіка психологічних впливів на різні сторони особистості в груповій психокорекції.

Тема 6. *Технології арттерапії та особливості їх використання у психокорекційній роботі.*

Зміст теми: Особливості сучасної арттерапії як напрямку й комплексу психотерапії та психокорекції. Складові арттерапії, їх особливості. Малюнок психотерапія як арттерапевтичний напрям психокорекції, умови об'єктивної інтерпретації малюнків клієнтів. Рухова (танцювальна) психотерапія, особливості використання; бібліотерапія, особливості використання різних жанрів бібліотерапії у психокорекції. Специфіка врахування та аналізу результатів психокорекційних ефектів у використанні засобів арттерапії у психокорекції клієнтів. Музика, її естетичний та терапевтичний вплив на особистість. Механізми корекційного впливу музичними засобами. Види музикотерапії. Музика як ритмічний подразник та класичний метод боротьби з псевдомою. Особливості використання музикотерапії у психокорекції дітей та дорослих.

Тема 7. *Технології ігрової терапії й казкотерапії та особливості їх використання у психокорекційній роботі.*

Зміст теми: Гра та її роль у розвитку дитини. Гра як основний засіб психокорекції й психотерапії. Особливості різних напрямів ігрової психотерапії. Сучасні засоби та прийоми ігрової психотерапії. Ефекти ігрової психотерапії у контексті психічного розвитку дитини.

Особливості ігрових прийомів у роботі з дорослими клієнтами. Казка як засіб психокорекції. Корекційні функції казки. Види казкових творів. Можливості роботи з казкою у різних вікових групах. Основні прийоми роботи з казкою. Ефекти казкотерапії у контексті психічного розвитку дитини. Особливості використання казкотерапії у роботі з дорослими клієнтами.

Тема 8. *Психотехнології корекції невропатичної поведінки.*

Зміст теми: Поняття невроз, неврастенія (гіперастенічний, астеноіпохондричний типи), невроз страху та тривожного очікування. Дитяча нервовість (нервова поведінка) як типовий запит психокорекції. Види дитячої нервової поведінки. Відмінності між невропатичною та психопатичною поведінкою у дитячому віці. Принципи психотерапії та психокорекції неврозів у дітей ті дорослих. Сучасні напрямки, методи, прийоми та техніки психокорекції неврозів. Особливості психопрофілактики неврозів. Поняття тривога, страх та тривожність. Вікові особливості прояву тривожності. Портрет тривожної дитини. Критерії визначення тривожності у клієнта. Методи психодіагностики тривожності. Напрями, етапи та завдання психокорекції підвищеного рівня тривожності. Психотехнічні засоби психокорекції тривожності. Рекомендації дорослим щодо поведінки з тривожними дітьми.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу):

- семестровий екзамен:
  - розв'язання практичних ситуацій;
  - письмовий екзамен;
  - підсумкове тестування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;

- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); презентації результатів роботи; інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4-х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Сучасні теорії та практики психокорекції» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до екзамену – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі екзамену є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних ситуацій. Екзамен розміщений і проводиться на платформі moodle УДУ імені М. Драгоманова. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який включає три теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Студент за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену.

Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 35 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Порядок переведу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Адаптація дитини до школи / Упоряд.: С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. - К.: Мікрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
2. Андрушко Я.С. Психокорекція: навч.-метод. Посібник. - Львів : ЛьвДУВС, 2017. - 212 с
3. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика. – К. : Освіта України, 2007. – 332 с.
4. Бурлачук Л.Ф. Психотерапия. Психологические модели: учебник для вузов / Л. Ф. Бурлачук. -2-е изд., стер. -СПб. [и др.] : Питер, 2007. - 480 с.
5. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування: підручник / Дж. Бюдженталь. К.: Ніка-Центр, 2011. - 424 с.
6. Галян І. М. Психодіагностика : навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2009. – 464 с.
7. Гончарук Н. М. Психологічна практика: навч.-метод. посіб. -Кам'янець-Подільський, 2007. - 176 с.
8. Готовність дитини до навчання / Кпоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. - К.:Мікрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
9. Документація психолога / Упорядник Т. Гончаренко. - 2 вид. - К.: Ред. загальнопед.газ., 2005.
10. Інтелектуальні здібності дитини / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. - К.: Мікрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
11. Книга практического психолога: В 2-х частях/ Сост. Беседин А. Н. и др. - Харьков, 1996.
12. Кондратенко Л. Розумові здібності дитини (психологічний інструментарій) / Л. Кондратенко. – К.: Плавник, 2004.

13. Кривоніс Т. Г. Основи особистісної психотерапії. -К.: Київ, 2011. -191 с.
14. Кузікова С. Б. Вікова психокорекція: Навч. Посібник. – К.: Главник, 2008. – С.144. Серія «Психол. інструментарій».
15. Кузікова С.Б. Основи психокорекції: навчальний посібник. Київ : Вид-во «Академвидав», 2012. 320 с.
16. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції : Навчальний посібник / С. Б. Кузікова. - Суми : Університетська книга, 2020. 304 с.
17. Ложкин Г. В., Повякель Н. И. Практическая психология конфликта. – К., 2000.
18. Максименко С. Д. Практикум із групової психокорекції : підручник / С. Д. Максименко, О. О. Прокоф'єва, О. В. Царькова, О. В. Кочкурова. - Мелітополь : Видавничополіграфічний центр «Люкс», 2015. 414 с.
19. Миронова С. П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності: підручник / С. П. Миронова. - Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. - 260 с.
20. Мозгова Г. П., Ханецька Т. І., Праченко О. К. Виробнича психокорекційна практика: Навчально-методичний посібник (для студентів напряму підготовки «Психологія»). - К.: НПУ імені М. Драгоманова. - видання 1 згідно вимог МРС і КМС, 2015. - 81с.
21. Мушкевич М. І., Чагарна С. Є. Основи психотерапії : навч. посіб. / За ред. М.І. Мушкевич. Вид. 3-тє. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. - 420 с.
22. Осика О. В. Теорія і практика психокорекційної роботи: Навч. посібн. / О. В. Осика, К. С. Осика. - Слов'янськ, 2016 – 111 с.
23. Основи психолого-управлінського консультування: Навч. посіб. / Л. М. Карамушка, Н. Л. Коломінський, М. В. Войтович та ін.; За наук. ред. Л. М. Карамушки. — К.: МАУП, 2002.
24. Психологічна діагностика інтелекту, мислення, креативності дитини / Упоряд. : С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. - К.: Мькрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
25. Психологія особистості / Словник-довідник / За ред. П.П.Горностая, Т.М.Титаренко // Авт. кол. П.П.Горностай, Т.М.Титаренко, С.В.Васьківська, І.А.Грабська, Л.А.Лепіхова, Н.І.Пов'якель, Н.В.Чепелева. – К.: Рута, 2001.
26. Розвивальні та корекційні заняття психолога / Упорядник Т. Гончаренко. Бібліотека «Шкільного світу». – К., 2004. – 120 с.
27. Розвиток пізнавальних процесів дитини / Упоряд.: С. Максименко, К.Максименко, О.Главник. - К.: Мькрос- СВС, 2003. (Психологічний інструментарій).
28. Терлецька Л.Г. Психокорекція засобами малюнку : [навч. посіб.]. -К. : Главник, 2007. -142 с.
29. Титаренко Т. М., Лепіхова Л. А. Психологічна профілактика стресових перевантажень серед шкільної молоді. – К.: Київ,2006. – 204 с.
30. Ханецька Т.І. Основи психокорекції // Психологічна реабілітація: комплекс робочих навчальних програм (для підг. студ. спец. 053 «Психологія» освітньої програми «Психосоматика та психологія здоров'я» ОКР «Бакалавр» та ОКР «Магістр») / За ред. проф. Г.П.Мозгової. - Вид. 2 - К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2020. - С. 45- 64. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/31843>

31. Чепелева Н. В. Особистісна підготовка практикуючого психолога // Основи практичної психології ; за ред. В. Панка, Т. Титаренко, Н. Чепелевої та ін. – К. : Либідь, 1999. – С.242-249.
32. Цибух Л.Н., Чебыкин А. Я. Диагностика и коррекция мышления у развивающейся личности. — О. : ЮНЦ АПН Украины, 2002. 172 с.
33. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс: навч. посіб. / І. М. Цимбалюк. – К: ВД «Професіонал», 2005. - 656 с.
34. Шанских Г. Музыка як засіб корекційної роботи // Мистецтво в школі. – 2003. - №5.
35. Яценко Т. С. Активне соціально-психологічне навчання : теорія, процес, практика : навч. посіб. / Т. С. Яценко. – Хмельницький : НАПВУ, 2002.– 792 с.
36. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2004. – 679с.
37. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: Навч. посіб.. – К.: Вища школа, 2006. – 382с.
38. Wampold B. The Basics of Psychotherapy: An Introduction to Theory and Practice. 2010. 148 p.
39. Yalom, I.D. & Molyn, L. Theory and Practice of Group Psychotherapy: 5th Revised Ed. New York: Basic Books. 2005.

Допоміжні:

1. Анеліна Н. Психокорекційна програма «Я бажаю змінитися»: корекція наркотичної залежності в учнів // Психолог. – 2005.– № 10.– С. 26 – 31.
2. Бажутина С.Б., Воронина Г.Г., Булах И.П. Практическая психология в вузе и школе. – Луганск: Янтарь, 2000. – 113 с.
3. Безверхий О. Діагностика та корекція порушень морального розвитку молодшого школяра // Почат. Школа – 1999. – № 6.– С. 62–64.
4. Бовть О. Організація корекційної роботи з агресивними дітьми // Почат. шк.– 1997.– № 7.– С. 25–32.
5. Боришевский М.Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с. (Серія «Монограф»).
6. Вальдамірова О.П. Емоційна сфера дошкільника та її корекція // Освіта Донбасу. – 2003.– № 4.– С. 61–66.
7. Володарська Н. Каузометрія як засіб психокорекції // Соц. психологія. – 2004. – № 1.– С. С. 110–119.
8. Гейченко О.О., Сміслова С.Ю. Агресивні прояви в дітей молодшого шкільного віку: механізми її виникнення та корекція // Освіта Донбасу.– 2002.– № 4.– С. 77– 80.
9. Гольдштейн А. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам. Пер. з англ. В. Хомика. Київ : Либідь, 2003. 520 с.
10. Джонсон, Девід В. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування / Пер. з англ. В. Хомика. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2003. 288 с.
11. Довідник з практичної психології: навчально-методичний посібник / [Горська Г.О., Мельничук І.Я., Гейко Є.В., Калашникова Л.В., Гурова О.М, Близнюкова О.М.] за ред. Горської. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – 228 с.
12. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
13. Карпенко З.С. Психотехніка у вихованні дитини. – К.: НПЦ Перспектива, 1996. –

48 с.

14. Основи психолого-управлінського консультування: Навч. посіб. / Л. М. Карамушка, Н. Л. Коломінський, М. В. Войтович та ін.; За наук. ред. Л. М. Карамушки. — К.: МАУП, 2002.

15. Колесіна Т. Діагностика і корекція психічного розвитку дітей // Почат. шк. – 2000. – № 6. – С. 40–43.

16. Котко Т.П. Психокорекційна діяльність практичного психолога з формування сприятливого психічного клімату в колективі школярів // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1–2. – С. 163–169.

17. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : монографія / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми : МакДен, 2012. – 410 с.

18. Кухранова И. Коррекционно-психологические упражнения и игры для детей с агрессивным поведением // Воспитание школьников. – 2002. – № 10. – С. 31–32.

19. Левчук Л.Т. Психоаналіз: історія, теорія, мистецька практика : Навч. посібник. Київ : Либідь, 2015. 255 с.

20. Леонгард К. Акцентуовані особистості. – К., 2000.

21. Лушин П.В. Психология личностного изменения. – Кіровоград, Полиграфическо-издательский центр ООО «Имэкс ЛТД», 2002. – 360 с.

22. Мельничук О.Б. Основи психоконсультування та психокорекції : Навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей із спеціальністю «Практична психологія» та спеціалізацією «Соціально-психологічна реабілітація». Київ : Каравела, 2015. 390 с.

23. Мельничук І.Я., Цапенко О.В. Психологічна допомога особистості з посттравматичним синдромом: Методичні рекомендації для практичних психологів / І.Я. Мельничук, О.В. Цапенко – Кіровоград, 2006 – 52 с.

24. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г. М., Довгаль І. І. - Київ, 2011. - 192 с.

25. Психодіагностика в службі зайнятості / За ред. В. В. Синявського, О. О. Яцишин. – К., 1998.

26. Татьяначиков А. О. Програма формування розумових операцій підлітків як засобу адаптації до навчання в основній школі // Вісник Інституту розвитку дитини : збірник наукових праць. Вип. 37, 2015. - С. 143 – 149.

27. Татьяначиков А. О. Розвиток креативних здібностей учнів у процесі переходу до навчання в основній школі // Від науки - до практики: науково-методичний альманах. Випуск 5 (жовтень 2019 р.) За заг. ред. проф. І. В. Татьянчикової. - Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. - С. 115 - 120.

28. S. Kuzikova Model of psychological correction of crisis of adolescence [Модель психологічної корекції кризи підліткового віку] // Психологія особистості [Науковий журнал]. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2016. – № 1 (7) – С. 24–33.

VII. Інформаційні ресурси

1. Психологічна корекція та її види. Теоретичні моделі психокорекційної практики.
<http://studentam.net.ua>

2. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: Феноменологія, теорія і практика: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2006. – 382 с. <http://www.yacenko.org.ua>
3. Акимова М. А. Психологическая коррекция умственного развития школьников: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений/ М. А. Акимова, В. Т. Козлова. – М.: Издат. центр «Академия», 2000. – 160 с. <http://lib.luguniv.edu.ua>
4. Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
5. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
7. Лист ІМЗО від 30.10.2018 № 1/9-656 «Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству відносно дітей». Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/12wsQCVzhhlbdcMQuIQXB8eeuaXRNK_ms/view
8. Лист МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/04/07/lyst-mon-vid-04-04-2022-1-3872-22-pro-metodychni-rekomendatsii-persha-psykholohichna-dopomoha-alhorytm-diy/>
9. Лист МОН від 05.09.2018 № 1/9-529 «Про документацію працівників психологічної служби у системі освіти України». Режим доступу: https://docs.google.com/document/d/1iRON0km8FlmBktvbMuy3lNVXGZJG_yNfdzReJueHtLE/edit
10. Національна бібліотека України імені В. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
11. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
12. Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0691290-01#Text>
13. Положення про психологічну службу у системі освіти України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18> .
14. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
15. Бібліотека НПУ ім. М.П.Драгоманова URI: <https://lib.npu.edu.ua/>
16. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
17. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
18. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu /search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
19. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
20. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
  - <https://dytpsyholog.com/>
  - <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>

- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://scholar.google.com.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbu.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-and-well-being-peace-in-peace-out>
- <https://www.coursera.org/learn/troubles-spectre-autisme-diagnostic>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ДЕСТРУКЦІЙ

Розробники програми: *Мозгова Галина Петрівна,*

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації;

Ханецька Тетяна Іванівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни *«Психологія професійної кар'єри та професійних деструкцій»* складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми *«Психологія»*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні основи професійного становлення та розвитку особистості; виявлення психологічних чинників розвитку професійної кар'єри, стадій кар'єрного зростання особистості, криз професійного становлення; феноменологія професійного зумовлених деструкцій особистості та технологічні прийоми, методи, особливості їх попередження й подолання; особливості психологічного супроводу професійної діяльності працівника. Крім того, даний курс спрямований на формування компетентностей, які забезпечать ефективне виконання професійної діяльності психолога в організації.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною психологією, історією психології, соціальною психологією, психосоматикою та психологією здоров'я, психодіагностикою, основами профорієнтології, психоконсультаванням, психокорекцією, психотерапією, психопрофілактикою. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку психологічної допомоги клієнтам із запитом щодо професійної діяльності.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *«Психологія професійної кар'єри та професійних деструкцій»* є розкриття сутності, структури, видів, стадій, принципів і значення професійної кар'єри у житті людини; смислотворюючих понять професійного розвитку особистості, розкриття основних етапів розвитку та психологічних чинників, що впливають на розвиток індивідуальної професійної кар'єри; розкриття професійно зумовлених деструкцій, їх видів (професійно зумовлені акцентуації, професійні деформації особистості, професійна некомпетентність та ін.), стадій, принципів і значення професійного самовизначення у житті людини; виявлення основних етапів розвитку та психологічних чинників, що зумовлюють виникнення професійних деструкцій; розробка рекомендацій,

спрямованих на підвищення професійної майстерності особистості, запобігання криз протягом протікання професійної кар'єри та оволодіння психотехнологіями подолання професійно зумовлених деструкцій у процесі професійної діяльності.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологія професійної кар'єри та професійних деструкцій» є:

1. Ознайомлення здобувачів вищої освіти із теоретичними та методологічними основами психології професійної кар'єри та професійних деструкцій як науки на різних етапах її розвитку.

2. Розкриття специфіки протікання стадій професійного становлення особистості.

3. Висвітлення підходів до типологізації професійної кар'єри особистості.

4. Виявлення психологічних детермінант виникнення професійних деформацій та деструкцій.

5. Формування відповідального ставлення до ролі психолога, прагнення вдосконалювати свою професійну майстерність, підвищувати свої професійні вміння на основі систематичної роботи з науковою літературою та вивчення здобутків науки на сучасному етапі її розвитку.

Знання, здобуті при вивченні курсу «Психологія професійної кар'єри та професійних деструкцій» є підґрунтям для подальшої поглибленої фахової підготовки здобувачів вищої освіти в аспірантурі та планування власної професійної кар'єри.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
2.	ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.	ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. ФК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
3.	ПРН8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності. ФК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

4.	ПРН17. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з урахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
5	ПРН14. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретико-методологічні основи психології професійної кар'єри	12	4	4		12	2	1	1		16
1	Тема 1. Професійна кар'єра як предмет дослідження сучасної психологічної науки. Принципи кар'єрного просування.	4	2	2		6	1	0,5	0,5		8
2	Тема 2. Типологізація професійної кар'єри. Стадії кар'єрного зростання.	4	2	2		6	1	0,5	0,5		8
	Модуль II. Психологія професійного розвитку особистості		10			40	9,5	5	2	2,5	48
3	Тема 3. Професійне самовизначення особистості. Мотивація професійної кар'єри	4	2		2	8	1,5	1		0,5	10
4	Тема 4. Вплив гендерних чинників на професійну кар'єру.		2		2	8	1,5	1		0,5	10
5	Тема 5. Безробіття як "другий полюс" професійного самовизначення.		2		2	8	1,5	1		0,5	10
6	Тема 6. Періодизація життя та професійного розвитку особистості. Акмеологічна проблема.	4	2	2		8	2,5	1	1	0,5	10
7	Тема 7. Особливості професійної діяльності психолога в організації.	4	2	2		8	2,5	1	1	0,5	8
	Модуль III. Теоретико-методологічні основи дослідження професійних	24	12	6	6	52	9,5	5	2	2,5	68

	деструкцій										
8	Тема 8. Професійний розвиток особистості: смислоутворюючі поняття.	4	2	2		8	2	1	0,5	0,5	12
9	Тема 9. Конфлікти професійного самовизначення особистості.	4	2	2		10	2,5	1	1	0,5	14
10	Тема 10. Кризи професійного становлення особистості.	4	2		2	10	1,5	1		0,5	14
11	Тема 11. Феноменологія та види професійних деструкцій особистості.	8	4	2	2	14	2	1	0,5	0,5	14
12	Тема 12. Деструкції на різних стадіях професійного становлення особистості.	4	2		2	10	1,5	1		0,5	14
	Модуль IV. Психотехнології подолання професійно зумовлених деструкцій	8	4	2	2	16	3	1	1	1	24
13	Тема 13. Психопрофілактика та шляхи подолання професійно зумовлених деструкцій.	4	2		2	8	1,5	0,5	0,5	0,5	12
14	Тема 14. Особливості психокорекції професійно зумовлених деструкцій.	4	2	2		8	1,5	0,5	0,5	0,5	12
	Разом:	60	30	16	14	120	24	12	6	6	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико-методологічні основи психології професійної кар'єри

Тема 1. *Професійна кар'єра як предмет дослідження сучасної психологічної науки.*

Принципи кар'єрного просування.

Зміст теми: Поняття “кар'єра”. Теоретико-методологічні засади дослідження професійної кар'єри у вітчизняній та зарубіжній психології. Різні підходи до вивчення професійної кар'єри у вітчизняній психології. Психологічні компоненти професійної кар'єри. Механізми кар'єрного процесу. Принципи кар'єрного просування.

Тема 2. *Типологізація професійної кар'єри. Стадії кар'єрного зростання.*

Зміст теми: Складові структурованої моделі типологізації професійної кар'єри. Типологізація кар'єри за різними критеріями: за середовищем; за спрямованістю руху працівника всередині організації; за характером змін, що відбуваються з працівником; за управлінською діяльністю; за стабільністю кар'єри; за формою кар'єри; за динамікою кар'єри. Стадії кар'єрного зростання. Етапи еволюції індивідуальної кар'єри.

Модуль II. Психологія професійного розвитку особистості

Тема 3. *Професійне самовизначення особистості. Мотивація професійної кар'єри*

Зміст теми: Професійне самовизначення особистості як необхідна умова ефективного кар'єрного просування. Складові професійного самовизначення. Рівні самовизначення. Завдання професійного самовизначення в діяльності психоконсультанта. Структура професійної самосвідомості особистості. Поняття “мотив”, “мотивація”. Проблема мотивації у різних напрямках психотерапії. Теорії мотивації. Мотиви, пов'язані з трудовою діяльністю: мотиви трудової діяльності; мотиви вибору професії; мотиви вибору місця роботи. Мотиви

особистісної професійної кар'єри: прагнення до влади; прагнення до успіху; мотив причетності до дій. Фактори задоволення людини працею. Мотивація і гроші. Мотивація і вік.

Тема 4. Вплив гендерних чинників на професійну кар'єру.

Зміст теми: Особливості професійної кар'єри чоловіків та жінок, їх відмінності. Позитивні та негативні сторони “жіночої” кар'єри. Соціально-психологічні чинники, які стримують “жіночу” кар'єру. Типи кар'єрно-успішних жінок. Феномен “страху успіху” у жінок. Типи “жіночої” педагогічної кар'єри.

Тема 5. Безробіття як “другий полюс” професійного самовизначення.

Зміст теми: Безробіття як патогенний фактор, який впливає на особистість. Негативний вплив фактору незайнятості. Виникнення та позитивна динаміка депресивної та тривожної симптоматики, пов'язані з тривалістю безробіття. Стресові фази процесу втрати статусу працюючої людини. Основні фактори виникнення психосоматичних дисфункцій у безробітного.

Тема 6. Періодизація життя та професійного розвитку особистості. Акмеологічна проблема.

Зміст теми: Фази життєвого шляху особистості. Етапи професійного шляху особистості. Стадії здобуття установок та трудових навичок особистості. Синтетична модель професійної кар'єри. Етапи професійного розвитку особистості. Акмеологія як наукова дисципліна. Об'єкт, предмет акмеологічного дослідження. Акмеологічні фактори, що виступають провідними детермінантами професіоналізму, кар'єрного просування, особистісних змін. Динаміка “кар'єрної сенситивності” суб'єктів.

Тема 7. Особливості професійної діяльності психолога в організації.

Зміст теми: Особистісні та професійні якості практичного психолога в організації. Вимоги до робочого місця психолога в організації. База даних, інформаційне забезпечення організації та принципи їх збору. Психотехнології подолання професійно зумовлених деструкцій особистості працівника протягом професійної кар'єри: соціально-психологічна профілактика; психоконсультавання; психокорекція. Технологічна карта професійного розвитку особистості працівника.

Модуль III. Теоретико-методологічні основи дослідження професійних деструкцій

Тема 8. Професійний розвиток особистості: смислоутворюючі поняття.

Зміст теми: Поняття “професія”, “професійна діяльність”, “професійне самовизначення”, “професійна кваліфікація”, “професійна адаптація” та ін. Теоретико-методологічні засади дослідження професійного розвитку особистості у вітчизняній та зарубіжній психології. Акмеологічні основи професійного розвитку.

Тема 9. Конфлікти професійного самовизначення особистості.

Зміст теми: Професійне самовизначення особистості як необхідна умова ефективного кар'єрного просування. Професійне самовизначення як внутрішньоособистісний конфлікт. Фактори та психологічні причини, які спричиняють виникнення конфліктів професійного самовизначення. Типологія конфліктів професійного самовизначення особистості.

Тема 10. Кризи професійного становлення особистості.

Зміст теми: Поняття “криза професійного становлення”. Фази криз професійного розвитку. Типи життєвих криз. Основні фактори криз професійного становлення. Стадії професійного становлення особистості та нормативні кризові явища, які породжуються при

переході від однієї стадії до іншої. Вплив ненормативних криз на професійну діяльність особистості.

Тема 11. *Феноменологія та види професійних деструкцій особистості.*

Зміст теми: Поняття “професійні деструкції”. Тенденції професійних деструкцій. Психологічна структура суб’єкта діяльності (Е.Ф.Зеєр, Е.Е.Симанюк) та можливі деструктивні явища в кожній підструктурі. Види професійних деструкцій особистості: професійно зумовлені акцентуації; професійні деформації особистості; професійна некомпетентність; вивчена безпорадність; синдром емоційного вигорання; професійна відчуженість, стагнація.

Тема 12. *Деструкції на різних стадіях професійного становлення особистості.*

Зміст теми: Фактори та професійні новоутворення на різних стадіях професійного становлення особистості. Фактори виникнення деструктивних змін під час протікання різних стадій професійного становлення. Деструктивні професійні новоутворення особистості.

Модуль IV. Психотехнології подолання професійно зумовлених деструкцій

Тема 13. *Психопрофілактика та шляхи подолання професійно зумовлених деструкцій особистості.*

Зміст теми: Психологічна профілактика як допомога повноцінному соціально-професійному розвитку особистості, попередження можливих криз, особистісних та міжособистісних конфліктів. Психологічне консультування в ситуації розвитку професійно зумовлених деструкцій: бесіда як основний метод психоконсультування, технологія її проведення. Психологічна корекція професійно зумовлених деструкцій: напрями індивідуальної корекції.

Тема 14. *Особливості психокорекції професійно зумовлених деструкцій особистості.*

Зміст теми: Особливості психокорекції професійно зумовлених деструкцій особистості. Мета, завдання та фази програми психокорекції професійно зумовлених деструкцій особистості. Формування конструктивних стратегій подолання професійних деструкцій та професійних криз.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий екзамен:

- письмовий екзамен;
- розв’язання практичних ситуацій;

– підсумкове тестування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;

- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); презентації результатів роботи; інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4-х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологія професійної кар'єри та професійних деструкцій» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до екзамену – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання *екзамен*

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі екзамену є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних ситуацій. Екзамен розміщений і проводиться на платформі moodle УДУ імені М. Драгоманова. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який включає три теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Студент за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 35 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Андрієнко О. В. Гендерні особливості професійної деформації персоналу кримінально-виконавчої служби України // Наукові студії із соціальної та політичної психології : збірник наукових праць. – 2008. – № 20. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nsspp/2008_20/Andrienko.htm
2. Базілевська Л. Особистісний професіогенез майбутнього психолога // Проблеми гуманітарних наук. Психологія. – Вип. 25. – С. 4-14.
3. Байдик В. В. Психологічні характеристики професійної деструкції та професійного вигорання у працівників освіти // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2012. – № 3 (29). – С. 17-24.
4. Баклицький І.О. Психологія праці: Підручник. — 2-ге вид., перероб. І доп. — К.: Знання, 2008. — 655 с.
5. Бозаджиев В. Л. Профессиональные деформации личности психолога // International journal of experimental education. – 2011. – № 3. – С. 68-70.
6. Бринза І.В. Особливості переживання кризи у осіб з різним типом емоційності: Автореф. дис. ... канд.психол.наук. – К., 2000. – 16 с.

7. Вірна Ж. П. Соціальний вимір професійної невротизації особистості // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Психологічні науки. – 2011. – Вип. 94, Т. 2. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/psy/2011_94/Virna.pdf
8. Вірна Ж. П. Неврогенез професійних деструкцій особистості // Психологічні перспективи. – 2012. – Вип. 19. – С. 84-90.
9. Головнева И.В. Карьерные ориентации личности: гендерные, возрастные и статусные различия // Психология у суспільстві, що трансформується: мат-ли УІ Харк. Міжнар. Читань. – Х., 2010. – С. 94-99.
10. Головнева И.В., Твердохвалова Ю.Л. Проблемы формирования успешной карьерной стратегии у студентов выпускных курсов вуза // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: темат. вип. Дод. 1 до вип. 31. – Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г.Сковороди. – К., 2013. – Т.5. Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні.- С. 122-132.
11. Грищенко С. В. Стратегії самодопомоги в подоланні професійної деформації в діяльності соціальних педагогів // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 96. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/VChdpu/ped/2012_96/Grish.pdf
12. Добренко І.А. Працевлаштування: психолого-діагностичний практикум / АПН України Ін-т педагогіки і психології професійної освіти. – К.: Науковий світ, 2004. – 46 с.
13. Долгих Л.М. Кар'єрні домагання особистості. Життєві домагання особистості : монографія (за ред. Т. Титаренко). Київ : Педагогічна думка, 2007. С. 217–230.
14. Дубчак О. Б. Профілактика професійної деформації особистості вчителя у системі післядипломної педагогічної освіти // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. – 2011. – Т. 2, Вип. 6. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/psykh/2011_6/20.pdf
15. Духневич В.М. Психологічне благополуччя професіонала як умова його ефективної діяльності (на прикладі професії психолога): Автореф.дис. ...канд.психол.наук. – К., 2002. – 22 с.
16. Зайчикова Т. В. Діагностика та профілактика синдрому професійного вигорання у вчителів: Методичні рекомендації. – Київ –Рівне, 2003. – 24 с.124.
17. Занюк С.С. Психология мотивации: Теория и практика мотивирования. — К.: ИНКОС, 2001. — 144с.
18. Карпенко Г. В. Психология праці та вибір професії : навч.-метод. посіб. : [для студ. вищ. навч. закл.]. – Суми : Унів. книга, 2008. – 167 с.
19. Карьерный рост. Транснациональные диалоги об управлении персоналом и развития рынка труда: [сб. науч. статей] / ред. Александр Н. Крылов, Клаус Ю. Бенкост. – Бремен, 2007. 324 с.
20. Коропецька О.М. Психологічні основи профорієнтації та самореалізації особистості. Навчальний посібник. – К. : КНТ, 2016. – 438 с.
21. Куций О.А. Теоретико-гіпотетична модель психологічного складника кар'єри. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2016. Т. 1, вип. 45. С. 56–60.

22. Магдюк Л.Б. Гендерні стереотипи. Вплив гендерних стереотипів на представлення жінок і чоловіків на ринку праці./ Журнал «Маркетинг в Україні», № 5-6, 2011
23. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. – К.: Вид-во ТОВ, «КММ», 2006. 240 с.
24. Методи психодіагностики в системі профвідбору : метод. посіб / [авт.-уклад. В. В. Синявський та ін.] ; М-во праці та соц. політики України, Держ. центр зайнятості. – К. : [б. в.], 2007. – 287 с.
25. Калініна Т.О. Фізіологія і психологія праці. Конспект лекцій. Харків: ХНЕУ, 2005. 268 с.
26. Кісіль З. Р. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ : монографія. – Львів : ЛДУВС, 2008. – 524 с.
27. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. – К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. – 200 с.
28. Коломинський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту: Навч.посібник для студ.навч.закладів, керівників установ освіти, психологів, педагогів /Академія управління персоналом, Український ін-т підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти. – К., 1996. – 176 с.
29. Литовченко Н.Ф. Професійно орієнтований тренінг самопізнання та саморегуляції: Навч.-метод.матеріали для тренінгових занять студентів пед.вузів (спец.»Практична психологія»). – Ніжин: НДПУ, 2002. – 72 с.
30. Лонгсон Салли. Выбери карьеру: Оцени свои возможности и деловые качества: тесты и рекомендации. Пер. с англ. – Д.: Баланс Бизнес Букс, 2004. – 144 с.
31. Михлюк Е. І. Аналітичний погляд на проблему формування професійно обумовлених акцентуацій характеру особистості // Проблеми екстремальної та кризової психології. – 2011. – № 9. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Pekp/2011_9/files/026.pdf
32. Петрович В. С. Шляхи попередження й подолання професійного вигорання фахівців соціально-педагогічної сфери // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Розділ V. Соціальна педагогіка. – 2011. – № 17. – С. 130-135.
33. Побудова кар'єри : навч.-метод. посіб. / [О. В. Мельник, О. Л. Морін, Л. А. Гуцан, І. І. Ткачук, О. М. Пархоменко, З. В. Охріменко, Т. С. Попова, М. В. Лузан; за ред. О. В. Мельника]. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014.— 172 с.
34. Помиткіна Л. В. Психодинамічна неконгруентність особистості: діагностика, корекція та консультування: Монографія. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 180 с.
35. Практикум деловой карьеры / Н.П.Лукашевич, О.Н.Лукашевич. Харьков, 1998. – 327 с.
36. Професійна кар'єра особистості в сучасних умовах: монографія / Лозовецька В.Т. – К., 2015. 279 с.
37. Профессиональная ориентация как детерминанта карьеры личности : школа профессионального самоопределения : учеб.-метод. пособ. / [Носков В. И., Кальянов А. В., Ефросинина О. В. и др.] ; Донец. ин-т управления ; под общ. ред. В. И. Носкова. – Донецк : Норд-Пресс, 2006. – 169 с.
38. Професійна діагностика / [упоряд. Т. Гончаренко]. – К. : Редакції загальнопед. газет, 2004. – 119 с.

39. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навчальний посібник / Під ред. П.С.Перепелиці, В.В.Рибалки. – Хмельницький «Універ», 2001.
40. Рибалка В. В. Психологія праці особистості : навч.-метод. посіб. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К. : Київ. міськ. пед. ун-т ім. Б. Д. Грінченка, 2006. – 59 с
41. Самоменеджмент: как достигнуть успеха в деловой карьере. – Харьков: ОКО, 1998.
42. Синдром „професійного вигорання” та професійна кар’єра працівників освітніх організацій / под ред. С.Д.Максименка, Л.М.Карамушки, Т.В.Зайчикової. – К.: Міленіум, 2004. – 264 с.
43. Стадник Г. Гендерна нерівність: жінкам в Україні важче вести бізнес <http://www.dw.com/uk/гендерна-нерівність-жінкам-в-україні-важчевести-бізнес/a-14829288>
44. Трунов Д. И снова о “профессиональной деформации”... // Психологическая газета. – 2004. – № 6. – С. 32–34.
45. Хоржевська І. Особистісні зміни фахівця як наслідок професійної деформації // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — К., 2009. — Вип. 16. — С. 207-212 URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/26596>
46. Хоржевська І. М. Професійне становлення спеціаліста та профдеформація // Максименко С. Д. Реалізація нужди у підлітковому віці : збірник наукових праць. Психологічні науки. – Т. 2, Вип. 4. – С. 254–257.
47. Циба Н. В. Професійне самовизначення та феномен професійної деформації психологів // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". – 2010. - №2. – С. 145-149.
48. Чуйко Г. В., Гуляс І. А. Синдром вигорання: коли він починається? // Наука і освіта. – 2008. – № 8/9. – С. 119- 124.
49. Чуйко О.М., Куравська Н.В. Гендер і кар’єра: навчальний посібник /ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2019, 372 с.
50. Щербак І. М., Стадник Г. А. Психодіагностика професійного самовизначення особистості : навч.-метод. посіб. Суми: вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – 324 с.

Додаткові:

1. Борисюк А. С. Негативні чинники професійної ідентифікації майбутнього фахівця // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць. Серія «Психологічні науки» / за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. – Т. 2. – Вип. 8. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. – С. 43-48.
2. Бринза І.В. Особливості переживання кризи у осіб з різним типом емоційності: Автореф. дис. ... канд.психол.наук. – К., 2000. – 16 с.
3. Грищенко С. В. Стратегії самопомоги в подоланні професійної деформації в діяльності соціальних педагогів // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 96. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20VChdpu/ped/2012_96/Grish.pdf
4. Дружилов С. А. Профессиональные деформации и деструкции как следствие искажения психологических моделей профессии и деятельности // Журнал прикладной психологии. – 2004. – № 2. – С. 56-62.

5. Євдокімова О. О. Психологічний ракурс забезпечення профілактики та подолання професійної деформації особистості у співробітників МВС // Проблеми загальної та педагогічної психології : Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. – Вип. XIV, Ч. 2. – С. 108- 115.
6. Іванцова Н. Б. Періодизація професійного розвитку особистості // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць. – 2010. – Т. 8., Вип. 7. – С. 105-114.
7. Калька Н. М. Психологічні особливості професійної індіферентності в контексті професійних деструкцій особистості // Психолого-педагогічні виклики сучасності: шляхи розв'язання та новітні перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16-17 грудня 2011). – Львів : Львівська педагогічна спільнота, 2011. – С. 28-29.
8. Ковальчишина С. В. Теоретико-методологічний підхід до питання феномена професійної деструкції правоохоронців // Кадровий вісник. – 2012. – № 1. – С. 60-71.
9. Картузова А. А. Профессиональная деформация личности: определение понятия // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2007. – № 3. – С. 48–51.
10. Ложкин Г. Психологический анализ феномена профессиональной деформации личности в спорте // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2009. – Вип. 8, Т. 3. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkszn/2009_8_3/psuxologicheskuu%20analiz.pdf
11. Планування кар'єри: 6 кроків до успіху. - К.: Видавництво «Юстон», 2017. - 32 с
12. Тогобицька В. Д. Психопрофілактика та психокорекція професійних деструкцій пожежників-рятувальників // Проблеми екстремальної та кризової психології. – 2011. – Вип. 10. – С. 238–247.
13. Тополов Є. В. Агресивність як професійна деформація менеджерів виробничої сфери // Проблеми загальної та педагогічної психології : Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. – Т. XI, Ч. 6. – С. 401-407.
14. Хайрулін, О. М. Психологія професійного вигорання військовослужбовців: [монографія] / за наук. ред. А.В. Фурмана. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015.–220 с.
15. Шатілова О.С. Наративні практики кар'єрної психології // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information : collection de papiers scientifiques “ΛΟΓΟΣ” з avec des matériaux de la conférence scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars 2019. Oboukhiv, 2019. V. 8. P. 19–21 DOI: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.16571226.v1>.
16. Щотка О.П. Розвиток кар'єрної орієнтації «менеджмент» у магістранток. Організаційна психологія. Економічна психологія, 2017. № 1(8). С. 91–97.
17. Blustein D.L., Schultheiss D.E.P., Flum H. Toward a relational perspective of the psychology of careers and working: A social constructionist analysis. Journal of Vocational Behavior, 2004. V. 64. No 3. PP. 423–440.
18. Bordin E.S., Nachmann B., Segal S.J. An articulated framework for vocational development. Journal of Counseling Psychology, 1963. V. 10. PP. 107–116.
19. Brewer A.M. Encountering, Experiencing and Shaping Careers: Thinking About Careers in the 21st Century : Springer, 2018. 226 p.
20. Bright J.E.H., Pryor R.G.L. The chaos theory of careers: A user's guide. The Career Development Quarterly, 2005. V. 53. No 4. PP. 291–305.
21. Brown D. & Associates (Eds.) Career choice and development (4th ed). San. Francisco: JosseyBass, 2002. 560 p.

22. Brown D. The role of work and cultural values in occupational choice, satisfaction, and success: A theoretical statement. *Journal of counseling & development*, 2002. V. 80. PP. 48–56.

23. Costa P.T., McCrae R.R. The Five-Factor Theory of Personality. *Theoretical perspectives*, 1996. PP. 159–181.

24. Langerock H. Professionalism: A Study in Professional Deformation // *American Journal of Sociology*. – Chicago : The University of Chicago Press, 1915. – Vol. 21, No. 1, Jul. – Pp. 30-44.

25. Stelzer J. The formation and deformation of identity during psychoanalytic training // *Free Associations*. – London, England, December 1986. – № 7. – pp. 59-74.

VII. Інформаційні ресурси

1. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>

2. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20

3. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>

4. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

5. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>

6. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

7. Науковий журнал «Кадровик УА». <https://www.kadrovik.ua/>

8. Онлайн-курс «Побудова кар'єри // <https://vumonline.ua/course/career-building/>

• <https://dytpsyholog.com/>

• <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>

• <http://psychology-naes-ua.institute/>

• <https://psylab.info/>

• <http://psylib.org.ua/>

• <https://scholar.google.com.ua/>

• <https://www.gumer.info/>

• <http://www.nbuv.gov.ua/>

• www.pidruchniki.ws

• www.ebooktime.net

• www.posibnyky.vntu.edu.ua

• <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>

• <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>

• <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>

• <https://www.coursera.org/learn/social-pedagogy-europe>

• <https://www.coursera.org/learn/teacher-sel-programs>

• <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-para-ser-mas-efectivo>

• <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-and-well-being-peace-in-peace-out>

- <https://www.coursera.org/learn/troubles-spectre-autisme-diagnostic>
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/KUBG/Psy101/2014_T1/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2021_T1_3/about

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Розробник програми: *Зеленін Всеволод Володимирович*,
кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни *«Психологія проєктної діяльності та інноваційні технології в освіті»* складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки спеціальність 053 Психологія*, освітньої програми *«Психологія»*.

Предмет вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні та праксіологічні питання психологічного забезпечення проєктної діяльності, що сприятимуть формуванню професіоналізму для впровадження інноваційних технологій створення та реалізації освітніх проєктів.

Міждисциплінарні зв'язки філософія освіти, освітня політика та лідерство, психолого-педагогічні технології, сучасні технології психологічної допомоги, методологія викладання психології у ЗВО, методологія наукових психологічних досліджень.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *«Психологія проєктної діяльності та інноваційні технології в освіті»* є засвоєння базових знань з психологічних питань застосування інноваційних технологій при організації та здійсненні освітніх проєктів.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *«Психологія проєктної діяльності та інноваційні технології в освіті»* є:

1. Ознайомлення студентів з предметним полем, актуальними питаннями й сучасними напрямками дослідження психології проєктного менеджменту;
2. Освоєння теоретико-методологічних засад проєктної діяльності;
3. Формування професіоналізму та поглиблення психологічних знань про принципи створення проєктів різного спрямування (бізнес-проєкти, освітні проєкти, громадські проєкти тощо);
4. Оволодіння психологічними методиками, алгоритмами і психотехнологіями проєктної діяльності;
5. Розвиток навичок управління і командного лідерства;
6. Долучення до практики розробки і здійснення освітніх проєктів із застосуванням інноваційних технологій.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
3.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ФК12. Здатність до формування глибоких об'єктивних знань з найбільш актуальних проблем у галузі традиційних й інноваційних технологій та методів забезпечення ефективності психолого-педагогічної діяльності; навичок і методик майстерного викладання з урахуванням потреб сучасного ринку праці, стейкхолдерів, споживачів освітніх послуг.
	ПРН13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ФК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах. ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
2.	ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.	ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК8. Здатність розробляти та управляти проектами. ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. ФК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)							
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС			
1.	Модуль I. Психологія проєктного менеджменту	28	14	6	8	72	4	6	4	4	96			
2.	Тема 1.1. Проєкт з точки зору психологічної науки	4	2	2		12	4	2	2		16			
3.	Тема 1.2. Психологічні методи розробка проєкту	4	2	2		12					16			
4.	Тема 1.3. Психологія управління проєктом	6	2	2	2	12					16			
5.	Тема 1.4. Психотехнології початкування проєкту	4	2		2	12					16			
6.	Тема 1.5. Психотехнології аналізу ризиків проєкту	4	2		2	12				6	2		2	16
7.	Тема 1.6. Психотехнології управління проєктами та оцінки їхньої ефективності	6	4		2	12							2	16
8.	Модуль II. Інноваційні технології в освітніх проєктах	24	14	4	6	56		4	2	4	60			
9.	Тема 2.1. Інноваційні проєктні психотехнології в освітній сфері.	6	4	2		10	6	2	2	2	12			
10.	Тема 2.2. Новітні форми та методи в освіті.	4	2	2		10						12		
11.	Тема 2.3. Психотехнології інноваційної освіти.	4	2		2	12						12		
12.	Тема 2.4. Дистанційні та медіатехнології в інноваційній освіті.	6	4		2	12	4	2	2		12			
13.	Тема 2.5. Сучасні інноваційні освітні технології у ЗВО	4	2		2	12					12			
Разом:		52	28	10	14	128	24	10	6	8	156			

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Психологія проєктного менеджменту

Тема 1. *Проект з точки зору психологічної науки.*

Зміст теми: Предмет, завдання і структура проектної діяльності. Основні визначення проектної діяльності. Мета проектної діяльності. Проектна діяльність в різних сферах. Класифікація, різновиди та типи проектів. Зв'язки між проектом та операційною діяльністю. Основні складові проектної діяльності. Навички проектної діяльності. Принципи організації проектної діяльності. Стандартний життєвий цикл проекту. Психологічні основи проектного менеджменту. Визначення і структура психології проектної діяльності. Основні завдання психології проектної діяльності.

Тема 1.2. *Психологічні методи розробка проекту.*

Зміст теми: Загальні методи проектування: визначення мети, підготовка та планування, виконання, завершення та підбиття підсумків. Схеми описання проектів. Вимоги до застосування методу проектів в бізнесовій, соціальній та освітній сферах. Етапи проектної діяльності: задум; ініціація; збір, систематизація і аналіз отриманої інформації; безпосередньо проектування (планування та пошук ресурсів); реалізація проекту; підбиття підсумків, оформлення результатів, презентація досягнень; формулювання висновків та висунення нових проблем. Формула SMART для визначення цілей та завдань проекту на фазі ініціації проекту. Інструменти аналізу зацікавлених сторін (stakeholders). «План управління комунікацією» в проекті..

Тема 1.3. *Психологія управління проектом.*

Зміст теми: Психологічні засади управління проектами. Роль менеджера проекту. П'ять груп процесів управління проектами. Життєвий цикл проекту та рівень взаємодії груп процесів згідно фаз проекту. Проектна група: психологічні принципи створення та управління. Типи проектних груп: відділ, спеціальна група, команда, самокерована команда. Психологічні функції управління проектними групами: мотивація, планування, керування, контроль.

Тема 1.4. *Психотехнології початкування проекту.*

Зміст теми: Психологічні інструменти проектного менеджменту для планування та реалізації проектів: Mind Map, таймінг, Дерево завдань, мозковий штурм, маркетинг цільової аудиторії, уточнення формату заходів, опрацювання кошторису, підбір команди. Метод Ішикави та метод «Дерево помилок». Google-інструменти для ефективної командної роботи: SMS-нагадування, Google-календар, Google Forms (анкетування, реєстрація на захід, збір даних, отримання зворотного зв'язку), Google Docs, Google Groups та ін. Технології презентації проекту: Prezi, SlideShare, Scurve. Квадрат прояснення задач проекту: ціль, результати, критерії, stakeholders. План управління комунікаціями. Складання паспорту (уставу) проекту.

Тема 1.5. *Психотехнології аналізу ризиків проекту.*

Зміст теми: Психотехнології ідентифікації ризиків проекту. Оцінка собівартості проекту. Kick-off meeting: психологічні засади проведення стартової наради. SWOT-аналіз. Планування проекту: від структури продукту до ієрархічної структури робіт. Методи оцінки тривалості робіт. Типи залежності між завданнями: мережева діаграма. Журнал ризиків (Графік Ганта) та метод критичного шляху проекту (Critical Path Method). План по віхам та ресурсний план проекту. Пам'ятка для проектного менеджера. Методи аналізу ситуації для проектного менеджера. Методики та кроки управління ризиками: ідентифікація ризиків, формула оцінки ризиків, матриця негативних ризиків, загрози та можливості, експертна оцінка вірогідності ризиків, експертна оцінка сили впливу ризику. Заходи ПЕРЕД та ПІСЛЯ-

події проєкту, спрямовані на мінімізацію ризиків. Стратегії реагування на негативні ризики. Стратегії реагування на позитивні ризики. Аналіз ситуації для проєктного менеджера. Процес розробки бюджету. Кошторис прямих витрат. Накладні витрати. Від кошторису до бюджету.

Тема 1.6. Психотехнології управління проєктами та оцінки їхньої ефективності.

Зміст теми: Психологічні засади виконання, моніторингу та управління проєктами. Інструменти контролю розкладу: діаграма контрольних точок. Командна динаміка проєкту: психологічні фази групової динаміки в проєктному менеджменті. Завершення проєкту: процедури адміністративного закриття, процедури закриття контракту, оформлення документації. G.R.P.I. – метод самодіагностики ефективності проєктної групи. Психологічні особливості завершальної зустрічі проєктної групи. Психотехнологія «Зворотній зв'язок високої якості».

Модуль II. Інноваційні технології в освітніх проєктах

Тема 2.1. Інноваційні проєктні психотехнології в освітній сфері.

Зміст теми: Значення інноваційних технологій в сучасній педагогіці і психології. Історичний генезис поняття «освітня технологія». Класифікація освітніх технологій та методика їх використання. Сутність поняття «інноваційна освітня технологія» (ІОТ). Види інновацій в освіті та їх класифікація. Особливості інноваційно-зорієнтованого підходу в освіті. Традиційні технології в освіті: мета, засоби, позитивні здобутки і межі застосування. Глобальна парадигмальна криза класичної системи освіти. Специфіка та актуальність інноваційних освітніх технологій у педагогіці XXI століття. Особистісно-орієнтований, гуманістичний та акмеологічний підходи – від дидактики до матетики. Коуч-підхід у сучасній освіті дітей та дорослих.

Тема 2.2. Новітні форми та методи в освіті.

Зміст теми: Значення глобальних інноваційних освітніх проєктів: Академія Хана, Coursera, edX, Udasity та інші MOOC (масові відкриті онлайн-курси) та ін. Масові відкриті онлайн-курси у системі сучасної освіти. Освітній проєкт як світоглядний, культурний і соціально-психологічний феномен. Сучасні методи проєктування освітнього процесу: психологічні засади створення, просування та споживання освітніх проєктів. Інноваційні моделі роботи різного роду освітніх суб'єктів: їхня роль в соціалізації особистості в сучасних умовах. Методологія та алгоритми створення інноваційних освітніх проєктів. Класифікація освітніх технологій та методика їх використання: освітні технології, що базуються на особливостях особистісної орієнтації педагогічного процесу; освітні технології, спрямовані на активізацію та інтенсифікацію діяльності здобувачів освіти; освітні технології, що визначаються ефективністю управління та організацією навчального процесу; інформаційно-комунікаційні освітні технології в умовах глобальної інформатизації освітнього середовища.

Тема 2.3. Психотехнології інноваційної освіти.

Зміст теми: Модульна технологія навчання. Організація самостійної пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Технологія перевернутого навчання (flipped classroom). Гейміфікаційні технології активізації і оптимізації пізнавальної діяльності: ігрові технології та їх цільова орієнтація, види навчальних (рольових та ділових) ігор. Технології ситуативного моделювання та технології моделювання професійної діяльності фахівця. Кейс-технологія. Сутність проєктної психотехнології: технологія навчання, орієнтованого на проблему (problem-based learning). Технологія розвитку критичного мислення. Дослідницькі

технології. Технології розвитку творчого потенціалу особистості на основі евристичних методів («мозковий штурм» («brain storming»), метод евристичних запитань, метод аналогій та ін.). Технології адаптивного навчання. Коуч-технології інноваційної освіти: методологія та поняття освітнього коучингу; алгоритми здійснення індивідуальних та групових коуч-сесій для працівників системи освіти; психотехнології використання коуч-інструментів у освітній та фаховій діяльності; традиційні й інноваційні моделі коуч-взаємодії у формальній, інформальній та неформальній освіті.

Тема 2.4. Дистанційні та медіатехнології в інноваційній освіті.

Зміст теми: Організація навчального процесу у початковій, середній та вищій школі в умовах цифрової трансформації освіти. Перспективи дистанційного навчання в умовах інформаційного суспільства, світової пандемії та воєнних дій. Інструменти SMART-освіти. Особливості впровадження SMART-освіти в Україні. Медіаосвітні проекти як фактор подолання етнокультурних, соціально-психологічних бар'єрів в комунікативній сфері. Роль медіаосвітніх стратегій і психотехнологій в оптимізації взаємодії ЗМІ та різних верств освітянської аудиторії (дітей, молоді та дорослих). Застосування медіаосвітніх технологій на практиці (аналіз наявних робіт в цій області). Перспективні концепції та актуальні проблеми сучасної медіаосвіти. Сучасні онлайн формати та платформи медіаосвіти: Zoom, Moodle та ін. Медіакомпетентність та ІКТ-компетентність як властивість особистості та одне з важливих завдань інноваційної медіаосвіти.

Тема 2.5. Сучасні інноваційні освітні технології у ЗВО.

Зміст теми: Переваги й недоліки застосування інноваційних освітніх технологій у ЗВО. Найбільш поширені у сучасних ЗВО інноваційні освітні технології як модифікація традиційних технологій: контекстне навчання (А.О. Вербицький), імітаційне навчання (В.М. Єфімов, В.Ф. Комаров), проблемне навчання (М.І. Махмутов та ін.), модульне навчання (П.А. Юцявічене), повне засвоєння знань (М.В. Кларін та ін.), дистанційне навчання (Є.С. Полат та ін.) та ін. Інноваційні діагностичні психотехнології освітнього коучингу: використання у суб'єкт-суб'єктної взаємодії; ефективні моделі коучингу для розкриття потенціалу; сприяння розвитку коуч-компетентностей суб'єктів освітнього процесу (СОП). Впровадження психологічних засад коучингу у системі звичайної і безперервної освіти та освіти дорослих за-для: оптимізація стратегій навчання, визначення структури таланту освітян та працівників менеджменту освіти, особистісного самовизначення, вибору й освоєння нових професій, тощо. Алгоритми відбору та застосування інноваційних освітніх технологій.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- презентація медіапроекту;
- реферати;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): екзамен:

- підсумкове опитування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: обговорення підготовлених студентами доповідей; підготовка та презентація освітнього проєкту; письмові чи усні домашні завдання; аналітичні завдання; захист рефератів; круглі столи; консультації викладачів; самостійна робота студентів. інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологія проєктної діяльності та інноваційні технології в освіті» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення,

висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю є **екзамен**. Екзамен з дисципліни «Психологія проєктної діяльності та інноваційні технології в освіті» проводиться у письмовій формі. Екзаменаційні завдання виконують за білетами, складеними викладачем-лектором (екзаменатором) з дисципліни та затвердженими не пізніше, ніж за місяць до початку екзамену, на засіданні кафедри за підписами завідувача кафедри та екзаменатора. Екзамен включає в себе три питання (2 – теоретичних, 1 – практичне). Студент за результатами екзамену може отримати 0-40 балів.

Якщо студент не з'явився на екзамен, у відомості обліку успішності навпроти його прізвища робиться запис – «не з'явився». Якщо студент не з'явився з поважної причини, він складає підсумковий семестровий контроль викладачу в порядку, визначеному дирекцією факультету.

Якщо за результатами підсумкового семестрового контролю студент одержав незадовільну оцінку, у нього виникає академічна заборгованість з даної дисципліни, яку можна ліквідувати повторно склавши семестрову атестацію.

Повторне складання екзамену допускається не більше двох разів: перший раз викладачу, другий – комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету у складі: завідувача кафедри, викладача, який проводив заняття з даної дисципліни та викладача дисципліни, який не проводив заняття в цій групі.

Оцінювання навчальних досягнень студентів відбувається сумуванням поточної та підсумкової оцінки та проводиться за 100-бальною шкалою (від 0 до 100 балів (включно)).

Порядок переводу рейтингових балів до національної (5 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна:

1. Богданова І.М. Педагогічна інноватика: Навчальний посібник. – Одеса: Ранок, 2000. – 148 с.

2. Брич В.Я., Корман М.М. Креативний менеджмент: підручник. – Тернопіль: ТНЕУ, 2018. – 220 с.
3. Горук Н.М. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності студентів // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2015. – № 11. – С. 99-104.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Навчально-методичний посібник /автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 176 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» : чинне законодавство [офіц. текст]. – К. : Паливода А. В., 2014. – 100 с. (Закони України).
7. Закон України «Про освіту» : чинне законодавство [офіц. текст]. – К. : Паливода А. В., 2017. – 120 с.
8. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник / упорядник Л.М. Прокопів. – Івано-Франківськ, 2020. –172 с.
9. Інноваційні технології навчання: Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук ред. Арістова А.В.; упорядн. словника Волобуєва С.В.]. – К. : НТУ, 2017. – 172 с.
10. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі : навчальний посібник / М. Д. Прищак, О. Б. Залюбівська. – Вінниця : ВНТУ, 2020. – 160 с.
11. Педагогічний практикум: методичні вказівки до виконання самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для здобувачів освітнього ступеня «Магістр» усіх спеціальностей / Уклад. О. Б. Залюбівська. – Вінниця : ВНТУ, 2019. – 51 с.
12. Руководство к своду знаний по управлению проектами (Руководство РМВОК) Пятое издание. – Project Management Institute, Inc., 2013. – 568 с.
13. Хигни Дж. Основы проектного менеджмента. Классическое руководство / Джозеф Хигни – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2018. – 240 с.
14. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій: навч. посіб. / За ред. Л. В. Балабанової. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2005. – 301 с.

Додаткова:

15. Авторські заняття від медіапедагогів-лідерів: медіаосвітні практики в позакласній роботі учнів 5–7 класів / Ред. В. Іванов, О. Волошенюк. – Київ: ЦВП, АУП, 2017. – 50 с.
16. Азимов Э. Г. Массовые открытые онлайн-курсы в системе современного образования // Дистанцион. и виртуал. обучение. 2014. № 12. С. 6-12.
17. Андреева Т. Є., Петровська Т.Е., Титар Т.С. Проектний менеджмент як засіб досягнення мети підприємства // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 34. – С. 364-370.
18. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть. Досвід соціально-філософського аналізу. – К.: ТОВ «Атлант ЮемСі», 2005 – 498 с.
19. Арчибалд Р. Управление высокотехнологичными программами и проектами / пер. с англ. Мамонтова Е.В.; под. ред. Баженова А. Д., Арефьева А. О. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Компания АйТи; ДМК Пресс, 2002. – 464 с.

20. Афанасьєв Д.М. Формування медіаграмотності молоді в Словаччині та Україні: порівняльний аналіз // Соціологія майбутнього. 2010. № 1. – С. 41–49.
21. Ахметова Л.С. Гендер, медіаграмотность и медиаобразование: проблемы и перспективы // Гендерные аспекты социальной модернизации общества: материалы междунар. науч.-практ. конф. – Алматы, 2011. – С. 287-291.
22. Ахметова Л.С. Медиаграмотность и медиаобразование в контексте защиты национальной безопасности // Узкие проблемы медийного законодательства РК. – Алматы. 2012. – С. 29–32.
23. Ахметова Л.С., Вережкин А.В., Кудабай А.А., Лифанова Т.Ю., Шорохов Д.П. Медиаграмотность и медиаобразование. Справочник. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 158 с.
24. Баришполець О.Т. Медіаосвіта: зарубіжний досвід // Соціальна психологія. 2008. № 3. – С. 162-170.
25. Батенко Л. П., Загородніх О.А., Ліщинська В. В. Управління проектами: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2003. – 231 с.
26. Батьки, діти та медіа: путівник із батьківського посередництва / За ред. В. Іванова, О. Волошенюк. – Київ: ЦВП, АУП, 2017. – 79 с.
27. Безверхнюк Т. М. Проектно-орієнтований підхід як нова філософія організації управління державними програмами і проектами // Науковий вісник Академії муніципального управління : збірник наукових праць. – Вип. 3/2011. – Київ: Академія муніципального управління, 2011. – С. 17-24 .
28. Безверхнюк Т. М. Технології проектного менеджменту в регіональному управлінні програмами і проектами: розробка та впровадження // Сучасна регіональна політика: освіта, наука практика. Матеріали підсумкової науково-практичної конференції за міжнародною участю. – 28 жовтня 2011. – Том II. – С. 140-142.
29. Богданова А.А., Петрова Л.И. Система медиаобразования молодежи в Республике Беларусь // Труды БГТУ. Сер. 4, 2017. № 2 (201). – С. 71-78.
30. Бродська А. О. Використання інформаційних технологій в управлінні проектами підприємств [Електронний ресурс] // Управління розвитком складних систем. – 2013. – Вип. 13. – С. 8-11. – Режим доступу: <http://urss.knuba.edu.ua/files/zbirnyk-13/8-11.pdf>
31. Бубнис Г., Смальскис В. Проблемы модернизации публичного (государственного) управления // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарPI “Магістр”, 2008. – Вип. 2. – С. 30-33.
32. Бурім О.В. Медіаосвіта – основа формування культури особистості та засіб захисту молоді від впливу негативного медіаконтенту // Педагогіка вищої та середньої школи. 2012. Вип. 35. – С. 155-162.
33. Бушуєв С. Д., Морозов В. В. Динамічне лідерство в управлінні проектами: Монографія. К.: Українська асоціація управління проектами, 1999. – 312 с.
34. Бушуєв С. Д., Бушуєва Н. С. Управление проектами: Основы профессиональных знаний и система оценки компетентности проектных менеджеров // National Competence Baseline, NCB UA Version 3.0. – К.: ІРІДІУМ, 2006. – 208 с.
35. Васянович Г. Медіаосвіта: зарубіжний і вітчизняний досвід // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2007. № 2. С. 11-21.

36. Возчикова В. А. Философия образования и медиакультура информационного общества: автореф. дис. ... докт. филос. наук. 09.00.11 / Вячеслав Анатольевич Возчиков – СПб., 2007. – 38 с.
37. Волошина А.К., Волошина К.О. Формування медіакомпетентності викладача засобами аудіовізуальних технологій // Актуальні проблеми слов'янської філології. 2010. Вип. XXIII. Ч. 1. – С. 510-517.
38. Воробець С. Й., Кічор В. П., Симак А. В. Створення автоматизованих інформаційних систем на засадах процесного підходу // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : збірник наукових праць ; відп. ред. О. Є. Кузьмін. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. – С. 408–413.
39. Габор Н. Медіа-освіта по-..., або замість післямови // Медіа-атака / Сост. Б. Потятиник. Ред. Н. Габор. – Львів: Інститут екології масової інформації, Медіа-центр «Нова журналістика», 2002. С.49 – 52.
40. Гелава С., Курдадзе Д. Путеводитель по медиаграмотности: как бороться с манипуляциями и ложной информацией. – Тбилиси, 2018. – 22 с.
41. Гогунский В. Д., Руденко С. В. Основные законы проектного менеджмента // Управління проектами: стан та перспективи: Матеріали IV міжнародної науково-технічної конференції. – Миколаїв: НУК, 2008. – С. 37–40.
42. Голобуцький О. П., Шевчук О. Б. Електронний уряд. – К.: Атлант, 2002. – 174 с.
43. Голощапов А. Google Android: программирование для мобильных устройств. – СПб.: БХВ-Петербург, 2010. – 448 с.
44. Гриневич М.С. Медіаосвіта молоді в рамках Болонського процесу // Вища освіта України. Дод. 3. Т. V. (12). – К, 2008. – С. 134 – 139.
45. Губаревич Д.И., Карпиевич Е.Ф. Развитие медиакомпетентности преподавателей университета // Как развивать медиаграмотность студента и преподавателя университета: стратегии и техники. Вып. 10. – Минск: БГУ, 2017. – С. 19-32.
46. Гуревич Р. С. Інформаційно-освітній портал у підготовці майбутніх учителів: монографія / Р.С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, М. Ю. Кадемія, Н.М. Кириленко, Л. Л. Коношевський, І.Ю. Шахіна ; за ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України Р.С. Гуревича – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. – 416 с.
47. Гуревич Р. С. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ. Монографія. / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л.Л. Коношевський, О. Л. Коношевський, О.В. Шестопаля; за ред. проф. Р.С. Гуревича. – Вінниця : ФОП Рогальська І.О., 2011. – 348 с.
48. Гуріненко І.Ю. Медіа-освіта як засіб професійної підготовки фахівця цивільного захисту // Інформаційні та телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Ч. 1. – Львів: ЛДУ БЖД, 2009. – С. 181-184.
49. ДеМарко Т. Deadline. Роман об управленні проектами. – М. : Вершина, 2006. – 288 с.
50. Денисюк Ж.З. Постфольклор інтернет-комунікації в аксіологічному вимірі. Монографія. – К. : Вид-во «НАКККіМ», 2017. – 384 с.
51. Джалилов А. Проблемы и перспективы медийного образования в Казахстане // Журналистское образование – повышение качества образования и новые технологии. – Вена: ОБСЕ, 2010. С. 107-116.
52. Драйден Г., Вос Дж. Революція в навчанні / Пер. М. Товкало. – Львів: Літопис, 2011.–544 с.

53. Збірник статей методологічного семінару «Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив. – Київ: Національна академія педагогічних наук України, 2013. – 741 с.
54. Змановская Н. В. Формирование медиа-образованности будущих учителей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. – Красноярск, 2004. – 24 с.
55. Иванов В.Ф., Волошенко О., Кульчинська Л. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. – Київ: АУП, ЦВП, 2011. – 58 с.
56. Иванов В.Ф., Шкоба О.Я. Медіаосвіта та медіаграмотність: визначення термінів // Інформаційне суспільство. 2012. Вип. 16. – С. 41-52.
57. Інноваційні педагогічні технології: посібник / За ред. О. І. Огієнко; Авт. кол.: О.І. Огієнко, Т.Г. Калюжна, Ю.С. Красильник, Л.О. Мільто, Ю.Л. Радченко, К.В. Годлевська, Ю.М. Кобюк. – К., 2015. – 314 с.
58. Казаков Ю.М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі підготовки майбутніх учителів: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. – Луганськ, Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка, 2007. – 22 с.
59. Керделлан К., Грезийон Г. Дети процессора. Как Интернет и видеоигры формируют завтрашних взрослых. / Кристина Керделлан, Габриэль Грезийон, пер. с фр. А. Луцанова. – Екатеринбург, «У-Фактория», 2006. – 272 с.
60. Компетенції викладачів вищої школи в добу змін: діагностика та аналітика / Хоружа Л., Братко М., Котенко О., Мельниченко О., Прошкін В. ; за ред. Л.Хоружої. – К. : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2018. – 92 с.
61. Коропатник М. Особливості медіаосвіти в умовах «гібридної війни» росії проти України // Збірник статей Третьої міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». – Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2015. – С. 17-25.
62. Коропатник М. Проблеми формування медіаобізнаності населення України щодо подій в Криму і на Донбасі в контексті інформаційно-пропагандистської агресії Росії // Збірник статей П'ятої міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». – Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2017. – С. 357-372.
63. Креативные технологии управления проектами и программами: Монография / С.Д. Бушуев, Н.С. Бушуева, И.А. Бабаева [и др.]. – К.: Саммит-Книга, 2010. – 768 с.
64. Михайліченко М., Рудик Я. Освітні технології: навчальний посібник. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. – 583 с.
65. Морозов В. В., Данченко О.Б., Шаров О.І. Інформаційні системи і технології в управлінні проектами. Планування проектів у MS Project: навчальний посібник. – К. : Університет економіки та права "КРОК", 2011. – 167 с.
66. Морозов В. В. Компоненти управління проектами: навчальний посібник для самостійної роботи студентів магістратури по спеціальності 8.000003 «Управління проектами». – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2005. – 62 с.
67. Морозов В. В., Чередніченко А.М., Шпильова Т.І. Формування, управління та розвиток команди проекту. – Київ: Таксон, 2009. – 461 с.
68. Найдьонова Л.А. Кібер-булінг підлітків (віртуальний терор) як новітній феномен інформаційної доби: теоретико-методичні засади подолання і профілактики. – К. : Практична психологія та соціальна робота. № 8. 2010. С. 10 – 18.

69. Ноздріна Л. В. Управління проектами: Підручник / Л. В. Ноздріна, В. І. Ящук, О. І. Полотай; за заг. ред. Л. В. Ноздріної. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 432 с.
70. Освітні технології : навчально-методичний посібник / За заг. Ред. О.М.Пехоти.– К.: «А.С.К.», 2001.–255 с.
71. Пелих В. Управління проектами в інтегрованому суспільстві і його інструменти // Матеріали дванадцятої наукової конференції ТДТУ ім. І. Пулюя. – Тернопіль: ТДТУ, 2008. – С. 296.
72. Різник В. В. Історичні аспекти виникнення та становлення управління проектами як окремої галузі менеджменту // Економічний вісник університету. – 2011. – Вип. 17(2). – С. 147–151.
73. Робінсон, К. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. – Львів : Літопис, 2016. – 258 с.
74. Роджерс Р., Ломбардо Д. Android. Разработка приложений. – М.: ЭКОМ Паблишерз, 2010. – 400 с.
75. Спирина Е.А. Медиаобразовательные технологии инкультурации молодежи в контексте современного медиакультурного пространства Беларуси // Вестник Беларускага дзяржавунага універсітэта культуры і мастацтвау. 2013. № 2. – С. 27-33.
76. Столбникова Е.А. Медиаграмотность современных педагогов как профессиональная компетентность // Медиаобразование. 2006. № 2. – С. 55–61.
77. Тернер Дж. Руководство по проектно-ориентированному управлению. – М.: Издательский дом Гребенникова, 2007. – 552 с.
78. Товб А. С., Ципес Г.Л. Управление проектами: стандарты, методы, опыт. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. – 240 с.
79. Федоров А.В. Медиаобразование: вчера и сегодня. – М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2009. – 234 с.
80. Федоров А.В., Новикова А.А. Медиаобразование в ведущих странах Запада. Монография. – Таганрог: Изд-во Кучма, 2005. – 270 с.
81. Фіцула М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. – К. Академвидав, 2010. – 454 с.
82. Хейзинга Й. Homo Ludens. Человек играющий. – М. : Айрис-Пресс, 2003. – 487 с.
83. Хигни Дж. Основы проектного менеджмента. Классическое руководство. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2018. – 240 с.
84. Цегольник П. А. Технологія управління проектами в державному управлінні: потенціал застосування та шляхи підготовки фахівців // Вісн. УАДУ. – К. : УАДУ, 2001. – № 3. – С. 346-353.
85. Череповська Н. І. Психологічний захист від візуальної інформації. Методика «Антиреклама» // Соціальний педагог. 2009. – № 10 (34).
86. Чикаренко І. А. Проектний підхід як один із засобів підвищення ефективності діяльності // Теорія та практика державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування: Тези ІV міжнар. наук. конгресу, 26 лют. 2004 р. – Х.: Вид-во ХРІДУ НАДУ “Магістр”, 2004. – Вип. 9. – С. 24-26.
87. Шариков А.В. Медиаобразование: мировой и отечественный опыт.– М.: Изд-во Академии педагогических наук СССР, 1990. – 66 с.
88. Шведа Н. М., Юрик Н. Є. Система управління проектами в Україні // Збірник тез доповідей ІV Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів

«Актуальні задачі сучасних технологій», 25-26 листопада 2015 року. – Т. : ТНТУ, 2015. – Том 2. – С. 246-247.

89. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / Пер. Г. Лелів. – Львів : Літопис, 2018. – 296 с.

90. Янкович О., Беднарек Ю., Анджеевська А. Освітні технології сучасних навчальних закладів: навчально-методичний посібник. – Тернопіль : ТНПУ ім В. Гнатюка, 2015. – 212 с

91. Andler N. Tools for Project Management, Workshops and Consulting, Wiley, 2011. – 383 p.

92. Badiru A.B. Project Management for Research: A Guide for Graduate Students, CRC Press, 2016. – 230 p.

93. Children, Adolescents and the Media (3rd ed.) / Victor C. Strasburger, Barbara J. Wilson, Amy B. Jordan. – SAGE Publications, Inc; Third edition, 2013. – 672 p.

94. Cyberbullying in the Global Playground: Reseach from International Perspectives / Ed. by Qing Li, Donna Cross and Peter K. Smith. – Willey-Blackwell, 2012. – 312 p.

95. Dennis E.E. Children and the Media / Everette E. Dennis, Edward C. Pease. –Transaction Publishers, 2000. – 199 p.

96. Drotner K. International Handbook of Children, Media and Culture / Kirsten Drotner, Sonia Livingstone. – SAGE, 2008. –560 p.

97. Ellis G. Project Management in Product Development: Leadership Skills and Management Techniques to Deliver Great Products Elsevier Inc., 2016. – 402 p.

98. Gentile D. A. Media Violence and Children: A Complete Guide for Parents and Professionals/ Douglas A. Gentile. – Greenwood Publishing Group, 2003. – 328 p.

99. Olweus D. Bullying at Schools: What We Know and what We Can Do. / Dan Olweus. – New York : Blackwell, 1993. –140 p.

100.Rigby K. Children and Bullying: How Parents and Educators Can Reduce Bullying at School / Ken Rigby. – 2008. – 323 p.

101.Smith P.K. Bullying in Schools: How Successful Can Interventions Be? / Ed. by Peter K. Smith, Debra Pepler and Ken Rigby. –Cambridge University Press, 2004. – 334 p.

102.Tulodziecki G. Medien in Erziehung und Bildung [Текст]. Grundlagen und Beispiele einer handlungs – und entwicklungsorientierten Medienpädagogik / G. Tulodziecki – Bad Heilbrunn, 1997. – 300 p.

VII. Інформаційні ресурси

1. Atlassian JIRA Software [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://ru.atlassian.com/software/jira>

2. Bowen R. Implementing Best Communication Practices With Your Project Team [Електронний ресурс] // Bright Hub Project Management. – 2013. – Режим доступу: <http://www.brighthubpm.com/resourcemanagement/60211-communicating-effectively-with-your-project-team/>

3. Casual: Visual and Simple Online Project Management Tool [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://casual.pm/>

4. Changepoint [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://changepoint.com/en-us/products/changepoint>

5. Directory of Open Access Books. URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.doabooks.org>

6. Europeana Collections. URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.europeana.eu/portal/ru>
7. Evernote: Capture what's on your mind [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://evernote.com/?noredirect>
8. Functional Overview of the CA Clarity Project and Portfolio Management System [Електронний ресурс] // Transforming IT Management. – Режим доступу: [http://www.caclarity.com/cms/upload/EN/pdf/CA Clarity Functional Overview.pdf](http://www.caclarity.com/cms/upload/EN/pdf/CA_Clarify_Functional_Overview.pdf)
9. Gartner Says Project and Portfolio Management Software Market Grew 11 Percent in 2012 [Електронний ресурс] // Gartner, Inc., 13.05.2013. – Режим доступу: <http://www.gartner.com/newsroom/id/2481915>
10. Planview Enterprise – Enterprise Portfolio Management [Електронний ресурс] // Product datasheet. – Режим доступу: <https://www.planview.com/resources/enterprise-portfolio-management-uk/>
11. Planview Enterprise – Enterprise Portfolio Management [Електронний ресурс] // Product datasheet. – Режим доступу: <https://www.planview.com/resources/enterprise-portfolio-management-uk/>
12. Project Management Institute (PMI) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://www.pmi.org/>
13. Psychology Press. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.psypress.com
14. Pyrus – умный подход к работе [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://pyrus.com/ru/>
15. Slack: Be less busy [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://slack.com/>
16. Subrahmanyam G.V. Project Management in e-Governance: What Got You Here Won't Get You There [Електронний ресурс] // Project Management Institute. – 2011. – Вип. 3 (6). – С. 4-5. – Режим доступу: <https://pmi.org.in/manageindia/volume3/issue06/manage.india.pdf>
17. TeamBridge – первый шаг к автоматизации бизнеса [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.teambridge.ru/>
18. Top 10 best project management software [Електронний ресурс] // Creative Bloq. – 2016. – Режим доступу: <http://www.creativebloq.com/software/best-project-management-71515632>
19. Trello – это бесплатный, гибкий и наглядный способ организовать что угодно с кем угодно [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://trello.com/>
20. Worksection: українська система управління проектами [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://worksection.com/ua/>
21. Wunderlist: список дел, напоминания, поручения [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://www.wunderlist.com/ru/>
22. Авторефераты диссертаций на тему Медиаосвіта: [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.evartist.narod.ru/mdo/sp/m_03.htm
23. Адванта – онлайн система управления проектами [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.advanta-group.ru/>
24. Барышполець О. Медиаосвіта: зарубіжний досвід // Соціальна психологія. 2008. №3 (29) [Електронний ресурс] код доступу – <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=84&c=2072>

25. Безверхнюк Т. М. Публічна сфера як предметна область проектного менеджменту [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. – №2(3). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Apdup/2010_2/2-3-2.pdf
26. Бібліотека сайту «Пси-Фактор» «Практическая информация для нового качества жизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lybr.htm>
27. Василевська А. Управління проектами підприємства із використанням інформаційних технологій / А. Василевська // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – № 1. – С. 99-105. – Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2012/01/10.pdf>
28. Віртуальна бібліотека з психології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scitylibrary.h11.ru/Library.htm>
29. Власенко В. Проектний підхід до реформ – найефективніший [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр. – 2016. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/proektnij-pidhid-do-reformnajefektivnishij/>
30. Грамоткин И. Управление проектами как инструмент социально-экономического развития Украины [Електронний ресурс] // Зеркало недели. – 2009. – №40. – Режим доступу: http://ukrudprom.ua/digest/Upravlenie_proektami_kak_instrument_sotsialnoekonomicheskogo_razvitiya_Ukraini.html
31. Закон України «Про інноваційну діяльність» : чинне законодавство [офіц. текст]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
32. Закон України «Про Національну програму інформатизації» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
33. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>
34. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» : чинне законодавство [офіц. текст]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>
35. Интегрированная система управления проектами Spider Project [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.spiderproject.com/ru/index.php/spabout>
36. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні // Президія НАПН України. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
37. Концепція розвитку електронного урядування в Україні [Електронний ресурс] / О.А. Баранов, С.В. Демкова, А.В. Дзюба та ін.; за ред. А.І. Семенченко. – Київ, 2009. – 16 с. – Режим доступу: <http://nc.dagov.adamant.ua/menu/publications/doc/koncept.pdf>
38. Лихарев С. В. Open Plan и другие: семейство программных пакетов Welcom для управления проектами [Електронний ресурс] / С. В. Лихарев // Директор информационной службы. – 2001. – № 10. – Режим доступу: <http://www.osp.ru/cio/2001/10/171919/>
39. Луценко С. М. Використання проектних технологій для удосконалення інформаційного забезпечення органів публічної влади [Електронний ресурс] / С.М. Луценко // Публічне управління: теорія та практика: збірник наукових праць Асоціації докторів наук з

- державного управління. – Х. : Вид-во "ДокНаукДержУпр", 2011. – № 2(6). – С. 89-95. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Pubupr/2011_2/doc/2/08.pdf
40. Мартин П. Управление проектами: пер. с англ. [Електронний ресурс] / П. Мартин, К. Тейт. – С-Пб.: Питер, 2006. – 224 с. – Режим доступу: http://www.e-reading.club/djvureader.php/114489/11/Martin_-_Upravlenie_proektami.html
41. Мегаплан – корпоративная CRM-система [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://megaplan.ru/>
42. Медіа-освіта: електронний журнал. Інституту Медіаекології / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua/mediaeco/zurnal/indexukr.htm>
43. Миллионы пользователей идут в будущее с Wrike [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://www.wrike.com/ru/>
44. Найдъонова Л.А. Перспективы развития медиаосвіти в контексті болонського процесу: процесуальна модель медіакультури // Болонський процес і вища освіта в Україні та Європі: проблеми й перспективи. К., 2007. – С.162-168. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.edu.of.ru/mediaeducation/default.asp?ob_no=30060
45. Портал психологічних видань [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://psyjournals.ru/index.shtml>
46. Преимущества и недостатки систем управления проектами [Електронний ресурс] // Advanta-group. – 23.06.14. – Режим доступу: <http://www.advanta-group.ru/onas/stati/preimushchestva-i-nedostatki-sistemupravlenija-proektami/>
47. Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси : Наказ Міністерства освіти і науки України [офіц. текст]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text>
48. Психологічна бібліотека «Самопізнання і саморозвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
49. Психологія як наука – психологіні прийоми і методи [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://psihologiya.net/>
50. Публікації сайту «Мир психології» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psychology.net.ru/articles>
51. Сайт «Psychology Today». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.psychologytoday.com
52. Сайт наукової бібліотеки Київського національного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/about/pidrozdil2013.php3>
53. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>
54. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
55. Українська Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://uk.wikipedia.org/wiki>
56. Управление проектами на Android [Електронний ресурс] // Online Projects. – Режим доступу: http://www.onlineprojects.ru/tags/upravlenie_proektami_na_ANDROID/
57. Федисин Б. Развитие підприємств на основі проектного менеджменту [Електронний ресурс] / Б. Федисин, П. Євтух // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – Вип. 2 (7). – С. 272-276. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12fbpopm.pdf>

58. Федорчак О. В. Проектний підхід як інноваційний механізм державного управління [Електронний ресурс] / О. В. Федорчак // Державне управління: теорія та практика : електрон. наук. фах. журн. НАДУ при Президентові України. – Вип. 1. – К. : НАДУ, 2006. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/TEKNOLOGIYA/02-FEDORCHAK.pdf>
59. Флогистон: Психология из первых рук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://flogiston.ru/library>
60. Ципес Г. Л. Система управления проектами: интеграционный подход [Електронний ресурс] / Г.Л. Ципес // Директор информационной службы. – 2000. – №12. – Режим доступу: https://iteam.ru/publications/project/section_35/article_728
61. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.twirpx.com>
62. Шпак Н. О. Переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій в Україні [Електронний ресурс] / Н. О. Шпак, О. І. Венгер // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2012. – № 727. – С. 461–467. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13914/1/67_461-467_Vis_727_Menegment.pdf
63. Эркола Э. Менеджмент ИТ: Мировой опыт управления проектами нуждается в локализации [Електронний ресурс] / Э. Эркола // CNews, 10.10.2002. – Режим доступу: http://www.cnews.ru/articles/menedzhment_it_mirovoj_opyt_upravleniya
64. Якимів А. І. Інформаційні системи управління проектами / А. І. Якимів // Наука й економіка. – 2013. – Вип. 3. – С. 110-114. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2013_3_19

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПАТОПСИХОЛОГІЯ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ

Розробник програми: *Федоренко Алла Федорівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни *«Патопсихологія та сучасні технології психопрофілактики»* складена відповідно до програми підготовки фахівців освітнього рівня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми *«Психологія»*.

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання, які дозволяють описати, пояснити, передбачити та контролювати поведінку яка є дивною або незвичною, а також, знання з актуальних питань патопсихології та сучасних психопрофілактичних технологій, спрямованих на формування загальних і фахових компетентностей з попередження та подолання відхиленої від норми поведінки у психічному розвитку.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана професійною етикою, сучасними теоріями та практиками психокорекції, актуальними проблемами загальної і соціальної психології, психологією розвитку та формуванням особистості, сучасними технологіями психологічного консультування. Вона має розкрити здобувачам вищої освіти специфіку психологічної допомоги особистостям, яким властиві порушення в психічній діяльності, спричинені психогенними факторами, особливості місця та ролі психолога в сфері психологічної допомоги населенню та впровадженні сучасних психопрофілактичних технологій.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *«Патопсихологія та сучасні технології психопрофілактики»* є засвоєння здобувачами вищої освіти базових знань з актуальних питань патопсихології й психопрофілактики та впровадженні сучасних психопрофілактичних технологій; вивчення відхилень від норми у психічному розвитку особистості, причин їх виникнення, шляхів попередження й подолання; розробка рекомендацій, спрямованих на проведення ефективної психологічної допомоги особам, які мають проблеми у психічному здоров'ї; ознайомлення здобувачів вищої освіти з основними відмінностями відхилень у психічному розвитку від психічної норми здоров'я; формування компетентностей з попередження та подолання відхиленої від норми поведінки, спричиненої психогенними факторами, з уміння використовувати сучасні психопрофілактичні технології в процесі фахової діяльності.

Основними завданнями вивчення *«Патопсихологія та сучасні технології психопрофілактики»* є:

1. Ознайомлення здобувачів вищої освіти з актуальними питаннями патопсихології та сучасними психопрофілактичними технологіями;
2. Розкриття майбутнім фахівцям ефективної методології вирішення завдань психопрофілактики у генезисі відхиленої від норми поведінки;
3. Навчання здобувачів враховувати вікові та індивідуальні особливості особистості при впровадженні психопрофілактичних технологій;
4. Розробка психологічних рекомендацій зі збереження та підтримки психічного здоров'я;
5. Формування компетентностей з попередження та подолання відхиленої від норми поведінки у психічному розвитку, спричиненої психогенними факторами, з уміння використовувати превентивні технології в процесі фахової діяльності.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
2.	ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій. ПРН15. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності. ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
3.	ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.	ФК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих методів та технік. ФК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у

		сфері психології.
4.	ПРН14. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з /п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретичні аспекти дисципліни “Патопсихологія та сучасні технології психопрофілактики”	14	8	1	5	24	3,5	2	0,5	1	36
1	Тема 1. Предмет, завдання та зміст дисципліни “Патопсихологія та сучасні технології психопрофілактики”	3	2		1	4	1	0,5		0,5	6
2	Тема 2. Теоретичні основи та актуальні проблеми патопсихології	2	1		1	4	0,5	0,5			6
3	Тема 3. Поняття про психопрофілактику та її сучасні психотехнології	2	1		1	4	0,5	0,5			6
4	Тема 4. Критерії визначення психічного здоров'я та відхилень від нього	2	1		1	4					6
5	Тема 5. Класифікація та принципи діагностики відхилень у психічному розвитку	2	1	1		4	0,5		0,5		6
6	Тема 6. Специфіка психологічної допомоги особам з патопсихологічною поведінкою	3	2		1	4	1	0,5		0,5	6
	Модуль II. Моделі патопсихологічної поведінки та сучасні технології її психопрофілактики	16	8	7	1	36	6,5	4	1,5	1	44
7	Тема 7. Розлади з руйнівною поведінкою та сучасні технології їх	2	1	1		5	1	0,5		0,5	6

	психопрофілактики										
8	Тема 8. Розлади тривожності в дитячому віці та сучасні технології їх психопрофілактики	2	1	1		5	1	0,5		0,5	6
9	Тема 9. Глибокі розлади розвитку та сучасні технології їх психопрофілактики	2	1	1		4	1	0,5	0,5		5
10	Тема 10. Розлади статевої ідентифікації та сучасні технології їх психопрофілактики	2	1	1		4	1	0,5	0,5		6
11	Тема 11. Депресії, суїциди та сучасні технології їх психопрофілактики	2	1	1		6	1	0,5	0,5		5
12	Тема 12. Розлади харчування та сучасні технології їх психопрофілактики	2	1	1		4	0,5	0,5			5
13	Тема 13. Розлади видільних функцій та сучасні технології їх психопрофілактики	2	1	1		4	0,5	0,5			5
14	Тема 14. Тики, заїкання та сучасні технології їх психопрофілактики	2	1		1	4	0,5	0,5			5
Разом:		30	16	8	6	60	10	6	2	2	80

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретичні аспекти дисципліни “Патопсихологія та сучасні технології психопрофілактики”

Тема 1. *Предмет, завдання та зміст дисципліни “Патопсихологія та сучасні технології психопрофілактики”*

Зміст теми: Специфіка предмету дисципліни “Патопсихологія та сучасні технології психопрофілактики”. Система і завдання курсу. Зв’язок дисципліни з іншими науками. Місце психопрофілактики, її сучасних психотехнологій і патопсихології в системі психологічних знань. Наукові погляди на причини виникнення та шляхи подолання відхилень у психічному розвитку в історичному розвитку людства. Дослідження патопсихологічної поведінки і технологіями її психопрофілактики вітчизняними та зарубіжними вченими у різні періоди становлення психології як науки.

Тема 2. *Теоретичні основи та актуальні проблеми патопсихології*

Зміст теми: Поняття про патопсихологію, її теоретичні й практичні завдання та значення. Поняття про психічну патологію. Ознаки патопсихологічної поведінки. Зв’язок патопсихології з іншими науками та принципи патопсихологічного дослідження, особливості його проведення. Історія розвитку патопсихології. Загальне уявлення про найбільш поширені психічні захворювання, спричинені психогенними факторами. Принципи побудови дослідження на виявлення відхилень у психічному розвитку.

Тема 3. *Поняття про психопрофілактику та її сучасні психотехнології*

Зміст теми: Поняття про психопрофілактику та особливості впровадження сучасних превентивних психотехнологій. Предмет, основні поняття та види психопрофілактичної

допомоги. Завдання психопрофілактики на сучасному етапі її розвитку. Історія розвитку психопрофілактики як науки. Специфіка діагностики та психопрофілактики відхилень психічного розвитку. Особливості впровадження психопрофілактичних технологій з різними віковими категоріями населення.

Тема 4. Критерії визначення психічного здоров'я та відхилень від нього

Зміст теми: Критерії визначення психічного здоров'я та відхилень від нього. Визначення ВООЗ здоров'я як триєдності фізичного, психічного та соціальних статусів людського буття. Поняття “норми” та “варіантів розвитку”, “міри” психічного здоров'я. Стереотипи у визначенні девіантної поведінки. Врахування особливостей прояву психічних відхилень на різних вікових етапах розвитку особистості при наданні психологічної допомоги. Відмінність психотичних та невротичних симптомів. Важливість показників визначення відхилень у психічному розвитку при проведенні різного роду психологічних експертиз.

Тема 5. Класифікація та принципи діагностики відхилень у психічному розвитку

Зміст теми: Основні напрямки та методологія досліджень відхилень у психічному розвитку. Завдання психолога в описі, поясненні причин, передбаченні шляхів попередження, контролю та подолання поведінки, яку оцінюють як дивну або незвичну для особи в даному віковому періоді. Принципи, на яких базується діагностика відхилень від норми психічного розвитку. Оцінка суб'єктивного дискомфорту з приводу появи розладу в психічному розвитку особистості. Особливості діагностики розладу фахівцями психологічних галузей.

Тема 6. Специфіка психологічної допомоги особам з патопсихологічною поведінкою

Зміст теми: Особливості психологічної допомоги особам, яким властиві порушення в психічній діяльності. Характеристика психологічного дослідження, спрямованого на виявлення особи з відхиленнями у поведінці. Умови ефективного впровадження превентивних заходів. Діагностика психічних відхилень як необхідна передумова їх психотерапії. Вікові та статеві особливості впровадження сучасних психопрофілактичних технологій для роботи з особами з патопсихологічною поведінкою. Психопрофілактика відхилень психічного розвитку як основна передумова підтримки психічного здоров'я особистості. Методи та прийоми активізації психічно здорової особистості. Принципи роботи психолога з особами з патопсихологічною поведінкою.

Модуль II. Моделі патопсихологічної поведінки та сучасні технології її психопрофілактики

Тема 7. Розлади з руйнівною поведінкою та сучасні технології їх психопрофілактики

Зміст теми: Соціально-руйнівні моделі поведінки як такі, що спричиняють дистрес для оточуючих. Гіперактивність дитини як діагностична категорія та поведінкова характеристика. Симптоматика та діагностика розладу. Вікові особливості прояву розладу з дефіцитом уваги та гіперактивністю. Причини його поширення серед молодших школярів та підлітків. Соціально-психологічні передумови переростання розладу в антисоціальний особистісний розлад. Симптоматика, діагностика розладу поведінки та розладу з визивно ворожою поведінкою особистості. Етіологія розладів. Вікові особливості прояву розладів. Типи сімейного виховання та відношення до дитини як одна з передумов виникнення розладів з руйнівною поведінкою. Сучасні технології психопрофілактики розладів.

Тема 8. Розлади тривожності в дитячому віці та сучасні технології їх психопрофілактики

Зміст теми: Тривожність як провідна клінічна ознака розладів тривожності, яка проявляється або у специфічній ситуації, або як загальна особистісна риса. Характеристика розладу з ухильною поведінкою, розладу тривожності зі страхом розлуки, розладу з надмірною тривогою. Симптоматика та діагностика розладів тривожності. Етиологія розладів. Вікові особливості прояву розладів тривожності. Тривожність батьків як одна з передумов виникнення розладів. Прогноз на поширення розладів. Сучасні технології психопрофілактики розладів.

Тема 9. Глибокі розлади розвитку та сучасні технології їх психопрофілактики

Зміст теми: Відмінності у підходах до класифікації глибоких розладів розвитку як до дитячих психозів та дитячих неврозів. Характеристика дитячого артизму. Труднощі у діагностиці аутичного розладу. Етиологія артизму та вікові особливості його прояву. Прогноз на соціальну адаптацію дитини. Сучасні технології психопрофілактики розладів.

Тема 10. Розлади статевої ідентифікації та сучасні технології їх психопрофілактики

Зміст теми: Розлад соціального функціонування як невротичне астеничне формування особистості. Симптоматика та діагностика розладу. Вікові особливості прояву розладу. Соціально-психологічні причини виникнення розладу тотожності. Підліткова гіперідентифікація як слабкість концепції “Я”. Симптоматика та діагностика розладів статевої ідентичності. Вікові особливості прояву розладів. Переживання почуття несумісності між генетичною та психологічною статтю як провідна ознака розладів. Етиологія розладів статевої ідентифікації. Біологічні та соціальні фактори як передумова виникнення розладів статевої ідентичності. Сучасні технології психопрофілактики розладів.

Тема 11. Депресії, суїциди та сучасні технології їх психопрофілактики

Зміст теми: Особливості проявів депресивних настроїв дітей з раннього дошкільного віку та їх зростання по мірі дорослішання. Симптоматика депресивних станів на психофізіологічному, поведінковому та когнітивному рівнях. Ознаки помірних та глибоких депресій. Діагностика та етиологія депресії як виду розладу настрою. Його психопрофілактика, психотерапія та психокорекція. Предиспозиції осіб до парасуїцидальної поведінки. Причини суїцидів. Вікові та статеві відмінності у скоєнні самогубств. Дослідження соціально-психологічних факторів, що обумовлюють парасуїцидну поведінку особистостей. Попередження суїцидів. Сучасні технології психопрофілактики суїцидальної та депресивної поведінки.

Тема 12. Розлади харчування та сучасні технології їх психопрофілактики

Зміст теми: Особливості динаміки розладів анорексії та булімії у світі за останні десятиріччя. Соціально-психологічні детермінанти розладів харчування. Симптоматика та діагностика розладів. Спільне та відмінне у розладах анорексії та булімії. Етиологія розладів. Вікові та статеві особливості проявів розладів. Поширеність нервової анорексії та булімії у сучасному суспільстві. Характеристика розладу збочений апетит та розладу з регуретацією. Соціально-психологічні передумови виникнення розладів харчування. Сучасні технології психопрофілактики розладів.

Тема 13. Розлади видільних функцій та сучасні технології їх психопрофілактики

Зміст теми: Симптоматика функціонального енурезу при чотирирічному психічному та п'ятирічному хронологічному віці. Первинний та вторинний типи, їх різновиди.

Взаємозв'язок прояву розладу з хронічними та ситуативними психотравмами. Поєднання сімейної та індивідуальної психотерапії як необхідна психологічна умова усунення розладу. Симптоматика функціонального енкопрезу первинного або вторинного типу. Індивідуальна та ігрова психотерапії як необхідна умова подолання розладу. Сучасні технології психопрофілактики розладів.

Тема 14. *Тики, заїкання та сучасні технології їх психопрофілактики*

Зміст теми: Особливості проявів розладів у віковій динаміці. Симптоматика розладів. Причини виникнення тиків та заїкання. Вікові та статеві особливості проявів розладів. Прогнози на їх поширення. Дослідження психологічних та біологічних факторів як основних передумов виникнення тиків та заїкання. Відмінності рухових стереотипів від тиків. Сучасні технології психопрофілактики розладів.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий екзамен:

- розв'язання практичних ситуацій;
- письмовий екзамен;
- підсумкове тестування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; аналіз конкретних ситуацій (поданих у

вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); презентації результатів роботи; інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Кожний змістовий модуль дисципліни включає бали за поточну роботу здобувача вищої освіти на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань здобувачів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з навчальним матеріалом на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання теоретичних завдань й завдань практичного характеру; повний обсяг, самостійність і якість їх виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Патопсихологія та сучасні технології психопрофілактики» складається з трьох теоретичних питань та практичного завдання. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Здобувач вищої освіти за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до іспиту – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти у формі екзамену є виконання тестових завдань та розв'язання практичних ситуацій, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані теоретичні знання й знання практичного характеру. Екзамен розміщений і проводиться на платформі moodle УДУ імені М. Драгоманова. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який включає три теоретичні питання та

розв'язання практичного завдання. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Здобувач за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Говорун Т.В. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. – Тернопіль, 1999.
2. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини. – Луцьк : РВВ "Вежа" ВНУ ім. Л. Українки, 2009. – 316с.
3. Максименко С. Д. Медична психологія. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 520 с.
4. Максимова Н. Ю. Основи дитячої патопсихології. – К. : Главник, 2008. – 160 с.
5. Максимова Н. Ю. Патопсихологія підліткового віку. – К. : Главник, 2008. – 192 с.
6. Мартинюк І. А. Патопсихологія. – К. : Центр учбової літри, 2008. – 208 с.
7. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я. Навч. Посібник / Заг. редакція М.С. Корольчука. – К.: Фірма «ІНКОС», 2002. – 269 с.
8. Федоренко А.Ф. Психопрофілактика і психокорекція відхилень у поведінці // Практична психологія: комплекс типових навч. програм. Вип.3. – К.: Поліграф-Центр, 2007. – С.224–232.
9. Яценко Т. С. Активне соціально-психологічне навчання : теорія, процес, практика : навчальний посібник. – Хмельницький : Вид-во НАПВУ, 2002. – 792 с.

Додаткові

10. Бардов В.Г., Сергета І.В. Загальна гігієна та екологія людини. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2002. – С. 164 –185.
11. Болтівець С.І. Педагогічна психогігієна: теорія та методика: [монографія]. – К.: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», 2000. – 302 с.
12. Коцур Н.І. Психогігієна: Навчальний посібник. – Чернівці: Книги-XXI, 2005. – 380с.

13. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій.– К.:МАУП,2006.— 88 с.
14. Кара-Мурза С.Г. Маніпуляція свідомістю. Навч. посібник.– К.: Оріяни,2006.– 528 с.
15. Марінушкіна О.Є. та ін. Корекційні програми на допомогу практичному психологу ДНЗ. – Харків: Вид. група «Основа», 2008. – 204 с.
16. Мушкевич М. І. Особливості пізнавальної сфери дітей з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги // Психологічні перспективи. – 2010. – Вип. 15. – С. 140 – 150.
17. Мушкевич М. І. Особливості психічного розвитку аутичної дитини // Актуальні проблеми суч. психології: зб. наук. праць ВДУ імені Л.Українки.–Луцьк,2007.–С.208–214.
18. Психологія суїциду / за ред. В.П. Москальця. – Київ: Академвидав, 2004. – 286 с.
19. Хлівна Л. М. Використання психодіагн. засобів у консультативній роботі з тривожними школярами // Проблеми заг. та пед. психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України; за ред. Максименка С.Д.–К.:2004,Т.VI,в.1. – С.319–332.
20. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч.посіб. –К. : В. шк., 2004.– 679 с.
21. Crews, Frederick. *Freud: The Making of an Illusion*. New York: Metropolitan Books, 2017, [ISBN 978-0742522633](https://www.metbooks.com/9780742522633/).
22. Dufresne, Todd,ed. *Against Freud: Critics Talk Back*. Stanford: Stanford University Press, 2007
23. Портал підручники для студентів [Електроні. URL : <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>
24. Психологічна бібліотека "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
25. Психологія як наука - психологіні прийоми і методи <http://psihologiya.net/>
26. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими сл.). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
27. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
28. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
29. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
30. Закон України «Про освіту». Режим : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
31. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
32. Лист МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/04/07/lyst-mon-vid-04-04-2022-1-3872-22-pro-metodychni-rekomendatsii-persha-psykholohichna-dopomoha-alhorytm-diy/>

VII. Інформаційні ресурси

- <https://dytpsyholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbuv.gov.ua/>

- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Розробник програми: *Бондарчук Оксана Юріївна*,
доктор філософії в галузі психології,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма обов'язкової дисципліни «Сучасні технології психологічної допомоги» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього рівня *Магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни – сучасні форми, методи, новітні технології й техніки у сфері надання психологічної допомоги населенню з урахуванням глобалізаційних процесів людства.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із психолого-педагогічними технологіями, психологією проектної діяльності та інноваційними технологіями в освіті, психологія професійної кар'єри та професійних деструкцій, методологією наукових психологічних досліджень.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Сучасні технології психологічної допомоги» є забезпечення здобувачів вищої освіти системними психологічними знаннями з сучасних технологій психологічної допомоги населенню з урахуванням особливостей суспільних трансформаційних процесів, регіональних потреб у професійних сучасних викликах освітянського простору.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Сучасні технології психологічної допомоги» є:

1. Поглиблення психологічних знань з надання допомоги різним групам населення з врахуванням суспільних трансформаційних процесів,
2. Теоретичне та практичне вивчення сучасних технологій та методів надання ефективної психологічної допомоги населенню у різних сферах суспільного життя.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ФК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих методів та технік.
2.	ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.	ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
3	ПРН15. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
4	ПРН13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
5	ПРН14. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС
	Модуль I. Теоретичні та прикладні аспекти надання психологічної допомоги населенню	22	14	8	-	68	12	8	4	-	78
1	Тема 1. Сучасний стан та проблеми надання психологічної допомоги населенню	3	2	1	-	9	1	1	-	-	12
2	Тема 2. Технології надання психологічної допомоги з використанням новітніх інформаційних технологій	3	2	1	-	10	2	2	-	-	10
3	Тема 3. Технології надання екстреної психологічної допомоги громадянам	3	2	1	-	10	1	1	-	-	10
4	Тема 4. Технології надання психологічної допомоги дітям	4	2	2	-	10	2	1	1	-	12
5	Тема 5. Технології надання психологічної допомоги дорослим	3	2	1	-	10	2	1	1	-	12
6	Тема 6. Технології надання психологічної допомоги особам, що постраждали внаслідок воєнних дій	3	2	1	-	10	2	1	1	-	10
7	Тема 7. Коучинг як засіб актуалізації потенціалу особистості.	3	2	1	-	9	2	1	1	-	12
Разом:		22	14	8	-	68	12	8	4	-	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретичні та прикладні аспекти надання психологічної допомоги населенню

Тема 1. *Сучасний стан та проблеми надання психологічної допомоги населенню.*

Зміст теми: Специфіка надання психологічної допомоги населенню. Види

психологічної допомоги. Стратегії та структура надання психологічної допомоги. Особистість консультанта та професійні вимоги до неї. Особистість клієнта. Скарги та запити клієнтів. Проблеми надання ефективної психологічної допомоги населенню.

Тема 2. *Технології надання психологічної допомоги з використанням новітніх інформаційних технологій*

Зміст теми: Актуальні проблеми надання психологічної допомоги з використанням новітніх інформаційних технологій. Засоби надання психологічної допомоги: онлайн-консультування, сторінки психологів у соціальних мережах, блоги, форуми тощо. Особистість консультанта та клієнта в умовах надання психологічної допомоги з використанням новітніх інформаційних технологій. Методи та техніки надання ефективної психологічної допомоги з використанням новітніх інформаційних технологій. Переваги та недоліки надання психологічної допомоги з використанням новітніх інформаційних технологій.

Тема 3. *Технології надання екстреної психологічної допомоги громадянам*

Зміст теми: Поняття екстреної ситуації та екстреної психологічної допомоги. Поведінкові особливості людей в умовах, що загрожують життю. Методи та техніки роботи з особистістю, яка потребує екстреної психологічної допомоги. Методики екстреної психологічної самопомоги.

Тема 4. *Технології надання психологічної допомоги дітям*

Зміст теми: Загальна характеристика дітей різного віку. Типові проблеми звернення до психолога. Проблема готовності дитини до навчання у школі. Проблеми молодшого шкільного віку. Основні психологічні труднощі дітей, пов'язані з вступом до школи. Поняття шкільної дезадаптації. Класифікація випадків звернення батьків дітей молодшого шкільного віку до психологічної консультації. Проблема взаємовідносин з педагогом. Психологічна допомога підліткам. Надання психологічної допомоги дітям, що переживають насильство, життєві та особистісні кризи.

Тема 5. *Технології надання психологічної допомоги дорослим*

Зміст теми: Технології надання психологічної допомоги подружнім парам. Психологічна допомога дорослим, які переживають стрес. Професійна криза. Психологічна допомога жінкам, що страждають від насильства. Психологічна допомога клієнтам із психосоматичними розладами. Психологічна допомога клієнтам із депресією. Психологічна допомога клієнтам із суїцидальними намірами. Психологічна допомога клієнтам, котрі переживають втрату. Психологічна допомога клієнтам, що мають залежні форми поведінки.

Тема 6. *Технології надання психологічної допомоги особам, що постраждали внаслідок воєнних дій*

Зміст теми: Психологічні особливості осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій. Компетенції психологів для надання допомоги особам, постраждалим внаслідок воєнних дій. Планування та надання допомоги особам, постраждалим внаслідок воєнних дій. Техніки роботи з ПТСР.

Тема 7. *Коучинг як засіб актуалізації потенціалу особистості.*

Зміст теми: Поняття та принципи коучингу. Модель GROWта інші техніки ефективного коучингу. Специфічні застосування коучингу. Реалізація потенціалу коучингу.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – екзамен:

- підсумкове опитування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацьовування;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: письмові чи усні домашні завдання; аналітичні завдання;

- обговорення підготовлених студентами доповідей; підготовка презентацій; захист рефератів; круглі столи; консультації викладачів; самостійна робота студентів, інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Сучасні технології психологічної допомоги» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю є *екзамен*. Екзамен з дисципліни «Сучасні технології психологічної допомоги» проводиться у письмовій формі. Екзаменаційні завдання виконують за білетами, складеними викладачем-лектором (екзаменатором) з дисципліни та затвердженими не пізніше, ніж за місяць до початку екзамену, на засіданні кафедри за підписами завідувача кафедри та екзаменатора. Екзамен включає в себе три питання (2 – теоретичних, 1 – практичне). Студент за результатами екзамену може отримати 0-40 балів.

Якщо студент не з'явився на екзамен, у відомості обліку успішності навпроти його прізвища робиться запис — «не з'явився». Якщо студент не з'явився з поважної причини, він складає підсумковий семестровий контроль викладачу в порядку, визначеному дирекцією факультету.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Якщо за результатами підсумкового семестрового контролю студент одержав незадовільну оцінку, у нього виникає академічна заборгованість з даної дисципліни, яку можна ліквідувати повторно склавши семестрову атестацію.

Повторне складання екзамену допускається не більше двох разів: перший раз викладачу, другий — комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету у складі: завідувача кафедри, викладача, який проводив заняття з даної дисципліни та викладача дисципліни, який не проводив заняття в цій групі.

Оцінювання навчальних досягнень студентів відбувається сумуванням поточної та підсумкової оцінки та проводиться за 100-бальною шкалою (від 0 до 100 балів (включно)).

Порядок переводу рейтингових балів до національної (5 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Бріш К.Г. Розлади прив'язаності від теорії до практики. – Львів: Кальварія, 2012. – 312 с.
2. Булах І. С. Бушай І. М., Кузьменко В. У., Помиткін Е. О., Алексеева Ю. А. Консультативна психологія: підручник. Вінниця: Нілан, 2014. 484 с.
3. Васківська С.В. Основи психологічного консультування. Навчальний посібник. – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с
4. Євдокимова Н.О., Опанасенко Л.А, Іванцова Н.Б. Психологічні основи професійного консультування: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2015. 384 с.
5. Максимова Н. Ю. Сімейне консультування: навчальний посібник. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 304 с
6. Основи психотерапії: Навч. посібник. – Полтава: Алчевськ ЦПК, 2013. – 329 с.
7. Особливості стосунків «психотерапевт – клієнт» у сучасному соціокультурному середовищі: монографія / З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос [та ін.] ; за ред. З.Г. Кісарчук. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. – 225 с.
8. Психологічне консультування: теорія та практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. І.М. Зварича, В. Г. Панка, В. М. Радчук. Чернівці: Рута, 2014. 272 с.
9. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III - IV рівнів акредитації / Р. П. Федоренко, К. І. Шкарлатюк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 237 с.
10. Романчук О.І. Терапевтичне батьківство: роль прийомних батьків у зціленні дітей з розладами прив'язаності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.neuronews.com.ua.
11. Рябко Ю. В. Техніки і моделі психологічного консультування: навчальний посібник. Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2013. 120 с.
12. Словник-довідник психолога-консультанта / Н. В. Гаркавенко, Я. В. Чаплак, С. К. Шандрук, І. І. Солійчук. Чернівці, 2010. 200 с.
13. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб. / [В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Л.Ф. Компанцева, Є.Д. Скулиш, О.Д. Бойко, В.В. Остроухов] ; за заг. ред. Є.Д. Скулиша. – 2-ге вид. – К.: ЗАТ “ВІПОЛ”, 2011. – 248 с.
14. Хомич Г.О. Ткач Р.М. Основи психологічного консультування: Навч.посіб. – К.: МАУП, 2004. – 152 с.

Допоміжні:

1. Алімов О. Ф. Афанасьєва Н. Є. Психологічне консультування в екстремальних та кризових умовах: навчальний посібник. Х.: УЦЗУ, 2008. 122 с.
2. Афанасьєва Н. Є. Підходи до визначення психологічного консультування у сучасній психології // Проблеми екстремальної та кризової психології. 2014. Вип.16. С.3-10.
3. Балл Г. О. Інтегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування головних понять // Психологія і суспільство.—Тернопіль,2009.—№4(38).—С.25–53
4. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: Навч. посіб.: У 3 кн. —

К.: Главник, 2006. — Кн. 1. — 128 с. (Серія “Психологічний інструментарій”).

5. Котовська І., Оксентюк Р., Вовк Ю. Коучинг як новий метод управління персоналом [Електронний ресурс] // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2016. — Вип. 1 (14). — С. 178-184. — Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2016/16kivhrm.pdf>.

6. Основи психолого-управлінського консультування: навч. посіб. / Л. М. Карамушка, Н. Л. Коломінський, М. В. Войтович та ін.; За наук. ред. Л. М. Карамушки. — К.: МАУП, 2002. — 136 с.

7. Приходько Ю.О. Практична психологія: введення у професію: навч. посібник. К.: Каравела, 2017. 248 с.

8. Психологічна допомога сім'ї: навч. посіб.: У 3 кн. / За заг. ред. З. Г. Кісарчук. — К.: Главник, 2006. — Кн. 2. — 160 с. (Серія “Психологічний інструментарій”).

9. Психологічне консультування: теорія та практика: навч.-метод. посібник / В. Г. Панок, І. М. Зварич, Я. В. Чаплак, О. М. Чернописький. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 272

10. Сімейне консультування: навч. посіб. / Н. Ю. Максимова. — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 304 с

11. Хмельницька О.С. Коучинг як сучасна технологія підвищення ефективності навчального процесу // «Young scientist». - № 6 (46). - June, 2017. - p.316-317. - Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/71.pdf>

12. Чудава Н. В., Шулдик Г. О. Основи психологічного консультування: навчальний посібник. Умань: ПП Жовтий, 2013. 352 с

VII. Інформаційні ресурси:

1. Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>

2. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>

3. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс].—Р. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>

4. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>

5. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>

6. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

7. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>

8. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>

9. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu /search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

10. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>

11. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
12. <https://ru.coursera.org/learn/coaching-practices>
13. <https://ru.coursera.org/learn/uchytelskyy-kouchynh>
14. <https://ru.coursera.org/learn/psychological-first-aid>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

ЗАГАЛЬНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Розробник програми: *Федоренко Алла Федорівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

І. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни *«Актуальні проблеми загальної і соціальної психології»* складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього рівня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми *«Психологія»*.

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання про актуальні проблеми загальних закономірностей розвитку й функціонування психіки та індивідуально-типологічних особливостей її прояву, про закономірності взаємодії людини із навколишнім середовищем, які формують здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків, до оперування категоріально-понятійним апаратом загальної і соціальної психології й застосовування отриманих знань у практичних ситуаціях, про соціалізацію людей, обумовлену включеністю їх у соціальні групи, а також психологічні особливості груп.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із методологією наукових психологічних досліджень, психологією розвитку та формуванням особистості, патопсихологією та сучасними технологіями психопрофілактики, сучасними теоріями та практиками психокорекції, сучасними технологіями психологічного консультування.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *«Актуальні проблеми загальної і соціальної психології»* є створення загальнотеоретичної бази (оволодіння загальнопсихологічним категоріальним апаратом та діагностичним інструментарієм) для успішного вивчення наступних теоретичних, практичних і прикладних навчальних курсів професійного циклу. Ознайомлення здобувачів вищої освіти з актуальними проблемами загальної і соціальної психології, предметом та об'єктом дослідження, основними закономірностями розвитку та функціонування психіки, закономірностями поведінки і діяльності людей в умовах їх включення в соціальні групи, а також психологічні характеристики самих груп, набуття знань про принципи та методи психології, основні положення та досягнення української та зарубіжної науки стосовно розгляду актуальних проблем психології.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *«Актуальні проблеми загальної і соціальної психології»* є:

1. Озброєння здобувачів вищої освіти з такими здобутками сучасної психологічної науки, які б сприяли їх професійному становленню, самоактуалізації та самореалізації.

2. Розвиток відповідних загальнотеоретичних, практичних та професійних компетентностей.

3. Оволодіння здобувачами категоріально-термінологічним апаратом загальної й соціальної психології.

4. Набуття вміння ретроспективно аналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід у дослідженнях актуальних психологічних проблем.

5. Розвиток понятійного мислення; ознайомлення здобувачів з чинниками розвитку особистості, умовами її становлення у соціальних групах.

6. Оволодіння навичками виконання професійних завдань та проведення психологічних досліджень з актуальних питань загальної і соціальної психології.

7. Формування здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач та практичних проблем у сфері психологічних наук.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
2.	ПРН12. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та /або практики.
3.	ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
4	ПРН15. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної

	області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
--	--

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	СРС
	Модуль I. Основні проблеми та напрямки загальної і соціальної психології	12	6	2	2	2	29	5	3	0,5	0,5	1	38
1	Тема 1. Предмет, завдання та проблеми сучасної загальної і соціальної психології.	4	2	2			10	2	1	0,5			13
2	Тема 2. Розвиток психіки в умовах невизначеності. Вплив соціуму на розвиток свідомості та самосвідомості людини.	4	2		2		9	1	1		0,5		13
3	Тема 3. Методологічні засади актуальних проблем загальної й соціальної психології.	4	2			2	10	2	1			1	12
	Модуль II. Поняття про психічні процеси:	18	10	6	2		45	6,5	4	1,5	1		56,5
	а) пізнавальна сфера людини												
4	Тема 4. Відчуття і сприймання	4	2	2			9	1,5	1	0,5			11
5	Тема 5. Пам'ять, мислення	4	2	2			9	1,5	1	0,5			11
6	Тема 6. Уява	3	2		1		9	1,5	1		0,5		11
	б) емоційно-вольова сфера людини												
7	Тема 7. Емоції та почуття	4	2	2			9	1	0,5	0,5			11
8	Тема 8. Воля. Увага	3	2		1		9	1	0,5		0,5		12,5
	Модуль III. Проблема особистості та її індивідуально психологічні властивості у загальній і соціальній психології	22	12	2	6	2	54	8,5	3	2	2,5	1	67,5

9	Тема 9. Темперамент	3	2	1			9	1	0,5	0,5			11
10	Тема 10. Характер	3	2	1			9	1	0,5	0,5			11
11	Тема 11. Здібності	4	2		2		9	1,5	0,5		1		11
12	Тема 12. Психологічна характеристика діяльності та активності людини	4	2		2		9	1	0,5		0,5		11
13	Тема 13. Особистість у загальній і соціальній психології	4	2		2		9	2	0,5	0,5	1		11
14	Тема 14. Психологія міжособистісного спілкування. Група, особистість в групі	4	2		2		9	2	0,5	0,5		1	12,5
Разом:		52	28	10	10	4	128	20	10	4	4	2	160

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Основні проблеми та напрямки загальної і соціальної психології

Тема 1. *Предмет, завдання та проблеми сучасної загальної і соціальної психології.*

Зміст теми: Предмет психології як науки. Структура, завдання та стан сучасної психології. Структура психологічних явищ. Значення психологічних знань для навчання і виховання дітей. Місце психології в системі наук. Диференціація психології на окремі наукові галузі. Основні етапи історії психології; школи, концепції, напрями у психології. Історія психологічної думки в Україні. Природа психічного з точки зору категорії відображення. Мозок і психіка: принципи і загальні механізми зв'язку. Функції психічного та їх представлення (локалізація) в головному мозку.

Тема 2. *Розвиток психіки в умовах невизначенності. Вплив соціуму на розвиток свідомості та самосвідомості людини.*

Зміст теми: Проблеми антропогенезу та розвиток форм відображення у живій і неживій природі. Розвиток психіки у філогенезі: стадії та рівні розвитку форм психічного відображення за О.М.Леонтєвим і К.Е.Фабрі. Сутність відмінностей психіки людей від психіки тварин. Психіка і свідомість. Суспільно-історичний характер свідомості. Розвиток свідомості та її структура. Свідоме і несвідоме в психічній діяльності людини.

Тема 3. *Методологічні засади актуальних проблем загальної й соціальної психології.*

Зміст теми: Теоретико-методологічні основи психологічної науки: методологія, принципи, методи дослідження. Основні етапи психологічного дослідження. Характеристика конкретних методик психологічного дослідження організаційні (порівняльний, лонгітюдний, комплексний); інтерпретаційні (генетичний, структурний); методи кількісної та якісної обробки даних (методи математичної статистики); емпіричні методи (основні та допоміжні, експериментальні і неекспериментальні, діагностичні).

Модуль II. Поняття про психічні процеси: а) пізнавальні та б) емоційно-вольові.

а) *пізнавальна сфера людини*

Тема 4. *Відчуття і сприймання*

Зміст теми: Поняття про відчуття: відчуття як первинна форма орієнтування організму

в довкіллі. Фізіологічна основа відчуттів: органи чуття, аналізатори, рецептори. Адекватні і неадекватні подразники. Класифікація та види відчуттів: дистантні (зорові, слухові, нюхові), контактні (смакові, больові, тактильні); екстероцептивні; інтероцептивні (органічні відчуття); пропріоцептивні (кінестетичні, статичні). Загальні закономірності відчуттів: пороги чутливості, адаптація, взаємодія відчуттів, сенсibiliзація, синестезія, контраст, індукція. Властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація. Розвиток відчуттів у дітей. Поняття про сприймання. Природа сприймання. Взаємозв'язки аналізаторів у процесі сприймань. Фізіологічні основи сприймань. Роль моторних компонентів у сприйманні. Сприймання як дія. Загальні властивості та індивідуальні особливості сприймань. Ілюзії, галюцинації та їх причини. Класифікація і види сприймань: за провідним аналізатором (зорові, слухові, нюхові, смакові, дотикові, статичні, кінестетичні); за формами існування матерії (простору, руху, часу). Мимовільне та довільне сприймання. Спостереження як форма довільного сприймання.

Тема 5. *Пам'ять, мислення*

Зміст теми: Поняття про пам'ять. Пам'ять людини (довільна, логічна, опосередкована) і тварини (генетична, механічна). Зв'язок пам'яті людини з її здібностями та діяльністю. Природа пам'яті: теорії і закони пам'яті. Класифікація і види пам'яті. Заучування і прийоми його організації. Умови ефективності запам'ятовування. Відтворення, збереження і забування. Ремінісценція. Ретроактивне і проактивне гальмування. Закон забування Г. Еббінгауза. Індивідуальні особливості і типи пам'яті. Розвиток пам'яті у дітей. Поняття про мислення. Зв'язок мислення з мовою, мовленням та чуттєвим пізнанням людини. Теорії мислення, його фізіологічна основа. Мислительні дії і операції. Логічні форми мислення як продукти мисленневого процесу: поняття; судження; умовисновки; Мислення, як діяльність: процес розв'язання задач. Класифікація та види мислення: за змістом; залежно від змісту задач, у розв'язання яких воно включається; за характером завдань; за ступенем новизни і оригінальності; реалістичне, аутистичне, егоцентричне. Індивідуальні відмінності у мисленні людини.

Тема 6. *Уява*

Зміст теми: Поняття про уяву як вищий пізнавальний процес. Фізіологічна основа уяви. Процеси, основні прийоми створення образів уяви (акцентування, гіперболізація, аглютинація, типізація, схематизація, аналогія). Класифікація та види уяви: у зв'язку із застосуванням волі (активна - довільна; пасивна - мимовільна); залежно від характеру діяльності людини (продуктивна - творча; репродуктивна - відтворююча); за змістом (художня, технічна, наукова). Мрія, фантазія, сновидіння, галюцинація. Функції уяви (уявлення дійсності в образах; регулювання емоційних станів; участь в довільній регуляції пізнавальних процесів і станів; формування внутрішнього плану дій). Індивідуальні особливості уяви (широта, змістовність, сила, яскравість, повнота, стійкість, різносторонність, реалістичність, дієвість). Уява та органічні процеси. Уява і творчість. Роль уяви в різних видах діяльності (науковій, технічній, художній). Уява і педагогічна діяльність. Розвиток уяви у дітей.

б) емоційно-вольова сфера людини

Тема 7. *Емоції та почуття*

Зміст теми: Поняття про емоції і почуття. Функції емоцій і почуттів. Психологічні теорії емоцій, їх фізіологічна основа (еволюційна теорія Ч. Дарвіна, теорія У. Джеймса-Ланге, теорія Кеннона-Барда, активаційна теорія Ліндсея-Хебба, теорія когнітивного дисонанса Л.

Фестінгера, теорія С. Шехтера, інформаційна теорія П.В. Сімонова). Види емоцій: прості і складні, вроджені і набуті. Види почуттів: моральні, інтелектуальні, естетичні. Форми переживання емоцій і почуттів: афекти, настрої, стрес, пристрасті, потяги. Емоційні стани (страх, тривога, сором, гнів, роздратування, радість та ін.) Розвиток і виховання культури емоцій і почуттів у дітей.

Тема 8. **Воля. Увага.**

Зміст теми: Поняття про волю. Ознаки вольової поведінки. Функції волі. Теорії волі. Природа волі. Історія розвитку уявлень про волю. Воля як вища психічна функція. Вольова регуляція поведінки: внутрішня і зовнішня. Внутрішній (інтернальний) та зовнішній (екстернальний) локус контролю. Критерії вольової поведінки. Вольові дії (довільні і мимовільні). Простий і складний вольовий акт. Основні фази (структура) складної вольової дії. Потяг, бажання, хотіння як форми прояву волі. Розлади складної вольової дії: абулія та апраксія. Класифікація вольових якостей особистості: первинні: (базальні) – сила волі, енергійність, наполегливість, витримка, сміливість тощо; вторинні (характерологічні) – хоробрість, рішучість, впевненість в собі, самоволодіння та ін.; третинні (морально-ціннісні) – відповідальність, принциповість, обов'язковість, ініціативність, діловитість та ін. Розвиток та виховання вольової активності людини: позитивні та негативні вольові якості. Поняття про увагу. Функції уваги. Види уваги. Форми уваги: зовнішня і внутрішня; колективна, групова, індивідуальна. Властивості уваги: спрямованість, зосередженість, стійкість, тривалість, концентрація, інтенсивність, коливання (флуктуація), розподіл, переключення, обсяг, широта, активність. Розвиток уваги у дітей, боротьба з неухважністю.

Модуль III. Індивідуально-психологічні властивості особистості.

Тема 9. **Темперамент.**

Зміст теми: Поняття про темперамент. Історія розвитку вчення про темперамент. Фізіологічні основи темпераменту. Тип вищої нервової діяльності і темперамент. Психологічна характеристика та властивості типів темпераменту: холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік. Особистість і темперамент: проблеми виховання, навчання і професійної діяльності.

Тема 10. **Характер.**

Зміст теми: Поняття про характер. Природні і соціальні передумови формування характеру. Структура характеру. Провідні риси характеру (емоційно-вольові, когнітивно-пізнавальні (інтелектуальні), морально-ціннісні; мотиваційні). Акцентуації рис характеру. Класифікація: за тілесною конституцією людини Е.Кречмера (атлетичний, пікнічний, астеничний); типологія соціальних характерів Е.Фромма (“мазохіст-садист”, “руйнівник”, “конформіст-автомат”); підліткові акцентуації А.Є.Лічко (гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астеноневротичний, сензитивний, психастеничний, шизоїдний, епілептоїдний, істероїдний, нестійкий, конформний); за характером манери спілкування К.Леонгарда (гіпертимний, дистимний, циклоїдний, збудливий, застрягаючий, педантичний, тривожний, емотивний, демонстративний, екзальтований, екстравертований, інтровертований).

Тема 11. **Здібності.**

Зміст теми: Поняття про здібності. Природні і соціальні передумови здібностей. Структура здібностей: загальні та спеціальні здібності. Здібності, обдарованість, талант, геніальність, майстерність. Формування та розвиток здібностей.

Модуль IV. Особистість у діяльності та спілкуванні.

Тема 12. Психологічна характеристика діяльності та активності людини.

Зміст теми: Діяльність як психологічна проблема. Поняття про діяльність як прояв фізичної і психічної активності. Діяльність як фактор розвитку індивіда і становлення людської особистості та індивідуальності. Соціально-психологічний аспект діяльності. Діяльність як психофізіологічний процес: психічні процеси та досвід людини (знання, уміння, навички, звички). Зміст і структура активності і діяльності: потреба, мотив, задача, дія (операція), результат, контроль і оцінка. Внутрішні і зовнішні компоненти діяльності. Інтеріоризація та екстеріоризація. Види людської діяльності (спілкування, гра, навчання, праця); їх освоєння і розвиток.

Тема 13. Особистість у загальній і соціальній психології

Зміст теми: Поняття особистості в психології. Людина, індивід, особистість, індивідуальність. Особистість як об'єкт і суб'єкт соціальної взаємодії. Основні періоди в історії вивчення та дослідження особистості. Типи теорій особистості: психодинамічні, соціодинамічні, інтеракціоністичні, експериментальні, неекспериментальні; структурні, динамічні. Природа особистості в сучасних психологічних теоріях. Склад і структура особистості; індивідуально-психофізіологічні властивості особистості; соціально-психофізіологічна характеристика особистості (психічні процеси, стани, властивості, характер); соціально-генетичний аспект особистості (задатки, здібності, досвід людини). Свідоме і несвідоме в структурі особистості. Самосвідомість. “Я-концепція” та її компоненти: когнітивний, емоційно-оцінний, поведінковий. Самооцінка – центральний компонент “Я-концепції”: за рівнем (висока, середня, низька); за співвіднесенням з реальними успіхами (адекватна, неадекватна); за особливістю функціонування (конфліктна, безконфліктна). Рівень домагань. Самоповага. Формування та розвиток особистості. Шляхи, умови, фактори особистісного зростання. Стадії розвитку особистості за Е.Еріксоном.

Тема 14. Психологія міжособистісного спілкування. Група, особистість в групі.

Зміст теми: Сприймання і розуміння людьми один одного як аспект міжособистісного спілкування. Взаємини та ставлення. Функції спілкування (комунікативна, перцептивна, інтерактивна). Взаємний вплив та пізнання в процесі міжособистісного спілкування. Типові труднощі і техніка міжособистісного спілкування. Кризи і конфлікти в житті людини. Класифікація груп у психології. Рівні соціально-психологічного розвитку груп. Вплив групи на особистість та особистості на групу. Референтні групи і особистість. Проблема конформізму і нонконформізму.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання здобувачів вищої освіти здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;

- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий екзамен:

- розв’язання практичних ситуацій;
- письмовий екзамен;
- підсумкове тестування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських, практичних і лабораторних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об’єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв’язання практичних ситуацій і творчих завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); презентації результатів роботи; захист рефератів; інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Кожний змістовий модуль дисципліни включає бали за поточну роботу здобувача вищої освіти на практичних, семінарських і лабораторних заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань здобувачів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з навчальним матеріалом на практичних, семінарських і лабораторних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання теоретичних завдань й завдань практичного характеру; повний обсяг та якість їх виконання; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Актуальні проблеми загальної і соціальної психології» складається з трьох теоретичних питань та практичного завдання. У контрольній роботі здобувач вищої освіти повинен показати достатній рівень теоретичних

знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Здобувач може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якість теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Здобувач вищої освіти за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до іспиту – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти у формі екзамену є виконання тестових завдань та розв'язання практичних ситуацій, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані теоретичні знання й знання практичного характеру. Екзамен розміщений і проводиться на платформі moodle УДУ імені М. Драгоманова. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який включає три теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Здобувач вищої освіти за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

VII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Ануфрієва Н. М. Соціальна психологія : навч. посіб. для ст-ів вузів. – К. : Каравела,

2011. – 296 с.

2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник / Львів. держ.ун-т безпеки життєдіяльності. – 4-те вид., виправл.і доповн. – К. : Знання, 2014. – 1047 с.

3. Волошина В. В., Долинська Л. В., Ставицька С. О., Темрук О. В. Загальна психологія: практикум: Навч. посібник. 4-те вид. К.: Каравела, 2017. – 280 с.

4. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс.–К.:Центр уч. літератури, 2016.

5. Загальна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та [ін.]. – К. : Каравела, 2017. – 464 с.

6. Загальна психологія: хрестоматія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та [ін.]. – К.: Каравела, 2012. – 640 с.

7. Зелінська Т.М. Практикум із загальної психології: Навчальний посібник / Т.М. Зелінська, І.В. Михайлова. – К.: Каравела, 2009. – 272 с.

8. Корнєв М. Н. Проблема групи та особистості у соціальній психології : курс лекцій / Ін-т післядипломної освіти КНУ ім.Т. Шевченка. – К., 2004. – 222 с.

9. Максименко С. Д. Загальна психологія. Видання 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2017. – 272 с.

10. Москаленко В. В. Соціальна психологія: Підручник. – 2-ге вид., випр. та доп. – К., 2008.

11. Основи соціальної психології: Навчальний посібник / М. М. Слюсаревський, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, Н.В. Хазратова та ін.; за ред. М.М.Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 495 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.academia.edu/31387056/>

12. Приходько Ю.О. Психологічний словник-довідник: н.посібн.–К.:Каравела,2012.– 328 с.

13. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів.– Х.:Пр-р,2009.– 672 с.

14. Татенко О. М. Практична психологія в Україні: історія і сучасність // Психологія: науково-методичний збірник. – Київ, 1993. – 218 с.

Додаткові

15. Комінко С.Б., Кучер Г.В. Кращі методи психодіагностики: Навч. посіб. - Тернопіль: Карт-бланш, 2005. - 406 с.

16. Питання і проблемні ситуації з психології та педагогіки / О. Скрипченко, Л. Долинська, Т. Лисянська. Київ, 1997. – 231 с.

17. Практична психологія. Методи вивчення особистості / С. І. Болтівець, Н. А. Бастун, С. В. Васьківська та ін. Вип. І, Суми: «Мрія», 1992. - 128 с.

18. Психологічний словник / За ред. В. І. Войтко. – Київ, 1982. - 218 с.

19. Психологія. Підручник для педагогічних вузів / Під ред. Г. С. Костюка – вид. 3-є доповнене “Радянська школа”. Київ, 1968. - 634 с.

20. Crews, Frederick. *Freud: The Making of an Illusion*. New York: Metropolitan Books, 2017, [ISBN 978-0742522633](https://doi.org/10.1002/9780742522633).

21. Dufresne, Todd, ed. *Against Freud: Critics Talk Back*. Stanford: Stanford University Press, 2007

VII. Інформаційні ресурси

- Портал підручники для студентів [Електроні. URL

: <https://westudents.com.ua/predmet/25-psihiolog%D1%96ya.html>

- Психологічна бібліотека "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
- Психологія як наука - психологіні прийоми і методи <http://psihiologiya.net/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
- Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
- Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
- Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
- Закон України «Про освіту». Режим : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
- Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pidruchniki.ws>
- Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.npu.edu.ua/>
- Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
- Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
- <https://dytpsyholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihiologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://scholar.google.com.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbuv.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ

ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Розробники програми: *Мозгова Галина Петрівна,*

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

Ханецька Тетяна Іванівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Психологія розвитку та формування особистості» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вікова динаміка розвитку психіки людини, закономірності та факти розвитку психічних процесів і психічних властивостей, особливостей формування особистості на різних етапах її життя. Крім того, даний курс спрямований на формування компетентностей, які забезпечать ефективне виконання професійної діяльності психолога з урахуванням основних закономірностей вікового розвитку людини.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною психологією, історією психології, соціальною психологією, психосоматикою та психологією здоров'я, психодіагностикою. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку психологічної допомоги клієнтам різних вікових категорій й закономірності та механізми розвитку й формування особистості.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія розвитку та формування особистості» є забезпечення майбутніх психологів теоретичними знаннями з основ психології розвитку та формування особистості; озброєння здобувачів вищої освіти знаннями психологічних закономірностей розвитку особистості на різних етапах онтогенезу; ознайомлення студентів із знаннями щодо закономірностей та особливостей формування особистості, а також здійснення практичної підготовки здобувачів вищої освіти для роботи з людьми різних вікових категорій, що створить передумови для реалізації на високому рівні просвітницької, психодіагностичної, психоконсультативної, психокорекційної та розвивальної роботи; формування компетентностей, які забезпечать ефективне виконання професійної діяльності психолога з урахуванням основних закономірностей вікового розвитку людини.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологія розвитку та формування особистості» є:

1. Ознайомлення здобувачів вищої освіти із теоретичними та методологічними основами психології розвитку та формування особистості як науки на різних етапах її розвитку.

2. Розкриття специфіки психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу.

3. Висвітлення підходів до періодизації психічного розвитку особистості та основних психологічних закономірностей формування особистості.

4. Формування відповідального ставлення до ролі психолога, прагнення вдосконалювати свою професійну майстерність, підвищувати свої професійні вміння на основі систематичної роботи з науковою літературою та вивчення здобутків науки на сучасному етапі її розвитку.

Знання, здобуті при вивченні курсу «Психологія розвитку та формування особистості» є підґрунтям для подальшої поглибленої фахової підготовки здобувачів вищої освіти в аспірантурі.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
2.	ПРН15. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	ЗК10. Здатність спілкуватися іноземною мовою. ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
3.	ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
4	ПРН17. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з	ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до

урахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	спільної мети. ФК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
--	--

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретико-методологічні основи психології розвитку та формування особистості	12	6	6		30	3,5	2	0,5	1	36
1	Тема 1. Предмет, завдання і методи психології розвитку та формування особистості.	4	2	2		10	1	0,5	0,5		12
2.	Тема 2. Становлення психології розвитку та формування особистості як науки	4	2	2		10	1	0,5		0,5	12
3.	Тема 3. Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі	4	2	2		10	1,5	1		0,5	12
	Модуль II. Основні етапи психічного розвитку та формування особистості в онтогенезі: а) психологія дитинства	40	22	8	10	80	16,5	8	5,5	3	124
4	Тема 4. Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти	4	2		2	10	2	1	1		14
5	Тема 5. Закономірності психічного розвитку та формування особистості в ранньому дитинстві	4	2		2	10	2,5	1	1	0,5	14
6	Тема 6. Особливості психічного розвитку та формування особистості дитини дошкільного віку	4	2	2		12	2,5	1	1	0,5	14
7	Тема 7. Психічний розвиток	6	4	2		12	2,5	1	1	0,5	14

	та формування особистості у молодшому шкільному віці										
	б) психологія дорослішання										
8	Тема 8. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковий період	6	4	2	12	2	1	0,5	0,5	14	
9	Тема 9. Психологічні особливості розвитку та формування особистості у період ранньої юності	4	2	2	12	1,5	1		0,5	14	
	в) психологія дорослості										
10	Тема 10. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в ранній дорослості	4	2	2	10	1,5	1	0,5		14	
11	Тема 11. Особливості психічного розвитку та формування особистості в період середньої дорослості	4	2	2	10	1	0,5	0,5		14	
12	Тема 12. Особливості психічного розвитку та формування особистості в період пізньої дорослості	4	2	2	10	1	0,5		0,5	12	
Разом:		52	28	14	10	128	20	10	6	4	160

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико-методологічні основи психології розвитку та формування особистості

Тема 1. *Предмет, завдання і методи психології розвитку та формування особистості.*

Зміст теми: Предмет психології розвитку та формування особистості. Завдання психології розвитку та формування особистості. Методологічні основи психології розвитку та формування особистості. Зв'язок психології розвитку та формування особистості з іншими науками та галузями психології. Методи психології розвитку та формування особистості. Класифікація методів психологічного дослідження. Специфіка використання у психології розвитку та формування особистості емпіричних методів збору наукової інформації про особливості психічного розвитку в онтогенезі (спостереження, експеримент, тести, анкети, біографічний, лонгітюдний методи, метод аналізу продуктів діяльності та ін.)

Тема 2. *Становлення психології розвитку та формування особистості як науки*

Зміст теми: Фактори виникнення та становлення психології розвитку та формування особистості. Донауковий період становлення психології розвитку та формування особистості. Причини виокремлення вікової психології в окрему науку в XIX ст. Перші спроби експериментальних досліджень та узагальнення проблематики дитячої психології. Розвиток вікової психології на початку XX ст. Зарубіжні течії вікової та педагогічної

психології. Становлення вікової та педагогічної психології у вітчизняній науці. Сучасний стан розвитку вікової та педагогічної психології.

Тема 3. Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі

Зміст теми: Загальне поняття про психічний розвиток. Основні теорії психічного розвитку. Біогенетичні підходи до дослідження психіки дитини. Психоаналітичні теорії психічного розвитку. Теорія соціального научіння. Когнітивний підхід (Ж.Піаже). Концепція діалектичного характеру розвитку Г.С.Костюка. Теорія розвитку вищих психічних функцій Л.С.Виготського. Періодизація вікового розвитку Д. Б. Ельконіна. Проблема рушійних сил психічного розвитку. Біологічні та соціальні фактори психічного розвитку. Основні підходи до проблеми співвідношення розвитку та навчання. Закономірності психічного розвитку. Основні механізми зміни вікових періодів розвитку. Сензитивні періоди розвитку різних психічних властивостей. Поняття про провідні види діяльності та їх значення для психічного розвитку. Вікова періодизація психічного розвитку. Критерії визначення основних періодів індивідуального психічного розвитку.

Модуль II. Основні етапи психічного розвитку в онтогенезі:

а) психологія дитинства

Тема 4. *Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти*

Зміст теми: Психічний розвиток дитини в немовлячому віці та його значення для наступного етапу розвитку особистості. Характеристика періоду новонародженості. Провідна діяльність у немовлячому віці. Новоутворення у немовлячому віці. Криза першого року життя та її характеристика.

Тема 5. *Закономірності психічного розвитку та формування особистості в ранньому дитинстві*

Зміст теми: Соціальна ситуація розвитку дитини раннього віку. Особливості провідної діяльності дитини в ранньому віці. Характеристика новоутворень у ранньому дитинстві. Розвиток мовлення у дітей раннього віку. Психологічний аналіз кризи трьох років. Особливості спілкування дитини раннього віку. Розвиток емоційно-вольової сфери у дітей раннього віку. Особливості розумового розвитку дітей у ранньому віці.

Тема 6. *Особливості психічного розвитку та формування особистості дитини дошкільного віку*

Зміст теми: Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку. Особливості розвитку психічних функцій у дошкільному віці. Сюжетно-рольова гра та її особливості в дошкільному віці. Характеристика кризи дошкільного віку. Особливості розвитку пізнавальних процесів дошкільника. Специфіка спілкування в дошкільному віці. Розвиток моральних почуттів у дошкільному віці. Розвиток особистості дошкільника.

Тема 7. *Психічний розвиток та формування особистості у молодшому шкільному віці*

Зміст теми: Анатомо-фізіологічні особливості дитини молодшого шкільного віку. Загальні психологічні особливості молодших школярів. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання. Особливості формування самосвідомості дитини молодшого шкільного віку. Характерні особливості навчальної діяльності. Розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів. Новоутворення в молодшому шкільному віці. Особливості формування емоційно-вольової сфери особистості молодшого школяра. Психологічний аналіз кризи

молодшого шкільного віку.

б) психологія дорослішання

Тема 8. *Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковий період*

Зміст теми: Загальна характеристика підліткового віку. Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітка та її вплив на його психологічні особливості та поведінку. Соціальна ситуація особистісного розвитку сучасного підлітка. Розвиток вищих психічних функцій у підлітковому віці. Психологічна характеристика кризи підліткового віку. Характеристика новоутворень у підлітковому віці. Особливості провідної діяльності в підлітковому віці. Специфіка взаємовідносин і спілкування підлітків з дорослими і однолітками. Особливості розвитку самосвідомості в підлітковому віці. Причини виникнення афекту неадекватності. Особливості навчальної діяльності в підлітковому віці.

Тема 9. *Психологічні особливості розвитку та формування особистості у період ранньої юності*

Зміст теми: Загальна характеристика юнацького віку. Розумовий розвиток у старшому шкільному віці. Самосвідомість та її розвиток у ранній юності. Міжособистісні стосунки в ранньому юнацькому віці. Новоутворення в ранньому юнацькому віці. Соціальна ситуація розвитку в юнацькому віці. Криза юнацького віку та особливості її перебігу. Проблема провідної діяльності в юнацькому віці. Проблема сенсу життя в ранньому юнацькому віці. Формування ціннісних орієнтацій і світогляду в ранньому юнацькому віці.

в) психологія дорослості

Тема 10. *Психологічні особливості розвитку та формування особистості в ранній дорослості*

Зміст теми: Загальна характеристика періоду ранньої дорослості. Особливості психофізіологічного розвитку у період ранньої дорослості. Особливості пізнавальних психічних процесів та емоційної сфери в ранній дорослості. Специфіка особистісного та психосоціального розвитку. Центральні новоутворення періоду ранньої дорослості. Особливості спілкування дорослих. Дружба та кохання в ранній дорослості. Специфіка вікової кризи періоду молодості: криза 30 років як криза смислу життя.

Тема 11. *Особливості психічного розвитку та формування особистості в період середньої дорослості*

Зміст теми: Загальна характеристика середнього дорослого віку. Психофізіологічний розвиток у період середньої дорослості. Особливості психічних пізнавальних процесів в період середньої дорослості. Соціальна ситуація розвитку в середній дорослості. Новоутворення середнього дорослого віку. Психосоціальний розвиток особистості в період середньої дорослості. Особливості професійної спрямованості в період середньої дорослості. Психологічна характеристика кризи середини життя. Ненормативні кризи середини дорослості.

Тема 12. *Особливості психічного розвитку та формування особистості в період пізньої дорослості*

Зміст теми: Загальна характеристика пізньої дорослості (старості). Соціальна ситуація розвитку в період пізньої дорослості. Закономірності психічного розвитку особистості у старості. Особливості психофізіологічного розвитку у період пізньої дорослості. Психосоціальний розвиток у пізній дорослості. Криза пізньої дорослості: її зміст та наслідки.

Динаміка особистісних новоутворень у різні періоди старості. Вікові зміни особистості у старості. Психологічні проблеми смерті. Психологічна підтримка людей пізнього віку.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань студентів здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; захист рефератів; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); самостійна робота студентів; інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологія розвитку та формування особистості» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психологія розвитку та формування особистості» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основні**

1. Бітянова М. Дитина у школі: технології розвитку. Київ : Главник, 2007. 144с.
2. Варій М. Й. Психологія особистості : [навчальний посібник рекомендований МОН України]. К. : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
3. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. для ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 111 с.
4. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 5-е вид. — К.: Каравела, 2017. 400 с.
5. Вікова психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
6. Дзюба Т. М. Коваленко Т. М. Психологія дорослості з основами геронтопсихології / за ред. В. Ф. Моргуна. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 264 с.
7. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
8. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. для студ. ВНЗ. 2-е вид. Київ : ЦУЛ, 2009. 392 с.
9. Заброцький М. М. Основи вікової психології : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. 112 с.
10. Карпенко Є. В. Вікова та педагогічна психологія : Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посіб. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.
11. Кутішенко В. П. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 128 с.
12. Кутішенко В. П. Психологія розвитку та вікова психологія (практикум) : [навчальний посібник] . К. : Вид-во Каравела, 2009. 448 с.
13. Липа В.А. Психологические основы педагогической коррекции. Донецк: Лебедь, 2000. 319 с.
14. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі : в 2 т. Т.1 : Теоретико–методологічні проблеми генетичної психології : монографія. Київ : Форум, 2002. 319 с.
15. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі : в 2 т. Т.2 : Моделювання психологічних новоутворень : генетичний аспект : монографія. Київ : Форум, 2002. 335 с.

16. Морозов С. М., Музичко Л. В., Тімакова А. В. Психодіагностика: тести. Методика та практики застосування : [навч.-метод. посібник]. К., 2004. 221 с.
17. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія, 2-ге видання, виправлене. Київ : Академвидав, 2015. 400 с.
18. Поліщук В. М. Криза 7 років : феноменологія, проблеми : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2018. 112 с.
19. Поліщук В. М. Віковий кризовий розвиток людини: від народження до дорослості: навчальний посібник. Суми: ПФ «Вид-во «Університетська книга», 2020.459с.
20. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. 3-тє видання, перероблене, доповнене. Київ : Альма-матер, 2017. 384 с.
21. Таран Оксана Петрівна. Психологічна готовність дитини до школи : Діагностика та формування. Київ : Шкільний світ, 2010. 128 с.
22. Токарева Н. М., Шамне А. В. Основи вікової психології : навчально– метод. посіб. Кривий Ріг, 2013. 283 с.
23. Токарева Н. М., Шамне А. В., Макаренко Н. М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 312 с.
24. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2017. 548 с.
25. Ушакова І. М. Вікова психологія : курс лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2016. 123 с.
26. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с. https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf

Допоміжні

1. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід : теоретико–технологічні засади : навч.–метод. видання. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн.2 : Особистісно орієнтований підхід : науково–практичні засади : навч.–метод. посіб. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
3. Бітянова М. Р. Дитина у школі : технології розвитку. Київ : Главник, 2007. 144 с.
4. Вікова психологія : підручник / За ред. проф. Г.С. Костюка. Київ : Рад. школа, 1976. 268с.
5. Гуменкова Л. Г. Особистість дошкільника. Київ : Главник, 2008. 176 с.
6. Кірсанов В. В. Психолого-педагогічна діагностика: [Підручник] / В. В. Кірсанов. – К. : Альтепрес, 2002. 512 с.
7. Костюк Г. С. Навчально–виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад.школа, 1989. 608 с.
8. Котырло В. К. Развитие волевого поведения у дошкольников. Киев : Рад. школа, 1971. 199с.
9. Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Психологія розвитку та вікова психологія : Практикум : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ : Каравела, 2009. 448 с.
10. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 1974. 356 с.
11. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості // Обдарована дитина. – 2004. –№ 6. – С. 2-9.
12. Панок В. Г., Рудь Г. В. Психологія життєвого шляху особистості : монографія. Київ : Ніка–Центр, 2006. 280 с.
13. Подоляк Л. Основи вікової психології : навч. посіб. Київ : Главник, 2006. 112 с.

14. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. Вид. 3– те, виправ. Суми : Університетська книга, 2010. 352 с.
15. Савченко Ю., Піроженко Т. Дорослим про дошкільнят: психологія статі. Київ : Шкільний світ, 2012. 120 с.
16. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології: навч. посібник для студ. подвійних спец. з психологією. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.
17. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій : гендерні аспекти / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки, Т. В. Зайчикової. Київ : Міленіум, 2006. 368 с.
18. Технологія спілкування / С. Д. Максименко, М. М. Забродський. К. : Главник, 2005. 112 с.
19. Туріщева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Харків : Основа, 2008. 122 с. 44. Фалькович Г. А., Толстоухова Н. С., Висоцкая Н. В. Подростки XXI в. Москва : ВАКО, 2006. 256 с.
20. Шамне А.В. Теорія та практика психосоціального розвитку у підлітково-юнацькому віці : монографія. Київ : ТОВ «Інтерсервіс», 2015. 488 с.

VII. Інформаційні ресурси

9. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
10. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20
11. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
12. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu /search?q=%D0%BF% D1%81%D0%B8% D1%85% D0% B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
13. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
14. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
- <https://dytpsyholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://scholar.google.com.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbuv.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua

- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/teacher-sel-programs>
- <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-para-ser-mas-efectivo>
- <https://www.coursera.org/learn/troubles-spectre-autisme-diagnostic>
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/KUBG/Psy101/2014_T1/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2021_T1_3/about

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Розробник програми: *Бондарчук Оксана Юріївна*,
доктор філософії в галузі психології,
викладач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин.

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма обов'язкової дисципліни «Сучасні технології психологічного консультування» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни – теоретичні положення, методи, принципи, новітні технології й техніки у сфері психологічного консультування.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із психолого-педагогічними технологіями, сучасними теоріями та практиками психокорекції, психологією розвитку та формування особистості, актуальними проблемами загальної та соціальної психології, психологією проектної діяльності та інноваційними технологіями в освіті.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Сучасні технології психологічного консультування» є набуття здобувачами вищої освіти новітніх теоретико-прикладних знань, умінь та навичок та оволодіння професійними компетентностями у сфері психологічного консультування.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Сучасні технології психологічного консультування» є:

1. Поглиблення теоретичних та практичних знань із основ психологічного консультування.
2. Формування цілісного уявлення про зміст, методи і принципи консультативного процесу.
3. Оволодіння сучасними технологіями й техніками надання ефективної психологічної допомоги для вирішення конкретних консультативних завдань у різних сферах життєдіяльності.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
2.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності. ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
3	ПРН17. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з урахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
4	ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	ФК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих методів та технік.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Загальні основи психологічного консультування	14	8	-	6	30	5	3	-	2	40
1	Тема 1. Психологічне консультування як засіб допомоги особистості.	3	2	-	1	7	1	1	-	-	10
2	Тема 2. Консультування в контексті різних наукових підходів. Індивідуальне та групове консультування.	3	2	-	1	7	-	-	-	-	10
3	Тема 3. Первинна консультація у психолога.	4	2	-	2	8	2	1	-	1	10
4	Тема 4. Сучасні техніки та технології надання консультативної допомоги	4	2	-	2	8	2	1	-	1	10
	Модуль II. Надання психоконсультативної допомоги у різних сферах життя особистості.	16	8	8	-	30	5	3	2	-	40
5	Тема 5. Психологічне консультування у сфері освіти.	4	2	2	-	8	1	1	-	-	10
6	Тема 6. Психологічне консультування подружжя	4	2	2	-	7	1	1	-	-	10
7	Тема 7. Психологічне консультування клієнтів у період життєвих криз.	4	2	2	-	8	3	1	2	-	10
8	Тема 8. Психологічне консультування в управлінській сфері.	4	2	2	-	7	-	-	-	-	10
	Разом:	30	16	8	6	60	10	6	2	2	80

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Загальні основи психологічного консультування

Тема 1. *Психологічне консультування як засіб допомоги особистості.*

Зміст теми: Поняття та специфіка психологічного консультування. Цілі, мета,

завдання психологічного консультування. Види психологічного консультування. Принципи психологічного консультування. Процес консультування як стратегія психологічної допомоги людям. Структура консультативного процесу. Стратегії надання консультативної допомоги. Особистість консультанта та професійні вимоги до неї. Особистість клієнта у консультуванні. Модель ефективного психолога-консультанта в очах клієнта.

Тема 2. Консультування в контексті різних наукових підходів. Індивідуальне та групове консультування.

Зміст теми: Консультування в парадигмі психоаналітичного підходу. Консультативна діяльність в екзистенціальній психології. Консультування в межах гештальтпсихології. Когнітивно-біхевіоральний підхід у консультуванні. Консультування в контексті особистісно орієнтованого підходу. Консультативна діяльність практичного психолога на основі духовно-особистісного підходу. Індивідуальна та групова форми психологічного консультування, їх специфіка та особливості проведення. Переваги та недоліки індивідуальної і групової консультативної сесії.

Тема 3. Первинна консультація у психолога

Зміст теми: Перша зустріч з клієнтом. Збирання відомостей і встановлення контакту. Скарги, явний та прихований зміст скарги. Самодіагноз. Особливості роботи з визначенням проблеми клієнта. Запит як важливий елемент скарги. Поширені психологічні запити. Методи психологічного консультування.

Тема 4. Сучасні техніки та технології надання консультативної допомоги.

Зміст теми: Різновиди сучасних консультативних технік. Техніка постановки запитань. Техніка підбадьорювання та заспокоювання. Техніка перефразування. Техніка узагальнення. Техніка відображення почуттів клієнта. Техніка відображення власних почуттів. Техніка надання інформації клієнту. Техніка інтерпретації. Техніка конфронтації. Техніка рефлексивного слухання. Техніка емпатійної відповіді. Фокусування інформації. Форми передачі зворотної інформації. Специфіка техніки конфронтації в консультуванні.

Модуль II. Надання психоконсультативної допомоги у різних сферах життя особистості.

Тема 5. Психологічне консультування у сфері освіти

Зміст теми: Основні запити, з якими звертаються до психолога-консультанта в закладах освіти. Консультування батьків та педагогів щодо взаємодії з дітьми різного віку. Психологічне консультування підлітків та їх батьків. Консультування у ЗВО. Загальні особливості психолого-педагогічного консультування. Типові звернення до консультанта з питань психолого-педагогічного змісту. Методичні рекомендації з питань психолого-педагогічного консультування. Психологічне консультування дошкільників та їх батьків. Психологічне консультування молодших школярів та членів їх родини. Психологічне консультування особистості підліткового віку. Психологічне консультування особистості юнацького віку.

Тема 6. Психологічне консультування подружжя

Зміст теми: Актуальні проблеми консультування подружніх пар. Особливості психологічного консультування при роботі з сім'ями. Організація роботи з подружньою парою. Організація роботи з одним із членів подружжя. Причини звернення чоловіка й дружини за психологічною допомогою. Використання домашніх завдань при роботі з подружжям. Індивідуальне психоконсультування подружжя. Переживання розлучення з

партнером. Труднощі взаєморозуміння. Консультування при розлученні.

Тема 7. Психологічне консультування клієнтів у період життєвих криз.

Зміст теми: Консультування при переживанні провини. Особливості консультування клієнтів, які плачуть, та несамотійних і маломотивованих клієнтів. Консультування клієнтів із психосоматичними розладами. Консультування клієнтів із депресією. Консультування клієнтів із суїцидальними намірами. Консультування клієнтів, котрі переживають втрату. Психологічне консультування ВПО та осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій

Тема 8. Психологічне консультування в управлінській сфері

Зміст теми: Сутність консультування у сфері управління. Психологічне консультування з проблем формування/оптимізації сприятливого соціально-психологічного клімату в організації. Психологічне консультування з проблем добору кадрів. Застосування групових методів психологічної допомоги в організаціях. Психологічне консультування з проблем попередження та вирішення конфліктів. Консультування менеджерів з проблем оптимізації стилю керівництва та вдосконалення особистості керівника.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;

- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: письмові чи усні домашні завдання; аналітичні завдання; обговорення підготовлених студентами доповідей; підготовка презентацій; захист рефератів; круглі столи; консультації викладачів; самостійна робота студентів, інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських

заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Сучасні технології психологічного консультування» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

Формою підсумкового контролю є **залік**. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисципліни «Психологія комунікацій та психологія впливу» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно).

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основні:**

15. Булах І. С. Бушай І. М., Кузьменко В. У., Помиткін Е. О., Алексєєва Ю. А. Консультативна психологія: підручник. Вінниця: Нілан, 2014. 484 с.
16. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування. Навчальний посібник. – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с
17. Євдокимова Н.О., Опанасенко Л.А., Іванцова Н.Б. Психологічні основи професійного консультування: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2015. 384 с.
18. Максимова Н. Ю. Сімейне консультування: навчальний посібник. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 304 с
19. Психологічне консультування: теорія та практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. І. М. Зварича, В. Г. Панка, В. М. Радчук. Чернівці: Рута, 2014. 272 с.
20. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III - IV рівнів акредитації / Р. П. Федоренко, К. І. Шкарлатюк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 237 с.
21. Рябко Ю. В. Техніки і моделі психологічного консультування: навчальний посібник. Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2013. 120 с
22. Словник-довідник психолога-консультанта / Н. В. Гаркавенко, Я. В. Чаплак, С. К. Шандрюк, І. І. Солійчук. Чернівці, 2010. 200 с.
23. Хомич Г.О. Ткач Р.М. Основи психологічного консультування: Навч.посіб. – К.: МАУП, 2004. – 152 с.

Допоміжні:

13. Алімов О. Ф. Афанасєєва Н. Є. Психологічне консультування в екстремальних та кризових умовах: навчальний посібник. Х.: УЦЗУ, 2008. 122 с.
14. Афанасєєва Н. Є. Підходи до визначення психологічного консультування у сучасній психології // Проблеми екстремальної та кризової психології. 2014. Вип. 16. С. 3-10.
15. Балл Г. О. Інтегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування головних понять [Текст] Психологія і суспільство.—Тернопіль,2009.—№4(38).—С.25–53
16. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: Навч. посіб.: У 3 кн. — К.: Главник, 2006. — Кн. 1. — 128 с. (Серія “Психологічний інструментарій”).
17. Основи психолого-управлінського консультування: Навч. посіб. / Л. М. Карамушка, Н. Л. Коломінський, М. В. Войтович та ін.; За наук. ред. Л. М. Карамушки. — К.: МАУП,

2002. — 136 с.

18. Приходько Ю.О. Практична психологія: введення у професію: навч. посібник. К.: Каравела, 2017. 248 с.

19. Психологічна допомога сім'ї: Навч. посіб.: У 3 кн. / За заг. ред. З. Г. Кісарчук. — К.: Главник, 2006. — Кн. 2. — 160 с. (Серія «Психологічний інструментарій»).

20. Психологічне консультування: теорія та практика: навч.-метод. посібник / В. Г. Панок, І. М. Зварич, Я. В. Чаплак, О. М. Чернописький. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 272

21. Сімейне консультування: Навч. посіб. / Н. Ю. Максимова. — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 304 с

22. Чудава Н. В., Шулдик Г. О. Основи психологічного консультування: навчальний посібник. Умань: ПП Жовтий, 2013. 352 с

VII. Інформаційні ресурси:

15. Етичний кодекс психолога. Режим доступу:

<http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>

16. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>

17. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Р. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>

18. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>

19. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>

20. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

21. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>

22. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>

23. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

24. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>

25. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

26. <https://ru.coursera.org/learn/managing-emotions-uncertainty-stress>

27. <https://ru.coursera.org/learn/childrens-rights>

28. <https://ru.coursera.org/learn/university-teaching>

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА

ПРОГРАМА навчальної дисципліни НАУКОВИЙ СЕМІНАР

Розробники програми: *Андрущенко Тетяна Вікторівна*,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичної психології та
міжнародних відносин
Федоренко Алла Федорівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

І. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни «*Науковий семінар*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього рівня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання про становлення науково-дослідної роботи як центрального процесу навчання в магістратурі, а також знання про особливості проведення магістерського дослідження, зокрема, про формулювання відповідних висновків та побудову гіпотез, про визначення етапів магістерського дослідження та підготовку наукових публікацій, про класифікацію джерел наукової інформації, тощо.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із організацією наукових досліджень, професійною етикою, методологією наукових психологічних досліджень, психологією професійної кар'єри та професійних деструкцій, психологією проектної діяльності та інноваційні технології в освіті.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Науковий семінар*» є формування у здобувачів вищої освіти відповідних компетентностей, що забезпечують підготовку до наукових досліджень в галузі психології, розширення наукового кругозору та отримання навичок наукової діяльності та роботи у науковому колективі.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Науковий семінар*» є:

1. Оволодіння теоретичними основами здійснення наукових психологічних досліджень;
2. Забезпечення формування професійного науково-дослідницького мислення;
3. Формування уявлення про основні професійні задачі й способи їх рішення;
4. Забезпечення розвитку професійної майстерності, наукового потенціалу й інноваційного мислення;
5. Підготовка до самостійних наукових досліджень, що вимагають поглиблених професійних знань;

6. Формування загальних і професійних компетентностей у проведенні наукових психологічних досліджень.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
2.	ПРН2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.	ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми ФК2. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості. ФК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
3.	ПРН7. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях.	ЗК10. Здатність спілкуватися іноземною мовою ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності. ФК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
4.	ПРН12. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС
	Модуль I. Основні аспекти дисципліни «Науковий семінар»	26			26	64	6			12	78
1	Тема 1. Сутність поняття «наука» та особливості сучасного наукового знання.	2			2	6	2			1	6
2	Тема 2. Методика й організація наукового дослідження в психології.	2			2	6	2,5			1	8
3	Тема 3. Класифікація методів наукового психологічного дослідження.	2			2	6	1,5			1	8
4	Тема 4. Основні етапи наукового психологічного дослідження.	4			4	6	1,5			2	8
5	Тема 5. Класифікація джерел наукової інформації в галузі психології.	2			2	8	2			1	8
6	Тема 6. Вимоги до наукової роботи.	2			2	6	1			1	8
7	Тема 7. Підготовка і структура магістерської роботи.	2			2	6	1,5			1	8
8	Тема 8. Підготовка до наукових публікацій.	4			4	8				1	8
9	Тема 9. Апробація результатів наукового дослідження.	4			4	6				2	8
10	Тема 10. Захист магістерського дослідження	2			2	6				1	8
	Разом:	26			26	64	12			12	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Основні аспекти дисципліни «Науковий семінар»

Тема 1. *Сутність поняття «наука» та особливості сучасного наукового знання.*

Зміст теми: Сутність поняття «наука». Наука як сфера діяльності та знання. функції науки. Завдання науки. Класифікація наук. Поділ психологічних наук. Положення про знання та його види. Сучасні уявлення про наукове пізнання. Психологічні знання: поняття, функції. Психологічна освіта: значення, цілі. Наукова самостійність психологічної освіти. Психологічні науки в системі наукового знання. Предмет та функції психологічної науки. Значення психологічної науки для професійної діяльності майбутніх фахівців.

Тема 2. *Методика й організація наукового дослідження в психології.*

Зміст теми: Методика й організація наукового дослідження. Поняття «метод». Поняття «методологія». Сутність теорії. Роль теорії у науковому дослідженні. Гіпотеза. Зміст гіпотези. Висунення та обґрунтування гіпотези. Наукова проблема. Постановка наукової проблеми та її вирішення. Проблеми методології психологічної науки.

Тема 3. *Класифікація методів наукового психологічного дослідження.*

Зміст теми: Наукові методи емпіричного дослідження. Спостереження. Експеримент. Констатувальний і формувальний експерименти. Порівняння. Наукові методи теоретичного дослідження. Аналіз. Синтез. Узагальнення. Прогнозування. Системний підхід. Комплексний підхід. Наукові методи психологічної науки.

Тема 4. *Основні етапи наукового психологічного дослідження.*

Зміст теми: Наукове дослідження як форма існування та еволюції науки. Наукове дослідження як основа академічної кар'єри. Основні етапи академічної кар'єри. Магістратура. Аспірантура. Вчені ступені. Порядок присудження наукового ступеня. Вчені звання. Порядок присвоєння вченого звання. Організація наукового дослідження.

Тема 5. *Класифікація джерел наукової інформації в галузі психології.*

Зміст теми: Поняття «джерело наукової інформації». Класифікація джерел наукової інформації. Звітні матеріали. Науковий документ (монографія, підручник, періодичні видання, нормативні документи, каталоги, патентна документація, інформаційні видання). Бібліографічна інформація. Реферат. Анотація. Рецензія. Неопубліковані документи (дисертації, депоновані рукописи, звіти про науково-дослідні роботи). Методика збирання інформації. Обробка та аналіз наукової інформації.

Тема 6. *Вимоги до наукової роботи.*

Зміст теми: Поняття «наукова робота». Фундаментальні дослідження. Прикладні дослідження. Поняття «дисертація». Класифікація дисертацій. Магістерська дисертація. Актуальність. Наукова новизна. Наукова проблема дослідження. Критерії якості наукової роботи.

Тема 7. *Підготовка і структура магістерської роботи.*

Зміст теми: Вибір теми магістерської дисертації. Типова структура магістерської дисертації. Структурування магістерської дисертації. Добір наукових джерел. Обґрунтування актуальності теми дослідження. Обґрунтування наукової новизни дослідження. Положення, що виносяться на захист. Підведення підсумків дослідження. Бібліографія. Консультування наукового керівника. Оформлення магістерської дисертації.

Тема 8. *Підготовка до наукових публікацій.*

Зміст теми: Поняття «наукова публікація». Класифікація наукових публікацій. Тези. Наукова стаття. Монографія. Навчальний посібник. Специфіка підготовки наукових статей. Стадії підготовки наукової статті. Анотація. Афіліація автора. Критерії якості наукової статті. Специфіка опублікування наукової статті. Спеціалізовані періодичні видання

Тема 9. *Апробація результатів наукового дослідження.*

Зміст теми: Поняття "апробація результатів наукового дослідження". Класифікація рангів наукових заходів (внутрішньовузівські, міжвузівські, регіональні, всеукраїнські, міжнародні). Класифікація наукових заходів. Наукова конференція. Навчально-наукова конференція. Науково-практична конференція. Науково-методична конференція. Науково-практичний семінар. Круглий стіл. Специфіка доповіді на науковому заході.

Тема 10. *Захист магістерського дослідження.*

Зміст теми: Захист магістерської роботи. Відгук наукового керівника. Рецензія фахівця на тему магістерського дослідження. Підготовка до виступу. Підготовка презентації. Організаційні моменти захисту магістерської роботи. Порядок захисту магістерської роботи. Культура виступу. Відповіді на запитання та зауваження членів комісії та рецензентів. Критерії оцінювання.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання здобувачів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- залікове завдання (розв'язання практичних ситуацій, підсумкове опитування).

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок передбачає застосування таких видів: усне і письмове опитування; обговорення проблеми, дискусія; аналіз конкретних ситуацій

(поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); презентації результатів роботи; інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу модуля. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота. Він складається з трьох теоретичних питань та практичного завдання. У контрольній роботі здобувач повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Здобувач може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом і виконанням практичних завдань на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг і якість їх виконання; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Здобувач за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Науковий семінар» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння навчального матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за виконання творчих завдань й розв'язання практичних ситуацій, презентацій, дискусій, модульних контрольних робіт. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність здобувачів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Здобувач вищої освіти одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань здобувачів вищої освіти складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основні**

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с.

2. Бобилев В. П. Методологія та організація наукових досліджень: [навчальний посібник]; Міністерство освіти і науки України, Національна академія України. Дніпропетровськ: Системні технології, 2008. – 264 с.

3. Де і як публікувати результати дисертаційних досліджень. – Київ: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», 2000. – 64 с.

4. Кушнарченко Н.М., Удалова В.К. Наукова обробка документів: Підр.К.: Вікар, 2003. 328 с.

5. Любич О. Й. Експериментальне забезпечення наукових досліджень: навчальний посібник. Міністерство освіти і науки України, Сумський державний університет.[Суми]: Видавництво СумДУ, 2009. – 185 с.

6. Методологія системного підходу до наукових досліджень: Курс лекцій / Кустовська О.В. Герпопії, І іономічні думка, 2005. – 124 с.

7. Навчання студентів академічній доброчесності у бібліотеці ВНЗ: методичні поради / автори-укладачі: Л. В. Савенкова, С. О. Чуканова ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська ; Українська бібліотечна асоціація. – Київ : УБА, 2016. – Електрон. вид. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – 39 с.

8. Пілюшенко В.Л. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навч. посібник / К.: Лібра, 2004.– 344 с.

9. Попович Г.М., Бартош О.П., Повідайчик О.С. Методичні рекомендації до написання наукових робіт студентів. Ужгород: УжНУ, 2019. 36 с.

10. Рибалка В. В. Методологічні питання наукової психології (досвід особистісно центрованої систематизації категоріально-поняттєвого апарату): навч.-метод. посіб. — К.: Ніка-Центр, 2003. — 204 с.

11. Спіцин Є.С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти.- К., 2000.

12. Фаренік С.А. Логіка і методологія наукового дослідження. - К., 2000.

Додаткові:

13. Балл Г. О. Інтегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування головних понять [Текст] Психологія і суспільство.—Тернопіль,2009.—№4(38).—С.25–53
14. Довідник здобувача наукового ступеня.Зб-к ВАК України.- К.,2006.
15. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науководослідницької діяльності: Підручник. 4-те вид. К.: Знання, 2004. 307 с
16. Методологія наукових досліджень і написання випускних кваліфікаційних робіт: методичні вказівки для здобувачів вищої освіти першого бакалаврського і другого магістерського рівнів з банківської справи. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 114 с.
17. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / Добронравова С.І. та ін.; за ред.І.С.Добронравової (ч. 1), О.В. Руденко (ч. 2). К.: ВПЦ «К. університет», 2018. 607 с.
18. Носачова Ю., Іваненко О., Радовенчик Я. Основи наукових досліджень. К.: Кондор, 2020. 132 с. 20. Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017 / Переклад з англ.; Інститут розвитку освіти. К.: Таксон, 2017. 184 с.
19. Основні вимоги до оформлення бібліографічного опису документів. URL: <http://library.wunu.edu.ua/index.php/uk/dovidka/zrazky-bibliografichnykh-opysiv>
20. Hryniv, L. (2009), Transdisciplinary approach to sustainability: new models and possibilities. In Soloviy, I.P., Keeton, W.S., eds, Ecological economics and sustainable forest management: developing a transdisciplinary approach for the Carpathian Mountains. Lviv:Ukrainian National Forestry University Press, Liga-Pres, pp. 85-95. Retrieved from <http://www.uvm.edu/rsenr/wkeeton/pubpdfs/Solivy and Keeton 2009.pdf>
21. Hryniv, L. (2020) Conceptual principles of Physical Macroeconomics for Sustainable Development: Problems and Prospects. [In Ukrainian] https://www.problecon.com/article/?year=2020&abstract=2020_3_0_139_147
22. Hryniv, L. Development of V. Vernadsky's ideas in modern economic science/L.S. Hryniv // Visnyk of the National Academy of Sciences of Ukraine / National Academy of Science
23. Портал підручники для студентів URL : <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>
24. ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА " самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
25. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
26. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключов. словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
27. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
28. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
29. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
30. Закон України «Про освіту». Режим : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
31. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
32. Портал Українські підручники для ВНЗ. URL: <http://www.pidruchniki.ws>
33. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. URL: <https://lib.npu.edu.ua/>

34. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>

35. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

VII. Інформаційні ресурси

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/811-2020-%D0%BF#Text>
- <https://asp.knu.ua/index.php/abetka-dlya-aspirantiv/193-novi-vymohy-do-oformlennia-dysertatsii>
- <https://www.kmu.gov.ua/>
- <https://dytpsyholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- www.posibnyky.vntu.edu.ua

**ВИБІРКОВА ЧАСТИНА
ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ВІЛЬНОГО
ВИБОРУ СТУДЕНТІВ
Вибірковий блок дисциплін
«Соціальна та сімейна психологія»**

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

В СОЦІАЛЬНИХ І СІМЕЙНИХ СИСТЕМАХ

Розробник програми: *Дьоміна Ганна Анатоліївна,*

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни *«Технології психологічної допомоги в соціальних і сімейних системах»* складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми *«Психологія»*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні технології проведення психологічної допомоги як складової професійної діяльності практичного психолога; технологічні прийоми, методи та особливості психологічної допомоги в сімейних системах та соціальних системах.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, з психофізіологією та психосоматикою, психодіагностикою, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, основами психотерапії, сучасні технології психологічної допомоги, психологічним супровідом сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб, психологією особистості в кризових та екстремальних ситуаціях. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку роботи з психологічної допомоги в соціальних системах та сімейних системах.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *«Технології психологічної допомоги в соціальних і сімейних системах»* є забезпечення професійної компетентності практичних психологів у сфері підготовки та кваліфікованого проведення психологічної допомоги сім'ї та різним соціальним групам; забезпечення оволодіння майбутніми фахівцями–психологами категоріальним апаратом дисципліни; озброєння студентів глибокими теоретичними знаннями, уміннями і навичками надання психологічної допомоги в сім'ї та соціальним групам, які знаходяться в кризових станах, мають проблеми у відносинах, з комунікацією у малих та великих соціальних групах, що дозволить студентам у майбутній професійній діяльності вірно, системно та з високою ефективністю здійснювати психологічну допомогу.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *«Технології психологічної допомоги в соціальних і сімейних системах»* є:

1. Становлення професійного мислення психолога щодо вирішення практичних завдань психологічної допомоги, активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця;

2. Ознайомлення з основними теоретичними уявленнями та підходами до сімейної психологічної допомоги;
3. Ознайомлення студентів з поняттями, предметом, завданнями психологічної допомоги сім'ї;
4. Ознайомлення з методами психологічної допомоги малих соціальних груп;
5. Оволодіння основними методами, прийомами і техніками віково-психологічного консультування;
6. Ознайомлення з психологічними механізмами основних процесів, що протікають в дитячо-батьківських стосунках;
7. Ознайомлення з методом і навичками роботи з клієнтами різного віку;
8. Розвиток і поглиблення навичок рефлексивного аналізу (в т.ч. Консультативної бесіди) - консультативна робота із сім'єю; сімейна комунікація як смисловий аспект взаємодії між членами сім'ї; техніки та моделі сімейного консультування; психологічна допомога дітям в різних кризових ситуаціях та їх батькам.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
2.	ПРН13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
3.	ПРН15. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
4	ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо),	ФК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну,

	провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих методів та технік.
5	ПРН17. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з урахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Технологія психологічної допомоги	28	14	8	6	152	24	10	8	6	156
1.	Тема 1. Психологічна допомога сім'ї.	4	2	1	1	30	4	2	1	1	30
2.	Тема 2. Напрями сімейної психологічної допомоги.	4	2	1	1	30	4	2	1	1	30
3	Тема 3. Моделі сімейного консультування.	5	2	2	1	30	5	2	2	1	30
4.	Тема 4. Процес психологічної допомоги сім'ї.	7	4	2	1	32	5	2	2	1	34
5.	Тема 5. Психологічна допомога сім'ї відповідно до різновиду її дисфункцій.	8	4	2	2	30	6	2	2	2	32
	Разом:	28	14	8	6	152	24	10	8	6	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредити ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Технологія психологічної допомоги

Тема 1. Психологічна допомога сім'ї

Зміст теми: Психологічна діагностика, психологічне консультування, психотерапія і психологічний тренінг. Історичні корені сімейної психотерапії та сімейного консультування. Функції психологічного консультування щодо сімейних проблем: просвітницько-інформативна і терапевтична. Професійна підготовка сімейних консультантів.

Тема 2. *Напрями сімейної психологічної допомоги*

Зміст теми: Психодинамічний напрям. Основні ознаки психоаналітичного підходу: аналіз історичного минулого членів сім'ї, їхніх неусвідомлених бажань, психологічних проблем і взаємних проєкцій, що переживались на ранніх етапах онтогенезу і відтворювались в актуальному досвіді. Концепція психологічного консультування сім'ї М.Боуена.

Когнітивно-біхевіористичний напрям. Основний принцип поведінкового консультування. Техніки сімейного поведінкового консультування. Тренінг батьківських здібностей, тренінг умінь оцінювати та коригувати сімейні стосунки тощо. Техніки, побудовані на використанні оперантного обумовлення: шейпінг, жетонна система, контрактна система, тайм-аут.

Гуманістичний напрям. Клієнт-центроване сімейне консультування. Стадії консультативної роботи. Принципи клієнт-центрованого сімейного консультування: активне слухання, конгруентність, безумовно позитивне ставлення, емпатія.

Тема 3. *Моделі сімейного консультування*

Зміст теми: Структурна модель. Сім'я як мала соціальна група. Сімейна система. Функціональні та дисфункціональні сім'ї. Закони формування сімейної системи (закон гомеостазу та закон розвитку). Етапи життєдіяльності сім'ї ("кризи розвитку сім'ї"). Структура сім'ї та системи її підтримання. Конструктивні та неконструктивні засоби формування сімейної підсистеми "чоловік — дружина". Типові труднощі, що загрожують життєдіяльності сім'ї. Етапи сімейного консультування: входження консультанта в сім'ю та приєднання його до структури сімейних ролей; формування психотерапевтичного запиту, реконструкція сімейних стосунків, завершення психотерапії і відокремлення.

Модель психологічного консультування сім'ї, що базується на теорії сімейних систем М. Боуена. Сім'я як система емоційних стосунків. Основні концепції теорії. Диференціація "Я". Сімейний трикутник. Мінливість діади і механізм триангуляції. Дитячі проблеми як прояв триангулятивності дитини. Методологічні принципи сімейної системної психотерапії та консультування: циркулярність, гіпотетичність, нейтральність. Етапи впливу на сімейну систему. Загальна схема роботи з сім'єю.

Комунікативна модель. Комунікативна модель консультування як спосіб дослідження ефективних і неефективних (деструктивних) комунікацій всередині сім'ї. Причини неконгруентних посилань. Методика роботи із сім'ями (за В. Сатір).

Тема 4. *Процес психологічної допомоги сім'ї*

Зміст теми: Етапи та умови сімейного консультування. Консультування батьків з питань вікових особливостей дітей. Сімейне консультування як профілактика порушень стосунків у сім'ї.

Дошлюбне консультування. Індивідуальне консультування неповнолітніх з приводу налагодження взаємодії з партнерами протилежної статі. Практика психологічної роботи з парою, що бажає створити сім'ю. Шлюбне посередництво.

Консультування подружжя в період «медового місяця» і первинної адаптації. Особливості роботи психолога з проблемами розподілу сімейних ролей і обов'язків між партнерами. Консультування партнерів з приводу сексуальних проблем. Аналіз почуттів і переживань партнерів у процесі їхньої взаємодії. Корекція стилів спілкування. Психологічна допомога сім'ї, що очікує дитину.

Відмінності у консультуванні проблем дитини і проблем дорослих, пов'язаних з дитиною. Основні психолого-педагогічні проблеми дитячо-батьківських стосунків. Практика консультування батьків з дітьми підліткового віку (перешкода автономізації та самостійності дитини з боку батьків, нав'язування дитині патологічних ролей; нездатність батьків сформулювати світогляд дитини). Консультування з проблем насилля в сім'ї (фізичного, сексуального, психологічного, економічного). Стабілізація емоційного стану партнерів, дослідження проблеми, виявлення джерел підтримки; допомога у прийнятті рішення про зміну ситуації. Консультування батьків, що відчувають труднощі у взаємодії з дорослими дітьми.

Основні психологічні проблеми людей зрілого віку та шляхи їх вирішення. «Синдром опустілого гнізда». Консультування з приводу вторинної адаптації партнерів до сімейного життя. Практика консультування з приводу подружньої зради і розлучення. Практика консультування з приводу проблем, пов'язаних з соматичною або фізичною хворобою партнера (підозра у хворобі партнера, труднощі у стосунках з ним, проблеми взаємодії з соматичним хворим). Основні психологічні проблеми людей літнього віку та шляхи їх вирішення.

Тема 5. *Психологічна допомога сім'ї відповідно до різновиду її дисфункцій*

Зміст теми: Насильство над жінкою. Насильство над дітьми як найгірший різновид насильства. Викриття факту насильства.

Консультування сім'ї, де є проблема узалежнення від психотропних речовин. Проблема алкоголю в сім'ї та феномен співузалежнення. Особливості розвитку дитини в сім'ї, узалежненій від алкоголю. Таємниця сім'ї. Непередбаченість, страх і тривога. Недостатня увага до дитини.

Консультування сімей з проблемними дітьми. Соціально дезадаптована поведінка дітей. Гіперактивні діти. Робота з дитиною. Агресивні діти. Робота з батьками.

Консультування сім'ї, де є тяжкохворі або інваліди. Хронічна хвороба члена сім'ї. Сім'ї з хворими дітьми і дітьми з особливими потребами.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу):

- залік;
- підсумкове опитування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу,

вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; захист рефератів; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); самостійна робота студентів; інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – x бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Технології психологічної допомоги в соціальних і сімейних системах» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форми і методи підсумкового контролю залік

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є усне опитування чи виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання. Питання до усного опитування логічно врівноважують теоретичну і практичну складову підсумкової залікової роботи.

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Технології психологічної допомоги в соціальних і сімейних системах» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння

теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї. Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
2. Затворнюк О.М. Психологія сім'ї: навч.-мет. посіб. / О.М. Затворнюк. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. – 184 с.
3. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: Навч. посіб.: У 3 кн. — К.: Главник, 2006.
4. Лойшен Ш. Психологический тренинг учений. Школа В.Сатир. – К., 2001. – 160с.
5. Магдисюк Л. І. Психологічна допомога дитині та сім'ї: методичні рекомендації до курсу «Психологічна допомога дитині та сім'ї». Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2020. 18 с.
6. Максимова Н. Ю. Сімейне консультування : навч. посіб. / Н.Ю. Максимова. — К.: П «Вид. дім «Персонал», 2011. - 304 с.
7. Мілютіна Е.Л. Психотерапевтичні рецепти на кожен день. – К., 2001. – 384с.
8. Мілютіна К.. Тренінг сімейного консультування // Психологічні тренінги. – К., 2002. – 112с.
9. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія сім'ї // Соціальна психологія: Підручник: У 2-х кн. Кн.2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. – К., 2006. – С. 330– 349.
10. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультування: навч. посібник / В. Г. Панок, Я. В. Чаплак, Я. Ф. Андрєєва., К., 2019
11. Планування сім'ї: навч. посіб. / за ред. Н.Я. Жилки, І.Б. Вовк. – 3-е вид., доп. – К., 2010. – 300 с.
12. Поліщук В.М. Психологія сім'ї: навчальний посібник / В.М. Поліщук – К.: Книга, 2014. – 281 с.

13. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / [За ред. З.Г. Кісарчук]. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.
14. Психологія сімейних взаємин: навч. пос. / М.С. Корольчук, П.П. Криворучко та інш.; за загал. ред. М.С. Корольчука. – К.: Ніка-Центр, 2010. – 296 с.
15. Титаренко Т.М. Кризове психологічне консультування. – К., 2004.
16. Трубавіна І.М. Консультування сім'ї: Науково-методичні матеріали. – Част. I. – К., 2003.
17. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. пос. / І. М. Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2010. – 132 с.
18. Федоренко Р.П. Психологія сім'ї [Текст]: навч. посіб. / Раїса Петрівна Федоренко. – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 364 с.

Додаткові:

1. Антонюк, Н.М. Любов та шлюб (сім'я). Освіта. Мистецтво [Текст] = Love and marriage (family). Education. The arts: Читанка :Теми для розвитку мовлення та підготовки до тестів, міжнародних іспитів : Навчальний посібник (англ. мовою). Кн.1: Англomовні країни та Україна / Н.М. Антонюк, К. К. Краснолуцький. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 272 с.
2. Браун-Голковська М. Домашня психологія: Подружжя, діти, родина. – Львів, 2000. – 176с.
3. Бріш К.Г. Розлади прив'язаності: від теорії до терапії: (посібник) / К.Г.Бріш. – Львів, 2012. – 314 с
4. Дьоміна Г.А. Психолого-педагогічний розвиток особистості майбутнього сім'янина: Методичні рекомендації для роботи практичних психологів. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – 70с.
5. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості: навч. посіб / Т.С. Кириленко. – К.: Либідь, 2007. – 256 с.
6. Кляпець О. Феномен емоційного вигоряння в сім'ї // Соціальна психологія. – 2006. – № 4. – С. 83– 89.
7. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків. Дис. ... канд. психол. наук. — К., 2010.
8. Крисюк Г.Я. Психологічні особливості впливу батьківської сім'ї на адаптацію молодого подружжя // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ. – 2006. – Вип.11 – Ч. 2. – С. 215– 221.
9. Кузікова С.Б. Основи психокорекції: навчальний посібник. Київ: Вид-во «Академвидав», 2012. 320 с.
10. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: навчальний посібник. / Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель - К.: ВО «Професіонал», 2006. – 416 с.
11. Лютак О.З. Любов і стосунки між статями: теоретичний аспект аналізу // Загальнодержавна науково-популярна газета “Психологія”.– Донецьк, 2002. – С. 20–22.
12. Магдисюк Л. І., Блаватна О. Б. Психологічна допомога сім'ї, яка виховує дитину із затримкою психічного розвитку. Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka # 52 (02/2020): Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour». 2020. S. 64-66.
13. Магдисюк Л. І., Мельник А. П. Психологія життєвих криз та кризове консультування: навч.-метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 100 с.
14. Максимова Н. Ю. Основи психології девіантної поведінки: Підручник. — К.: Вид.поліграф. центр “Київський університет”, 2008.

15. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. — К.: ВІПОЛ, 2003.
16. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л. Як порозумітися зі своїми дітьми (Конфліктологія для батьків): Метод. розробки. — К., 2004.
17. Мельничук О.Б. Основи психоконсультавання та психокорекції: Навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей із спеціальністю «Практична психологія» та спеціалізацією «Соціально-психологічна реабілітація». Київ : Каравела, 2015. 390 с
18. Мушкевич М. І. , Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молоді сім'ї: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 308 с.
19. Основи практичної психології / В.Панок, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін. Підручник. - К.:Либідь, 2008. – 536 с.
20. Остер Дж., Гоулд П. Рисунок в психотерапії. – К.: ПИК «ВИНИТИ», 2000. – 184с.
21. Психологія сім'ї: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.В. Помиткіна, В.В. Злагодух, Н.С. Хімченко, Н.І. Погорільська. – К.: НАУ, 2011. – 271 с.
22. Психологія сімейних взаємин: нав.посіб./[М.С. Корольчук, ПП. Криворучко, В.І. Осьодло та ін.]; заг.ред.М.С. Корольчука. – К.:Ніка-Центр, 2010.- 296с.
23. Розов В.І. Адаптивні антистресові психотехнології: Навч.пос. - К., Кондор, 2009, 278 с. Режим доступу:
https://shron1.chtyvo.org.ua/Rozov_Vitalii/Adaptyvni_antystresovi_psyhotekhnolohii.pdf
24. Рутило Н.Я. Соціально-психологічні особливості подружнього конфлікту // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: Плай Прикарпатського університету, 2000. – Вип. 4 – Ч.2. – С. 234– 248.
25. Седих К.В. Психологія сім'ї : навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2015. – 192 с.
26. Седих К.В. Психологія взаємодії систем: «сім'я і освітні інституції»: монографія. – Полтава: Довкілля. 2006 – 260 с.
27. Семиченко В.А. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Семиченко, В.С. Заслужнюк. – К.: Веселка, 1998. – 214 с.
28. Семиченко В.А. Психологія емоцій: модул. курс: (лекції, практ. заняття для самостоят. роботи): для преподавателей и студентов / В.А. Семиченко. – К.: Магістр-S, 1998. – 128 с.
29. Семчук В.П. Психологічні особливості розвитку та становлення подружніх взаємин у молодій сім'ї // Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Психологічні науки. – К.:КиМУ. – 2005. – № 6. – С.133– 141.
30. Сем'янів М.Я. Важкі батьки – важкі і діти // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – ІваноФранківськ: Плай Прикарпатського університету. – 2000. – Вип. 5 – Ч. 2. – С. 168– 171.
31. Сівковська О. Концептуальна модель психотерапевтичної допомоги при особистісних розладах, набутих у результаті перенесеного в дитинстві насильства // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: Плай Прикарпатського університету. – 2000. – Вип. 5 – Ч. 2. – С. 183– 187.
32. Столярчук О.А. Психологія сучасної сім'ї: навч.посіб. / О.А. Столярчук. – Кременчук, 2015. – 136 с.
33. Технології психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (з досвіду роботи) / авт. кол: В.В. Байдик,

Ю.С. Бондарук, Ю.П. Гопкало, Т.Б. Гніда, І.О. Корнієнко, Н.В. Лунченко, Ю.А. Луценко, Р.А. Мороз, І.І. Ткачук; за наук. ред. В.Г. Панка, І.І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2021. 118 с.

34. Трубавіна І. М. Програма “Соціальний супровід неблагополучної сім’ї” // Комплексні програми центрів ССМ. — К.: УДЦССА, 2001.

35. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія і методика [Текст] : монографія / І. М. Трубавіна ; Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. - Х. : Нове слово, 2007. - 395 с.

36. Ушакова І.М. Психологія сім'ї. Конспект лекцій. [Електронний ресурс] http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/2067/Konspekt_lekcij_PsS.pdf

37. Федоренко Р. П., Мушкевич М. І., Дучимінська Т. І., Магдисяк Л. І. Психологія молоді сім'ї: монографія. Вид. 2-ге, доповн. та змін. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 392 с.

38. Холман А. М. Методы оценки семьи. Инструментарий для понимания и интервенций: Пер. с англ. — Запорожье: ДХФ, ЗГУ, 2000.

39. Halian, A., Halian, I., Popovych, I., Zavatskyi, Y., Semenov, O., & Semenova, N. (2021). Stress Resistance in the Situation of Uncertainty as a Factor of Development of Adaptive Ability of Medical Personnel. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(1), 251-264.

40. Hrytsiuk, I., Magdysyuk, L., Zamelyuk, M., Podoliak, I. Peculiarities of professional culture development in modern youth in Ukraine. *Youth Voice Journal*. Great Britain: 2021. Vol. 11. P. 1-19.

41. Lyza G. Maron, Miguel A. Piñeros, Leon V. Kochian, Susan R. McCouch Redefining ‘stress resistance genes’, and why it matters / *Journal of Experimental Botany*, Volume 67, Issue 19, October 2016, Pages 5588–5591.

42. Peichuan Zhang, Yuying Zhai, James Cregg, Kenny Kean-Hooi Ang, Michelle Arkin and Cynthia Kenyon Stress resistance screen in a human primary cell line identifies small molecules that affect aging pathways and extend *Caenorhabditis elegans*' Lifespan / *Genes, Genomes, Genetics* February 1, 2020 vol. 10 no. 2 849-862.

43. Schultz, M., Hatch, M. (2003). The cycles of corporate branding: the case of the LEGO company. *California management review*, 46(1), 6-26.

VII. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека психологічної літератури. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua>
2. Українські підручники он-лайн. Режим доступу: <http://pidruchniki.ws>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор. Режим доступу: <http://psyfactor.org>
4. - Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
5. [Наукова бібліотека УДУ імені М. Драгоманова: головна сторінка \(npu.edu.ua\)](http://www.npu.edu.ua)
6. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
7. Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>
8. Психологічна бібліотека "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
9. Психологія як наука - психологіні прийоми і методи <http://psihologiya.net/>
10. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>

11. Сайт «Исследователь: Сайт для психологов и тех, кто интересуется психологией» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://explorateur.narod.ru/library.htm>
12. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
13. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
14. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
15. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
16. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
17. <http://psyfactor.org>
18. <http://psylib.kiev.ua>.

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Розробник програми: *Федоренко Любов Петрівна*,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Психологія особистості в кризових та екстремальних ситуаціях*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього рівня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психічні явища і поведінка особистості в кризових ситуаціях; діяльність у повсякденних, особливих та екстремальних умовах; вчинки та професійний ризик.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із фізіологією вищої нервової діяльності, соціологією, філософією, соціальною психологією, віковою та педагогічною психологією, психосоматикою та медіапсихологією, психопрофілактикою та патопсихологією, конфліктологією, психодіагностикою, психоконсультаванням та психокорекцією, політичною психологією, основами психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Психологія особистості в кризових та екстремальних ситуаціях*» є розкриття суті та характеру психологічної кризи як феномена, формування у студентів цілісного уявлення щодо критичних станів та травмуючих подій, кризових періодів в житті людини; розуміння сутності, проявів та наукових засад подолання людиною ситуацій з екстремальними психологічними та психофізіологічними навантаженнями; оволодіння формами та методами психологічної допомоги і підтримки особистості в кризовому стані, оволодіння уміннями і навичками самостійної побудови програми психологічної допомоги та супроводу особистості в кризових, посткризових і екстремальних ситуаціях і періодах життя,

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Психологія особистості в кризових та екстремальних ситуаціях*» є:

1. Озброєння студентів-психологів такими здобутками сучасної психологічної науки, які б сприяли їх професійному становленню, а також самоактуалізації та самореалізації майбутнього фахівця; набуття відповідних загальнотеоретичних, практичних та професійних компетентностей психолога.

2. Опанування знаннями з теоретико-методологічних основ дисципліни, розкриття суті життєвої кризи як особистісного феномена; з'ясувати характеристику процесу й особливості переживання особистістю кризи; формування основ профілактики життєвих криз.

3. Оволодіння основами кризової психодіагностики; вивчення основ психологічного аналізу кризи та мережі природної підтримки;

4. Отримання вмінь ефективного застосування методів, технік і процедур надання психологічної допомоги та підтримки в кризі;

5. Надання теоретичних знань щодо психологічних та психофізіологічних проявів індивідуального реагування на екстремальні навантаження та підвищення індивідуальної стійкості до таких навантажень;

6. Надання теоретичних знань щодо проявів та психологічних чинників групової (командної) стійкості до екстремальних навантажень та шляхів захисту від зривів екстремальної діяльності у складі команди;

7. Оволодіння методами і прийомами психологічного діагностування індивідуальних станів та соціально-психологічних явищ, викликаних екстремальними навантаженнями професійної діяльності, а також методами подолання цих станів та явищ та методами підготовки людини до діяльності в екстремальних умовах.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
2.	ПРН13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та /або практики.
3	ПРН14. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності. ФК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

4	ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	ФК5. Здатність організувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
5	ПРН17. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з урахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ФК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

II. Орієнтовний тематичний план

№з /п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	СРС	
Модуль I. Психологія життєвих криз особистості		1.10	24	8	8	8		80	7	6	4	4		94
		1.4	16	8	4	4		90						
1	Тема 1. Природа життєвої кризи особистості.	1.10	4	2	2			12	1					15
		1.4	2	2				15						
2	Тема 2. Класифікація та типологія життєвих криз людини.	1.10	2			2		15	1		2			15
		1.4	2			2		15						
3	Тема 3. Поняття та історія кризового консультування.	1.10	2			2		15				2		16
		1.4	2			2		15						
4	Тема 4. Стратегії та психотехніки надання психологічної допомоги особистості в період кризи	1.10	6	2	2	2		12	1	2				16
		1.4	4	2	2			15						
5	Тема 5. Психологічні характеристики феномену втрати як чинника психологічної кризи. Криза вмирання. Психологія горя: види, феноменологія, динаміка.	1.10	4	2	2			14	2					16
		1.4	2	2				15						
6	Тема 6. Практичні	1.10	6	2	2	2		12	1	2				16

	аспекти психологічної допомоги при переживанні втрати, перебуванні у скорботі та «роботі горя»	1.4	4	2	2		15						
Модуль II. Психологія особистості в екстремальних умовах діяльності		1.10	20	6	8	6	56						
		1.4	12	6	4	2	62		4	4	2		62
7	Тема 7. Закономірності функціонування психіки у екстремальних умовах та основні чинники індивідуальної психічної стійкості.	1.10	6	2	2	2	13						
		1.4	3	2		1	15	2	1		1		15
8	Тема 8. Професійна діяльність в умовах високих психічних навантажень.	1.10	6	2	2	2	14						
		1.4	3	2		1	15	2	1		1		15
9	Тема 9. Взаємодія зі складними ситуаціями та індивідуальні копінг-стратегії.	1.10	4	2	2		14						
		1.4	4	2	2		15	2	1	2			16
10	Тема 10. Теорія і практика психологічної підготовки персоналу в професіях та організаціях з особливими умовами праці.	1.10	4		2	2	15						
		1.4	2		2		17	1,5	1	2			16
Разом:		1.10	44	14	16	14	136	24	10	8	6		156
		1.4	28	14	8	6	152						

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Психологія життєвих криз особистості

Тема 1. *Природа життєвої кризи особистості*

Зміст теми: Сутність понять «криза» і «життєва криза», «нормальна криза», «анормальна криза». Особливості виникнення життєвої кризи людини. Соціальні підвалини кризового стану людини. Складні життєві ситуації та ненормативна криза в житті людини. Стадії життєвої кризи особистості. Типологія ставлень людини до кризової ситуації.

Тема 2. *Класифікація та типологія життєвих криз людини*

Зміст теми: Класифікація життєвих криз людини. Механізми формування кризової поведінки людини. Внутрішньоособистісні та міжособистісні конфлікти як підґрунтя виникнення життєвої кризи. Класифікація життєвих криз. Суперечності людського життя та життєві кризи. Критерії типів життєвих криз. Типологія життєвих криз з позиції рольової теорії.

Тема 3. *Поняття та історія надання кризової психологічної допомоги*

Зміст теми: Спонтанна психологічна допомога людині. Витоки виникнення професійного консультивання людини. Техніка вільних асоціацій З. Фрейда. Зарубіжні представники кризового консультивання людини (К. Юнг, А.Адлер, К. Роджерс, А. Бандура, Ф. Перлз). Кризове консультивання в Україні. Кризове консультивання і психотерапія. Специфіка психологічного супроводу особистості в період кризи. Мета, завдання, принципи і провідні психологічні настанови кризового консультивання.

Тема 4. Стратегії та психотехніки надання психологічної допомоги особистості в період кризи

Зміст теми: Типи проблемних ситуацій особистості. Критична та кризова життєва ситуація клієнта і його психологічний супровід кризовим психологом. Екзистенційна та термінальна життєва ситуація клієнта та підтримка його кризовим психологом. Залежність вибору психотехнік від індивідуально-психологічних особливостей психолога та клієнта. Увага до клієнта як універсальна техніка кризової психологічної допомоги. Мікротехніки та прийоми кризового консультивання. Техніки різних наукових підходів. Неєфективність кризового консультивання та її профілактика.

Тема 5. Психологічні характеристики феномену втрати як чинника психологічної кризи. Криза вмирання. Психологія горя: види, феноменологія, динаміка

Зміст теми: Теоретичні підходи до вивчення проблеми переживання втрати. Криза вмирання. Смерть. Етапи усвідомлення смерті. Історична та соціальна еволюція поглядів на проблему вмирання. Втрата. Реакції втрати. Основні реакції людини на втрату близьких. Вікові та гендерні особливості переживання втрати. Психологія горя (Е.Ліндемманн). Горе як криза особистості і природна реакція на втрату. Фази переживання горя. Особливості процесу горювання. Робота з втратою та горем. Психологічні аспекти переживання втрати. Скорбота і криза при втраті.

Тема 6. Практичні аспекти психологічної допомоги при переживанні втрати, перебуванні у скорботі та «роботі горя»

Зміст теми: Терапія горя та скорботи. Консультивання при переживаннях втрати близької людини. Стадії горя за теоріями різних науковців. Комплекси симптомів горя. Загальні схеми терапії. Методи роботи з посттравматичним стресовим розладом. Етапи психологічної допомоги при переживанні горя. Техніки самоспівчуття. Поняття та етапи розвитку групової психотерапії. Закономірності ведення групи по роботі із різними видами втрат. Побудова занять груп психологічної підтримки. Методи активізації ресурсу особи, що перебуває у скорботі. Вплив скорботи на здоров'я. Групи психологічної підтримки для дітей і підлітків.

Модуль II. Психологія особистості в екстремальних умовах діяльності

Тема 7. Закономірності функціонування психіки у екстремальних умовах та основні чинники індивідуальної психічної стійкості

Зміст теми: Розвиток поглядів на природу стресу в екстремальній психології. Стадії стресу. Природа стресу. Вплив стресу на психічну активність. Наслідки хронічного стресу. Стрес і адаптація. Особистісний рівень психічної саморегуляції в екстремальних умовах діяльності. Психічна стійкість та феномен індивідуальності. Унікальність, активність, суб'єктність та самоактуалізація людини в кризових ситуаціях. Екстремальна психічна регуляція та явища внутрішнього світу людини. Співвідношення психофізіологічного та ціннісно-смыслового у психічній саморегуляції в складних та екстремальних умовах.

Психічна стійкість у вимірах основоположних методологічних концептів психологічної науки.

Тема 8. *Професійна діяльність в умовах високих психічних навантажень*

Зміст теми: Типологія напружених ситуацій за параметрами часу, раптовості, обсягів інформації, невизначеності, структури задач, умов праці. Психофізіологічні властивості, особистісні якості та поточний функціональний стан як детермінанти індивідуальної професійної надійності працівника. Психофізіологічні, психологічні, соціальні та ситуаційні чинники індивідуальної поведінки і діяльності в умовах стресу. Ситуаційні фактори успішної діяльності в екстремальних умовах: значущість, об'єктивна і суб'єктивна складність, наявність інтелектуальної складової, глибина включеності в ситуацію, новизна та рівень очікуваності ситуації.

Тема 9. *Взаємодія зі складними ситуаціями та індивідуальні копінг-стратегії*

Зміст теми: Способи взаємодії зі складними ситуаціями, пов'язаними з психічним травмуванням. Копінг-стратегії подолання складних ситуацій. Відмінності між копінговою та захисною поведінкою. Модель процесу актуалізації копіngu. Типології копінг-реакцій. Діагностика копіngu. Особливості застосування психологічних опитувальників для діагностики копіngu (опитувальника WCQ Р. Лазаруса та С. Фолкман; опитувальника COPE Ч. Карвера, М. Шейера, Дж. Вентрауба; опитувальника CSI Дж. Амірхана, Бернського, опитувальника Е. Хейма).

Тема 10. *Теорія і практика психологічної підготовки персоналу в професіях та організаціях з особливими умовами праці*

Зміст теми: Поняття загальної і ситуативної психологічної готовності до діяльності в особливих ситуаціях. Сучасні технології вимірювання та моніторингу психофізіологічних навантажень та індивідуальних особливостей реагування в різних ситуаціях діяльності та можливостей їх практичного застосування в системі психологічної підготовки персоналу. Загальна, спеціальна та цільова психологічна підготовка персоналу. Програмуюча, корекційна, рекреаційна, адаптаційна та регуляційна підготовка. Принципи та можливості застосування вправ на антиципацію у системі психологічної підготовки в операторських професіях. Підготовка з можливостей залучення уваги та ідеомоторні тренування у системі підготовки до діяльності, пов'язаною з руховою активністю. Можливості та ділянки застосування спеціальної підготовки на основі біологічно закладених ресурсів. Психологічна підготовка у корпоративній системі навчання різних категорій персоналу.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання здобувачів вищої освіти здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): –залік.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); презентації результатів роботи; інші.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік.

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Поточна успішність з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів включно. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів, що складуть підсумкову оцінку з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Залікове завдання проводиться у

письмовій формі (під час дистанційного навчання в формі тестів). Залікові завдання виконуються за білетами, складеними викладачем-лектором з дисципліни та затвердженими не пізніше, ніж за місяць до початку заліку, на засіданні кафедри за підписами завідувача кафедри та екзаменатора. Виконання завдань підсумкового контролю оцінюється (заліку) 0-100 балів (включно). Якщо студент не з'явився на залік, у відомості обліку успішності навпроти його прізвища робиться запис — «не з'явився». Якщо студент не з'явився з поважної причини, він складає підсумковий семестровий контроль викладачу в порядку, визначеному дирекцією факультету. Якщо за результатами заліку студент одержав незадовільну оцінку, у нього виникає академічна заборгованість з даної дисципліни, яку можна ліквідувати повторно склавши семестрову атестацію. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно).

Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Булах І.С. Психологія життєвих криз особистості : навч. посіб. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015.
2. Варбан Е. О, Життєва, криза : поняття, концепції та прояви // Проблеми сучасної психології : зб. наук, праць Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. - Вип. 8. - С. 120 — 133.
3. Екстремальна психологія [Текст] : Підручник / за заг. ред. проф. О.В. Тімченка – Х.: УЦЗУ, 2007. – 502 с.
4. Життєві кризи особистості : в 2 ч. / [М.В. Доній, Г.М. Несен, Л.В. Сохань та інші]. - К.: ІЗМН, 1998. - 4.1: Психологія життєвих криз особистості. - 354 с.
5. Карчевський І. Р. Психологічні проблеми в екстремальних ситуаціях (для студентів спеціальності «Психологія» денної та заочної форм навчання). Навчальний посібник. – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – 192 с.
6. Максименко С. Д. Переживання як психологічний механізм саморозвитку особистості // Педагогічний процес : теорія і практика : зб. наук, праць. — К.: Вид-во «ПУП «ЕКМО», 2005. - С. 343 - 361.

7. Особистісні кризи студентського віку : [зб, наук.праць / за ред. Т. М. Титаренко], — Волинь : РВВ «Вежа», 2001. — 112 с.
8. Поліщук В. Вікові кризи в підлітковому і юнацькому віці : базові симптомокомплекси : [монографія]. - Суми: Університетська книга, 2012. - 478 с.
9. Психологія екстремальної діяльності [Текст] : навч. посіб. / І. І. Приходько, О. С. Колесніченко, О. В. Тімченко та ін. / За заг. ред. проф. І. І. Приходька. – Х. : НА НГУ, 2016. – 571 с.
10. Психологія праці у звичайних та екстремальних умовах: навч. посіб. / М.С. Корольчук, В.М. Корольчук, С.М. Миронець та ін. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 652с.
11. Санникова О. П. Кризис личности: попытка типологии // Наука і освіта. - 2006. - № 5. - С. 66 - 70.
12. Титаренко Т. М. Кризове психологічне консультування. - К.: Главник, 2004, - 96 с.
13. Титаренко Т. М. Життєві кризи: технології консультування. — К.: Главник, 2007. —Ч. I. — 144 с.
14. Юрьева Л. Н. Кризисные ситуации. -Днепропетровск: Арт-пресс, 2008. - 164 с.
15. Яциняк О., Плужок З. Світ людських криз. : Вид-во Главник - К., 2000.-155 с.

Додаткові:

16. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн. : Навч.-метод, посібник. - Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. - 344 с.
17. Бех І. Виховання особистості : У 2 кн. : Навч.-метод, посібник. - Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково- практичні засади, — 344 с.
18. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах: Методичні рекомендації / Укладачі: Волошин П.В., Марута Н.О., Шестопалова Л.Ф., Лінський І.В., Підкоритов В.С., Ліпатов І.І., Бучок Ю.С., Заворотний В.І. – Харків.: Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України, 2014. – 80с.
19. Життєва компетентність особистості / Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков, Г. М. Несен. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
20. Карамушка Л. М. Психологія управління : навч. посібник. – К. : Міленіум, 2003. – 344 с.
21. Конфліктологія : підручник / Л. М. Герасіна, М. І. Панов, Н. П. Осіпова та [ін.] ; за ред. професорів Л. М. Герасіної та М. І. Панова. – Х. : Право, 2002. – 256 с.
22. Ложкін Г. В. Психологія конфлікту : теорія і сучасна практика / Г. В. Ложкін, Н. І. Пов'якель. – К. : Професіонал, 2007. – 407 с.
23. Максименко С. Д. Генезис существования личности. - К : ООО «КМИТ», 2006. - 240 с.

VII. Інформаційні ресурси:

24. Бібліотека сайту «Пси-Фактор» «Практическая информация для нового качества жизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lybr.htm>
25. Портал «Библиотека психологической литературы» ВООКАР (Books of the psychology) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://bookap.info/>
26. Психологічна бібліотека "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
27. Психологія як наука - психологічні прийоми і методи <http://psihologiya.net/>
28. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>

29. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>

30. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>

31. Світова цифрова бібліотека URL: <https://www.wdl.org/ru/>

32. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>

33. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

34. Europeana Collections. URL: <https://www.europeana.eu/portal/ru>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СІМЕЙ МІГРАНТІВ І ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Розробник програми: *Поліщук Світлана Петрівна*,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Психологічний супровід сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього рівня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічний супровід сім'ї в ускладнених та критичних життєвих умовах як цілісна системи регуляції поведінки людини при розв'язанні складних життєвих ситуацій та ситуацій пов'язаних з вирішенням екзистенційних проблем.

Міждисциплінарні зв'язки: соціальна психологія, соціальна психотерапія, психологія сім'ї, сімейна психотерапія, психопрофілактика та психотерапія насильства в сім'ї, психологічна реабілітація учасників бойових дій та їх сімей, психотехнології арт-терапії та релігійні психопрактики.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Психологічний супровід сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб*» є засвоєння майбутніми психологами змісту поняття психологічний супровід, його видів, типів; усвідомлення основних проблеми, з якими стикаються вимушені переселенці, розуміння механізмів та динаміки надання психотерапевтичної допомоги сім'ям мігрантів та внутрішньо переміщених осіб; етапів її проведення та методів психодіагностики; обґрунтування актуальності та доцільності засвоєння знань, набуття умінь і навичок майбутніми психологами для надання психотерапевтичної допомоги сім'ям зовнішніх і внутрішніх мігрантів. Це дасть змогу обирати відповідні методи та форми соціально-психологічного супроводу, які будуть сприяти соціальній адаптації вимушених мігрантів.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Психологічний супровід сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб*» є:

1. Обґрунтувати теоретичні засади вивчення проблеми психологічного супроводу зовнішньої та внутрішньої міграції.
2. Визначити принципи, цілі та методи забезпечення психологічного супроводу сімей мігрантів та внутрішньо переміщених осіб.

3. Сформувані вміння та навички застосування відповідних психодіагностичних та психотерапевтичних процедур з надання необхідної допомоги різновіковим категоріям мігрантів та внутрішньо переміщених, залежно від психологічного запиту.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; вміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
2.	ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.	ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ФК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
3.	ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	ФК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих методів та технік.
4.	ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.	ФК5. Здатність організувати та реалізувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
5	ПРН17. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з урахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретико-методологічні засади та зміст психологічного супроводу сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб.	18	6	6	6	57	12	4	4	4	66
1	Тема 1. Психологічна сутність та змістова наповненість психологічного супроводу особистості. Психологічний супровід мігрантів і внутрішньо переміщених осіб.	6	2	2	2	19	4	2		2	22
2.	Тема 2. Правові та соціально-психологічні засади визначення напрямів роботи з різними категоріями зовнішніх та внутрішніх мігрантів.	6	2	2	2	19	2		2		22
3	Тема 3. Діагностичний та корекційний інструментарій для роботи психолога з вимушеними мігрантами. Основні методи та форми роботи з психологічного супроводу мігрантів і внутрішньо переміщених осіб.	6	2	2	2	19	6	2	2	2	22
	Модуль II. Основні цілі, методи та завдання психологічного супроводу сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб.	26	8	10	8	79	12	6	4	2	90
4.	Тема 4. Основні напрями, цілі та завдання психосоціальної реабілітації вимушених мігрантів та внутрішньо переміщених осіб.	6	2	2	2	19	2		2		22

5.	Тема 5. Вплив військових конфліктів на вимушену міграцію та особливості надання психотерапевтичної допомоги.	6	2	2	2	19	4	2	2	22	
6.	Тема 6. Психологічна допомога дітям і сім'ям, які постраждали внаслідок військового конфлікту в Україні.	8	2	4	2	19	4	2	2	22	
7.	Тема 7. Психологічний супровід сімей трудових мігрантів. Психологічна допомога сім'ям трудових мігрантів з України.	6	2	2	2	22	2	2		24	
Разом:		44	14	16	14	136	24	10	8	6	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредити ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико-методологічні засади та зміст психологічного супроводу сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб.

Тема 1. Психологічна сутність та змістова наповненість психологічного супроводу особистості. Психологічний супровід мігрантів і внутрішньо переміщених осіб.

Зміст теми: Зміст поняття «психологічний супровід», «мігранти», «вимушені мігранти», «внутрішньо переміщені особи». Психологічний супровід у діяльності працівників психологічної служби: екстренна, короткострокова і пролонгована психологічна допомога. Особливості підходу до роботи: визначення стратегії (кейс-менеджмент, психокорекція чи психотерапія) та визначення тактики (робота індивідуальна, групова, сімейна). Генезис травм, ключові конфлікти, аналіз генограми (родового дерева), захисні механізми, почуття провини, скорбота. Обговорення реалістичних очікувань, прийняття раціональних рішень, примирення. Переживання радості.

Тема 2. Правові та соціально-психологічні засади визначення напрямів роботи з різними категоріями зовнішніх та внутрішніх мігрантів.

Зміст теми: Правові документи. Організаційно-методичні та соціально-психологічні аспекти роботи працівників психологічної служби системи освіти в сучасній соціально-політичній ситуації: створення сприятливого соціально-психологічного клімату в навчальному закладі та оптимізація змісту і форм психологічної освіти педагогічних працівників і батьків; недопущення вторинної травматизації учасників навчально-виховного процесу та, у разі потреби, перенаправлення дітей, батьків і педагогів до інших спеціалістів (психотерапевта, невролога та інших); застосування міжсекторальної взаємодії і мультидисциплінарного підходу у справі надання психологічної допомоги тим, хто її потребує; залучення до надання психологічної допомоги висококваліфікованих фахівців, практичних психологів, соціальних педагогів, психотерапевтів, консультантів ПМПК; організацію для тих, хто безпосередньо працює з постраждалими (психологічної і професійної супервізії; методичної підтримки у вигляді буклетів, методичних розробок,

проведення навчальних семінарів і семінарів з обміну досвідом; матеріальної допомоги у вигляді необхідного приладдя і оргтехніки); внесення коректив у плани роботи всіх працівників психологічної служби, які задіяні в наданні допомоги постраждалим. Дотримання вимог методик та Етичного кодексу психолога.

Тема 3. *Діагностичний та корекційний інструментарій для роботи психолога з вимушеними мігрантами.*

Зміст теми: Основні методи та форми роботи з психологічного супроводу мігрантів і внутрішньо переміщених осіб. Використовування в практиці різноманітних терапевтичних технік: використання внутрішнього ресурсу (техніка BASICPH), пошук сенсу та посттравматичне зростання (елементи логотерапії В.Франкла та програми NEST – New Experience for Survivorsof Trauma – новий досвід для тих, хто пережив травму), елементи когнітивно-поведінкової терапії. Психодіагностика розладів адаптації у дітей та посттравматичного стресового розладу з використанням спостереження за реакцією дитини під час спілкування з практичним психологом, тілесними сигналами несвідомих процесів, аналіз висловлювань дитини, проєктивних методик, які виявляють актуальні процеси емоційно-вольової сфери. Психологічне консультування учнів з посттравматичним стресовим розладом: індивідуальна та групова консультаційна допомога. Психолого-педагогічне консультування батьків учнів з посттравматичним стресовим розладом. Психолого-педагогічне консультування і просвіта педагогічного колективу школи з питань супроводу дітей, які мають посттравматичні стресові розлади. Психокорекція посттравматичного стресового розладу: пристосовування до дійсності та подолання психотравмуючих впливів; вправи на релаксацію та зняття м'язової напруги: мотив-тест «Квітка», вправа «Образ часу», групове проєктивне малювання.

Модуль II. Основні цілі, методи та завдання психологічного супроводу сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб.

Тема 4. *Основні напрями, цілі та завдання психосоціальної реабілітації вимушених мігрантів та внутрішньо переміщених осіб.*

Зміст теми: Робота з дітьми, учнями, студентами, що навчаються у навчальних закладах і були переселені з інших регіонів України. Робота з батьками переселених дітей, учнів, студентів. Робота з дітьми, сім'ями учасників АТО. Інші види роботи (робота в волонтерських центрах, просвітницька робота з педагогами, учнями, батьками щодо підтримки; робота з переселеними дітьми і дорослими, що не входять до попередніх категорій; робота з дітьми-інвалідами, сиротами та дітьми із затримкою психофізичного розвитку, що були переселені; робота з дітьми, сім'ями поранених учасників зазначених подій). Робота з дітьми, сім'ями загиблих на Майдані, учасників АТО, інших військових діяч). Робота у військоматах; робота з населенням, що проживає в зоні бойових дій або у безпосередній близькості до них.

Тема 5. *Вплив військових конфліктів на вимушену міграцію та особливості надання психотерапевтичної допомоги.*

Зміст теми: Вплив військового конфлікту на прояви насильства в родині та громаді. Об'єктивні чинники: рівень насильства в суспільстві. Тип насильства. Фізичні: прояви: страх фізичного контакту; депресія, спроби самогубства; вживання алкоголю або наркотиків; психосоматичні хвороби; насильство до слабших істот загалом; почуття провини за отримання фізичних ушкоджень; різке погіршення навчання; втечі з дому та бродяжництво.

Економічні: прояви: одяг не по сезону; одяг брудний та неохайний; виснаження через недостатнє або неправильне харчування; крадіжка чужої їжі, речей; відсутність вдома іграшок, книг, розваг; вдома безлад, холод, антисанітарія.

Міжнародний і вітчизняний досвід надання соціально-педагогічної та психологічної допомоги в умовах військового конфлікту в Україні. Вітчизняний практичний досвід надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги. Посттравматичні стресові розлади та розлади адаптації у постраждалих унаслідок військового конфлікту.

Тема 6. Психологічна допомога дітям і сім'ям, які постраждали внаслідок військового конфлікту в Україні.

Зміст теми: Соціально-психологічний супровід внутрішньо-переміщених осіб та дітей сімей учасників: забезпечення надання психологічної допомоги для дітей та членів їхніх сімей; виявлення специфічних потреб цих категорій громадян та подальше задоволення їх шляхом співпраці із суб'єктами соціально-психологічної діяльності; надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги дітям: постраждалим, переселеним, біженцям, членам їх сімей; також дітям і родичам учасників, поранених та загиблих в ході АТО; забезпечення індивідуального супроводу працівниками психологічної служби системи освіти всіх без винятку дітей зазначених категорій та надання їм необхідної корекційної, реабілітаційної і соціально-педагогічної допомоги за наслідками пережитого; організація та надання для працівників, які безпосередньо працюють з дітьми, що опинились в складних життєвих обставинах: методичну підтримку у вигляді буклетів, методичних розробок, проведення навчальних семінарів і семінарів з обміну досвідом; полегшення соціальної адаптації та інтеграції дітей, зниження рівня тривожності, формування здорового способу життя, покращення побутових, соціально-економічних проблем шляхом соціально-психологічної роботи; запобігання негативного впливу оточення, мотивації дітей до навчання, пізнання себе, розвитку своїх здібностей, потреби в самореалізації через організацію превентивних та профілактичних заходів; сприяння соціальній адаптації та розвитку навичок до самостійного життя; активізацію та вдосконалення індивідуального досвіду кожної дитини та усвідомлення нею своїх особливостей і ресурсів, що допомагає кожному визначити індивідуальну мету в житті – для вдосконалення себе і свого середовища; створення умов для активного та змістовного відпочинку.

Перша психологічна допомога: • дорослі та діти, які пережили психологічну травму; • дорослі та діти, які отримали поранення в результаті катастрофи; • дорослі, які після катастрофи не можуть потурбуватися про себе та своїх дітей; • особи, які після пережитої катастрофи можуть нанести шкоду собі та оточуючим.

Етика надання ППД: • Бути чесним з постраждалим • Поважати думку постраждалого • Звільнитися від власних стереотипів • Поважати етнокультурні, гендерні особливості • Не пропонувати жодних матеріальних благ • Не обіцяти того, що не можеш виконати • Не пропонувати допомогу насильно • Пояснити, що допомогу можна при бажанні отримати пізніше

Завдання ППД: • формувати відчуття безпеки, зв'язку з іншими людьми, спокою і надії; • сприяти доступу до соціальної, фізичної та емоційної підтримки; • зміцнювати віру в можливість допомогти собі та оточуючим; • сформувати у дитини розуміння того, що надзвичайна подія, свідком або учасником якої вона була, закінчилась і не становить більше загрози.

Інші види допомоги: Спеціалізовані послуги (психологи, психіатри); Неспеціалізована перша психологічна допомога (ППД); Соціальна підтримка (традиційна допомога за місцем проживання); Базові потреби (їжа, вода, безпечне місце).

Типові реакції дітей, які пережили стресові події: • порушення сну, нав'язливі нічні кошмари, що повторюються; • безпідставне відчуття тривоги, страху та депресії; • соціальна відчуженість, замкненість у собі; • проблеми з довільною концентрацією уваги, неможливість зосередитись; • плач, сльозливість, астеничність, емоційна вразливість; • «чіпляння» за інших; • «застрягання» на певних негативних переживаннях, думках, ідеях; • прояви різноманітних форм захисту (регресія, заперечення, уникнення і т.п.).

Оперативні принципи надання першої психологічної допомоги.

Тема 7. Психологічний супровід сімей трудових мігрантів. Психологічна допомога сім'ям трудових мігрантів з України.

Зміст теми: Соціальні сироти – «євро сироти». Взаємодія держави з громадськими організаціями, фундаціями та науково-аналітичними центрами, які вже активно працюють з цією групою дітей чи проводять відповідні дослідження та отримують на це фінансову та інформаційно-технічну підтримку від міжнародних організацій та інституцій. Створення спеціальних соціальних центрів, підготовки спеціалістів для роботи в них, перепідготовки вже працюючих психологів, працівників шкіл тощо.

Технології соціально-педагогічної діяльності, як: консультування, профілактика, корекція, реабілітація, терапія. Профілактична робота з дітьми трудових мігрантів: ізолювання дитини від негативних факторів, впливів, пом'якшення їх; включення дитини в позитивне соціальне середовище в навчанні та дозвіллі; підтримання зв'язків дітей заробітчани з батьками. Соціальний супровід дитини та її оточення під час відсутності батьків. Психологічне консультування з метою подолання психічного стресу дітей після від'їзду батьків, створення сприятливих психологічних умов для повноцінного особистісного розвитку дитини.

Основні завдання психологічного консультування дітей трудових мігрантів після від'їзду батьків: емоційна підтримка та увага до переживань дитини; зміна ставлення дитини до проблеми. Реабілітація дитини, сім'ї після повернення батьків-мігрантів: налагодження взаєморозуміння, стосунків, відновлення почуттів, емоційного контакту, розв'язання проблем, що виникли за відсутності батьків. Робота з особами, які мають досвід заробітчання, яким важко реадaptуватись у соціумі. Динаміка зростання від'їзду української молоді на навчання до закордонних вишів.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

– підсумкове опитування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;

- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; захист рефератів; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); самостійна робота студентів; інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4-х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологічний супровід сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення,

висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є усне опитування чи виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання. Питання до усного опитування логічно врівноважують теоретичну і практичну складову підсумкової залікової роботи.

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психологічний супровід сімей мігрантів і внутрішньо переміщених осіб» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 90 балів, і рейтингу з атестації (підсумкового контролю) – 10 балів.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Волошин С. М. Методи та форми роботи практичного психолога з внутрішньо переміщеними особами // Теорія і практика сучасної психології. – 2019. – № 6. – Т. 1.
2. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти / С.Б. Булеца, О.І. Котляр, Я.В. Лазур та ін.; за заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О.Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина; к.ю.н., доц. М.В. Менджул. – Ужгород: РІК-У, 2017. – 348 с.

3. Незамай М. І. Адаптація та психолого-педагогічний супровід дітей дошкільного віку з внутрішньо переміщених родин // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2019. Випуск 69. – С.139-143.

4. Організація соціально-психологічного супроводу дітей, сімей, які постраждали внаслідок військових конфліктів /авт. кол.: Герило Г.М., Гніда Т.Б., Корнієнко І.О., Луценко Ю.А.; заг. ред. Ю.А. Луценко. – Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. – 128 с.

5. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – 72 с.

6. Сабат Н. І. Діти мігрантів: сучасні дефініції та типології //Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. – 2017. – №. 29. – С. 154-170.

7. Симоненко С., Овадюк Н. Особливості роботи практичного психолога з внутрішньо переміщеними дітьми молодшого шкільного віку //Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія. – 2022. – №. 1 (54). – С. 68-77.

8. Слюсаревський М. М., Блинова О. Є. Психологія міграції : навчальний посібник. - Кіровоград : ТОВ "ІмексЛТД", 2013. -244 с.

9. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів: Навч.-метод. посібник. / за редакцією К.Б. Левченко, Трубавіної І.М., Цушка І.І. - К.: Видавництво, 2007. - 240 с.

Додаткові:

10. Блинова О. Є. Соціально-психологічна адаптація дітей із родин вимушених переселенців //Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2019. – №. 2. – С. 19-30.

11. Діагностика особистості: путівник практичного психолога: довідник / укладач В.В. Войтко. Кіровоград: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2015. 76 с.

12. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби: метод. рек. / авт.-упор.: В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с.

13. Кузьмич Т. В. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених сімей з дітьми //Традиції та нові наукові стратегії у центральній та східній Європі. – 2020. – С. 123.

14. Мельничук Т. І., Лосєва О. В. Психолого–педагогічна інтеграція дітей у дошкільний закладі із сімей внутрішньо переміщених осіб //Психологічний часопис. – 2018. – №. 1. – С. 114-125.

15. Мозгова Г.П., Ханецька Т.І., Якимчук О.І. Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне. Хрестоматія: Навчальний посібник. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 383 с.

16. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 464 с.

17. Морозов С. М. Психодіагностика. Тести. Методика та практика застосування. Київ: Главник, 2004. 221 с.

18. Неурова А.Б., Капінус О.С., Грицевич Т.Л. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості: Навчально-методичний. Львів: НАСВ, 2016. 181 с.

19. Пелісьє Ю. Сутність і специфіка соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2016. – №. 1. – С. 202-205.
20. Психологічна служба: Підруч. / В.Г.Панок (наук. ред.), А.Г.Обухівська, В.Д.Острова та ін. Київ: Ніка-Центр, 2016. 362 с.
21. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с
22. Рибаківа Т. О. Стан та перспективи трудової міграції між Україною та Європейським Союзом в умовах євроінтеграції / Т. О. Рибаківа // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 7. – Частина 3. – С. 45–49.
23. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології: навч. посібник для студ. подвійних спец. з психологією. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.
24. Технологія тренінгу / Упоряд.: О. Главник, Г. Бевз // За заг. ред. С. Д. Максименко. Київ: Главник, 2005. – 112 с.
25. Федоренко О. Соціально-психологічні механізми адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у громаду // Humanitarium. – Переяслав-Хмельницький; Ніжин: Лисенко М. М., 2018. – Том. 41, Вип. 1. Психологія. – С. 135-142.

VII. Інформаційні джерела:

26. Етичний кодекс психолога. URI: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
27. ЗАКОН УКРАЇНИ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб URI: <https://ips.ligazakon.net/document/T141706>
28. Міжнародна організація з міграції (МОМ) URI: <https://ukraine.iom.int/uk/pro-mom>
29. Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. URI: <https://lib.npu.edu.ua/>
30. Національна бібліотека України імені В. Вернадського. URI: <http://www.nbuv.gov.ua>
31. Національна парламентська бібліотека України. URI: <http://www.nplu.ua>
32. Онлайн-платформи та програми, які можна використати, працюючи над оригінальністю тексту. URI: <https://osvita.ua/vnz/76907/>
33. Права та обов'язки внутрішньо переміщених осіб URI: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D1%82%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B2%27%D1%8F%D0%B7%D0%BA%D0%B8_%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1
34. Психологічне здоров'я. Науково-практичний журнал. URI: <http://journals.maup.com.ua/index.php/psych-health>
35. ЮНІСЕФ в Україні URI: <https://www.unicef.org/ukraine/%D1%89%D0%BE-%D0%BC%D0%B8-%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%BC%D0%BE>

**ВИБІРКОВА ЧАСТИНА
ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ВІЛЬНОГО
ВИБОРУ СТУДЕНТІВ
Вибірковий блок дисциплін
«Політична психологія. Коучинг»**

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ТЕХНОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОГО КОУЧИНГУ ТА КОНСАЛТИНГУ

Розробник програми: *Зеленін Всеволод Володимирович,*

кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Вибіркова навчальна програма дисципліни «*Технології політичного коучингу та консалтингу*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні проблеми політичного коучингу, науково-практичні знання, функціональні та прикладні засади застосування коучингу в сфері політики.

Міждисциплінарні зв'язки. Для освоєння дисципліни «Технології політичного коучингу та консалтингу» студенти використовують знання, вміння і навички, сформовані в ході вивчення дисциплін загальна психологія та історія психології, соціальна психологія, вікова і педагогічна психологія, основи політичної психології, психодіагностика, психологія комунікації та психологія впливу, основи психологічного консультування, основи коучингу, політичний коучинг, основи психотерапії, психокорекція, психологія менеджменту, конфліктологія та ін.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Технології політичного коучингу та консалтингу*» є отримання студентами системних знань про практику застосування технологій політичного коучингу та консалтингу, засвоєння навичок ефективного політичного коучингу та консалтингу, вміння застосовувати базові прийоми та моделі індивідуального та групового (командного) коучингу та консалтингу у політичній сфері.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Технології політичного коучингу та консалтингу*» є:

1. Ознайомити з поняттям, термінами, теоретико-методологічними та методичними засадами, основними форматами, видами та типами політичного коучингу та консалтингу;
2. Розкриття взаємозв'язків політичного коучингу та політичного консалтингу з іншими формами допоміжної діяльності у сфері політики;
3. Засвоєння базових засад застосування політичного коучингу та консалтингу у роботі з запитамі персонального і командного лідерства;
4. Формування у студентів навичок професійного застосування підходів, методів, технологій та прийомів коучингу та консалтингу для роботи з політичними лідерами та

організаціями з метою повного розкриття їхнього потенціалу й отримання максимальних досягнень в контексті виборчих компаній, політичної боротьби та державного управління;

5. Розвиток здатності успішно та ефективно засвоювати коучингові та консалтингові методики і практики для професійного саморозвитку та самонавчання.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ІК.Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
2	ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.	ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
3	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності. ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
4	ПРН17. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з урахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ФК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)					
		Аудиторні	Лекції	Семинарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семинарські	Практичні	СРС	
1.	Модуль I. Технології політичного консалтингу	1.10	20	6	6	8	60	10	4	2	4	60
		1.4	12	6	2	4	60					
2.	Тема 1.1. Аналітичні технології політичного консалтингу	1.10	6	2	2	2	20	4	2	2	-	20
		1.4	6	2	2	-	20					
3.	Тема 1.2. Спеціальні технології політичного консалтингу	1.10	8	2	2	4	20	4	2	2	2	20
		1.4	8	2	-	2	20					
4.	Тема 1.3. Організаційні технології політичного консалтингу	1.10	6	2	2	2	20	6	2	2	2	20
		1.4	6	2	-	2	20					
5.	Модуль II. Технології політичного коучингу	1.10	24	8	8	8	76	14	6	4	4	96
		1.4	16	8	4	4	92					
6.	Тема 2.1. Загальні технології політичного коучингу	1.10	6	2	2	2	19	4	2	2	-	24
		1.4	6	2	2	-	23					
7.	Тема 2.2. Технології коучингу перших осіб (executive coaching) політичних лідерів, партійних керівників та державних діячів.	1.10	6	2	2	2	19	2	2	-	2	24
		1.4	6	2	-	2	23					
8.	Тема 2.3. Технології коучингу політичних команд, груп та організацій в контексті передвиборчих кампаній та у міжвиборчий період	1.10	6	2	2	2	19	4	-	2	-	24
		1.4	6	2	-	2	23					
9.	Тема 2.4. Коучинг з оптимізації медіа-впливу на громадську думку	1.10	6	2	2	2	19	4	2	2	-	24
		1.4	6	2	2	-	23					
	Разом:	1.10	44	14	14	16	136	24	10	6	8	156
		1.4	28	14	6	8	152					

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредити ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Технології політичного консалтингу

Тема 1.1. *Дослідницькі технології політичного консалтингу.*

Зміст теми: Політичний консалтинг: теорія і практик. Історія й джерела політичного консалтингу. Політичний консалтинг та суміжні науки. Суб'єкти, об'єкти, предмет та кінцевий результат політичного консалтингу. Види та моделі політичного консалтингу. Напрямки та типологія політичного консалтингу. Функції політичного консалтингу. Типи й методи політичного консалтингу. Завдання політичного консалтингу. Теорія і практика дослідницької роботи в процесі політичного консалтингу: формулювання цілей, планування дослідження, методика аналізу політичної ситуації. Забезпечення валідності та надійності дослідження (похибки та помилки вимірювань). Технології побудови висновків. Контекстуальний аналіз сфер інтересів клієнта. Аналіз конкурентів. Аналіз потенціалу клієнта. Комунікаційний цикл.

Тема 1.2. *Спеціальні технології політичного консалтингу.*

Зміст теми: Види й функції спеціальних технологій політичного консалтингу. Стратегія і тактика в сфері політичного консалтингу. Технології підсилення. Технології підтримки. Технології захисту. Технології нападу. Технології сугестивного впливу. Політичний консалтинг щодо оптимізації роботи з засобами масової інформації. Захист інформації. Коло впливу: політичний маркетинг, позиціонування, реклама, піар, пропаганда та агітація. Політичні кампанії в традиційних (преса, радіо, ТБ, мейли, телефонія) і сучасних (соціальні мережі, месенджери, телеграм-канали, інтернет) медіа.

Тема 1.3. *Організаційні технології політичного консалтингу.*

Зміст теми: Методи організації команди та забезпечення фандрайзингу. Політична команда та її основні функції. Кадровий потенціал команди. Технології застосування методів аналізу політичної ситуації (експертний аналіз, контент-аналіз, аналіз суспільної думки), методів аудиту ресурсів (індивідуально-особистісних, командних, адміністративних, організаційних, кадрових, комунікаційних, технологічних, концептуально-ідеологічних, ресурсів соціальної підтримки тощо), методів аналізу багатомірних семантичних просторів політичного інформаційного поля, методів прогнозування та моделювання політико-психологічних процесів та багатьох інших методів й технологій. Маркетинг консалтингових послуг. Котрактинг у політичному консультуванні. Співпраця з партнерськими організаціями та державними установами. Етичні стандарти політичного консалтингу.

Модуль II. Технології політичного коучингу

Тема 2.1. *Загальні технології політичного коучингу.*

Зміст теми: Принципи роботи коуча в політиці. Психотехніки ефективного слухання. Технології коуч-контакту (багаторівневий рапорт). Техніка «воронка запитань». Психосоматичний синтаксис. П'ять мобілізуючих мотивів (Маклеланд-Аткінсон). Коуч-техніки роботи з п'ятьма видами інтелекту: соматичним, емоційним, ментальним, соціальним та духовним. Коуч-питання: питання, що дають додаткову інформацію; питання, що мотивують до дії; питання, що мобілізують; питання, що пробуджують лідерство; питання, що дають відчуття взаєморозуміння; питання-криголами; сутнісні питання, провокативні запитання та ін. Психотехніки роботи з обмежуючими переконаннями та запереченнями (по Р.Ділтсу). Робота з (суб)частинами особистості. Коуч-технологія «Сутнісна трансформація». Коуч-техніка «Структура смислів». Чанкінг (chanking) та рефреймінг. Коуч-техніки роботи на «Лінії життя»: просторово-часова дисоціація, внесення ресурсів, переписування минулого досвіду, уявлення себе в майбутньому, мета життя (Л.Уїтворт). Технологія багатопозиційне описання. Техніка «Добре структурований результат». Рамка результату в

коучингу: натхнення, реалізація, інтеграція, завершення. Техніки роботи зі стресом. Техніки роботи з часом (тайм-менеджмент). П'ять кроків в роботі з емоціями під час коуч-процесу (М.Рейнольдс). Техніка «Звороний зв'язок високої якості» (зосередження на зворотному зв'язку замість «невдачі»). Техніки створення «домашнього завдання» для клієнтів. Професійне застосування навичок коучингу для роботи з політичними лідерами та організаціями з метою повного розкриття їхнього потенціалу в контексті виборчих компаній, політичної боротьби та державного управління. Коуч-технології у персональному (VIP-підтримка перших осіб, політичних лідерів усіх рівнів та партійних функціонерів) та організаційному коучинг (робота з виборчими командами, штабами, центральним апаратом та регіональними підрозділами партії) задля забезпечення політичної перемоги – під час виборів та у міжвиборчий період. П'ять сфер роботи політичного коуча: коучинг перших осіб (лідерів, керівників, державних діячів, ключових функціонерів), коучинг політичних організацій (партій, об'єднань, блоків, рухів тощо), коучинг загальнонаціональних (центрального, регіонального, місцевого) та мажоритарних виборчих штабів, коучинг політичних команд (групи активістів, волонтерів, проектні групи тощо), коучинг в сфері політичних масових комунікацій (робота з брендом, репутацією, медіа-присутністю, зв'язками з громадськістю тощо) з метою оптимізації політичного впливу на громадську думку. Формальний неформальний та змішаний політичний коучинг. Етичні стандарти політичного коучингу.

Тема 2.2. *Технології коучингу перших осіб (executive coaching) політичних лідерів, партійних керівників та державних діячів.*

Зміст теми: Персональний політичний коучинг як визначення та максимальне розкриття їхнього потенціалу в професійній діяльності та особистому житті. Шестикрокова модель (В.Е. Gilliland, Р.К. James, J.Т. Bowman) структури коуч-процесу у політиці: дослідження проблеми, двомірне дослідження проблеми, ідентифікація альтернатив, планування, діяльність, оцінка та зворотний зв'язок. Специфіка застосування базових моделей коучингу для роботи з першими особами в політиці: «колесо балансу», «матриця намірів», «компас коучингу», фрейм результату, робота з емоційним інтелектом (EQ) (за Деніелом Гоулменом), робота соціальним інтелектом, SMARTEF, GROW, 5-крокова модель Тімоті Голві, крива насліддя Альберта Бандури, піраміда логічних рівнів та «матриця уваги» (Роберт Ділтс), сходинки майстерності (Ф.Пьюселік), технології роботи з цінностями (за Клером Грейвсом) та переконаннями, робота за (суб)частинами особистості, сутнісна трансформація, «лінія життя», «матриця намірів», шкалювання станів (Ф.Фареллі), розвиток креативності (модель Уолта Діснея, кубики Рорі), модель SOAR, модель PRO, моделі структуризації алгоритмів (модель ТОТЕ, Конфайнмент-моделювання), модель прийняття рішень «декартові координати», модель «стилі навчання»(Д.Колб), Т-модель, модель Коттера, модель «соціальна піраміда», модель «рівні навчання» (Г.Бейтсон), модель Сенге, моделі створення епістемологічних та ізоморфних коуч-метафор (М.Еріксон, Н.Воотон, Д.Гордон) та ін.

Тема 2.3. *Технології коучингу політичних команд, груп та організацій в контексті передвиборчих кампаній та у міжвиборчий період.*

Зміст теми: П'ять етапів формування політичної групи: номінальна група, асоціативна група, кооперативна група, корпоративна група, колектив. Принципи партійного командоутворення й менеджменту (М.Вебер): надособистісна відданість ідеї; професійна компетентність або особисті якості; особиста відданість лідеру-вождю. Принципи партійної

корпоративної культури. Формати групової політико-психологічної роботи з політичними та партійними організаціями: груповий експертний консалтинг, соціально-психологічний тренінг, груповий (командний) політичний коучинг, політико-психологічна фасилітація, організаційно-групове політико-психологічне консультування. Робота з запитами командного коучингу в політиці: лідерство та керівництво малими групами (розробка планів для ефективного досягнення цілей, побудова ефективної системи контролю виконання рішень, реорганізація та впровадження організаційних змін, відкриття нового напрямку в роботі й т.ін.); організація групової роботи з колективного пошуку креативних рішень в процесі командного коучингу в політиці (володіння різними методами мозкового штурму, модеративними методами, методами пошуку рішень через асоціації, методи вироблення нової стратегії розвитку тощо); використання коуч-підходу при застосуванні персонал-технологій (відбір, атестація, навчання, менеджмент кар'єри, контролінг та ін.); оптимізація інтерперсональної комунікації в політиці (упередження та фасилітація конфліктів, оздоровлення конкуренції, робота з мотивацією, досягненню ефекту «empowerment» – активізація-залучення до управління фірмою (партиципація), формування політичних команд та ін.); компетентність в аналізі перспектив організаційної стійкості політичної організації у часовій перспективі; коуч-технології в організації масових заходів партії; забезпечення коуч-супроводу політичних переговорів, зокрема, на міжнародному рівні. Запити командного коучингу в політичній сфері. Відмінності коучингу політичних груп та організацій під час виборів та у міжвиборчий період.

Тема 2.4. *Коучинг з оптимізації медіа-впливу на громадську думку.*

Зміст теми: Коуч-технології політичного спічрайтингу. Коуч-технології політичного копірайтингу. Коуч-технології політичного спічмейкінгу. Коучинг при розробці та здійсненні інформаційних кампаній. Коучинг у інформаційному менеджменті, стратегічних комунікаціях та управлінні медіа-ризиками. Коучинг політика як медіа-персони. Відмінності коучингу з оптимізації медіа-впливу у міжвиборчий період, під час виборчих кампаній та в умовах політичних криз. Коучинг медіа-діяльності політичних лідерів та державних діячів під час пандемії, в умовах інформаційних та конвенційних війн, в ситуації глобальної загрози.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу):

- залік;
- підсумкове опитування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: письмові чи усні домашні завдання; аналітичні завдання; обговорення підготовлених студентами доповідей; підготовка презентацій; захист рефератів; круглі столи; консультації викладачів; самостійна робота студентів, інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Технології політичного коучингу та консалтингу» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік.

Формою підсумкового контролю є залік. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисципліни «Технології політичного коучингу та консалтингу» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисципліни оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні джерела:

1. Зеленин В.В. Коучинг статуса: социальный лифт. Учебное пособие – К. : Изд-во «Федоров О.М.», 2019. – 576 с.
2. Зеленин В.В. Основы политического спичрайтинга : Учебное пособие – 2-е издание, исправленное и дополненное / В.В. Зеленин – К : Изд-во «Федоров О.М.», 2019. – 224 с.
3. Основи політичної психології: навчальний посібник для студентів спеціальності 053 “психологія” / за заг. ред. докт. політ. наук, проф. Т. В. Андрущенко ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2021. – 246 с.
4. Ситников А.П., Огарь И.В., Бахвалова Н.С. Политический консалтинг. Учебник. – М.: ИД ГУ-ВШЭ, 2004. – 624с.
5. Політичне консультування як феномен масових комунікацій: [монографія] / А.В. Литвин, Є.В. Магда, Л.Є. Смола, Т.В. Фісенко. – Харків : Вид-во «Факт», 2017. – 200 с.
6. Hall M. Political Coaching: Self-Actualizing politics and politicians / Michael L. Hall – International Society of Neuro-Semantics, 2015 – 300 p.

Допоміжні джерела:

1. Аткинсон М., Чойс Р. Т. Внутренняя динамика коучинга / Мэрилин Аткинсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – Киев : Изд-во Companion Group, 2009. – 208 с.
2. Аткинсон М., Чойс Т. Р. Жизнь в потоке. Коучинг / Мэрилин Аткинсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – М. : Альпина Паблишер, 2013. – 330 с.
3. Аткинсон М., Чойс Т. Р. Наука и искусство коучинга: Внутренняя динамика / Мэрилин Аткинсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – К. : Companion Group, 2009. – 208 с.
4. Аткинсон М., Чойс Т. Р. Пошаговая система: Наука и искусство коучинга / Мэрилин Аткинсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – К. : Изд-во Companion Group, 2009. – 256 с.
5. Бавистер С., Виккерс А. Коучинг. Техники НЛП в бизнесе / Стив Бавистер, Аманда Виккерс / Пер. с англ. – М. : Изд-во Гиппо, 2010. – 256 с.
6. Бебик В. М. Менеджмент виборчих кампаній: ресурс, технології, маркетинг: Навчально-методичний посібник / Бебик В. М. – К.: МАУП, 2001. – 214 с.
7. Бернейс Э. Кристаллизация общественного мнения. – М.: Вильямс, 2015. – 272 с.
8. Бессер-Зигмунд К. Самокоучинг: Культура личности менеджеров и руководителей / К. Бессер-Зигмунд, Х. Зигмунд. – СПб. : Издательство Вернера Регена, 2007. – 160 с.
9. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: Навчальний посібник. – К. : Вид-во «Четверта хвиля», 2004. – 256 с.
10. Вебер М. Политика как призвание и профессия – М. : Изд-во «Рипол Классик», 2016. – 292 с.
11. Вилков А., Казаков А. Политические технологии формирования имиджей. — М.: LAP Lambert Academic Publishing, 2011. – 192с.
12. Вітмор Дж. Ефективний коучинг: принципи і практика, 5-те видання / Дж. Вітмор. – К. : КМ-Букс – 2019. – 336 с.
13. Водотынский Д., Егорова-Гантман Е., Косолапова Ю. и др. Политический консультант в российских избирательных кампаниях. Психологическое пособие для политиков и политических консультантов. – М.: «ИМА-Пресс», 1995. – 151с.
14. Голви У. Т. Максимальная самореализация. Работа как внутренняя игра: Фокус, обучение, удовольствие и мобильность на рабочем месте (The Inner Game of Work: Focus, Learning, Pleasure, and Mobility in the Workplace). / Тимоти У. Голви. – М. : «Альпина Бизнес Букс», 2005. – 252 с.
15. Головатий М.Ф. Політична психологія: Навчальний посібник – К. : МАУП, 2001. – 136 с.
16. Гончаров В.Э. Современное политическое консультирование. Монография. – СПб: Знание, 2007. – 220 с.
17. Горностай П.П. Консультативная психология: Теория и практика проблемного подхода – К. : Изд-во «Ника-Цетр», 2018. – 400 с.
18. Грант Э., Грин Дж. Коучинг принятия решений / Энтони Грант, Джейн Грин. – СПб.[и др.] : Изд-во «Питер» : Питер Принт, 2005. – 137 с.
19. Гуваков В.И., Ситников А.П. Эффект между... Проблемы метатеории консалтинговой деятельности. Монография. – М.: КГ «ИМИДЖ-Контакт», 2005. – 256с.
20. Дауни М. Эффективный коучинг: Уроки коуча коучей (Effective Coaching: Lessons from the Coaches' Coach) / Майлз Дауни ; пер. с англ. Е. Гладкова. – М. : Издательство «Добрая книга», 2013. – 288 с.

21. Дернаковский М.В., МакДэниел Г. Техники командного коучинга высокой эффективности / Михаил Дернаковский, Гарри МакДэниел. – Минск: Изд-во «Смэлток», 2019. – 154 с.
22. Дилтс Р. Коучинг с помощью НЛП. From Coach to Awakener / Роберт Дилтс. – Спб.–М. : Изд-ва ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, Лома-Пресс, 2004. – 256 с.
23. Зеленін В. В. Между величиєм и травмой: трактат о селективной психодиагностике в коучинге (монография) / В. В. Зеленін. – К. : Гнозис, 2015. – 272 с.
24. Зеленін В. В. Коучинг як новітня концепція практичної психології / В.В. Зеленін // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Випуск 4. – К. : Гнозис, 2010. – С. 398–406.
25. Зеленін В.В. Основи міфодизайну : Психотехнології керування медіареальністю. Навчально-методичний посібник. – К. : Вид-во «Гнозис», 2017. – 168 с.
26. Зеленін В.В., Бублик П.Н., Мотузенко Б.И., Рождественська Д.Б. Політична пропаганда як засіб партійного будівництва. Монографія – Донецьк, Інноваційний центр соціально-політичних і гуманітарних наук, ФППР, 2003. – 180 с.
27. Зотов А.В. Учебник по коучингу. Базовый уровень: учебное пособие / А.В. Зотов: Институт консалтинга и управления. Высшая Школа Коучинга. ИСМ. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательский дом Академии Естество знания, 2020. – 172 с.
28. Каннио С. Мастерство коучинга. Лучшие практики в бизнес-коучинге: кейсы, базовые навыки, методы и инструменты Монография / Sylvianne Cannio, Viviane Launer (пер. с англ. Зыкова М., Чухно Ю.). – М. : Изд-во «Самиздай», 2012. – 240 с.
29. Клаттербак Д. Командный коучинг на рабочем месте : технология создания самообучающейся организации / Дэвид Клаттербак ; [пер. Ю. С. Титовой]. – М. : Эксмо, 2008. – 288 с. – (HR-библиотека).
30. Консультативна психологія: підручник / І.С. Булах, І.М. Бушай, В.У. Кузьменко, Е.О. Помиткін, Ю.А. Алексєєва; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Ін-т соціології, психології та соц. комунікацій. – Вінниця: Нілан, 2015. – 482 с.
31. Ландсберг М. Коучинг. Повышайте собственную эффективность, мотивируя и развивая тех, с кем вы работаете : The Tao of Coaching: Boost Your Effectiveness at Work by Inspiring and Developing Those Around You / Макс Ландсберг. – М. : Изд-во «Эксмо-Пресс», 2006. – 160 с.
32. Малкин Е., Сучков Е. Основы избирательных технологий и партийного строительства ; 4-е изд., расш. и дополн. – М. : ИД «Русская панорама», 2003. – 464 с.
33. Мейтус В., Мейтус В. Политическая партия. Менеджмент избирательной кампании. – Киев: Ника-Центр, 2005. – 120с.
34. Мейтус В.В., Мейтус В.Ю. Политическая партия : менеджмент избирательной кампании. – К. : Ника-Центр, 2005. – 120 с.
35. Ольшанский Д.В., Пеньков В.Ф. Политический консалтинг. – СПб. : Питер, 2005. – 448 с.
36. О'Нил М. Б. Коучинг руководителей: твердость и открытость. Системный подход в привлечении руководителей к решению их проблем: Executive Coaching with Backbone and Heart: A System Approach to Engaging Leaders with Their Challenges / Мэри О'Нил. – М. : Изд-во «Международная академия корпоративного управления и бизнеса», 2005. – 224 с.
37. О'Нилл М. Б. Коучинг: истоки, подходы, перспективы. – СПб. : Изд-во «Речь», 2003. – 107 с.

38. Основы коучингу : навчальний посібник / О. О. Нежинська, В. М. Тименко. – Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. – 220 с.
39. Побудова ефективної політичної партії / Упорядники : І. Підлуська, О. Грязнова, В. Замятін. – К. : Фонд «Європа ХХІ», 2003. – 288 с.
40. Политический менеджмент : Учебное пособие / Под общей редакцией В.И. Жукова, А.В. Карпова, Л.Г. Лаптева, О.Ф. Щербакова. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2004. – 944 с.
41. Политический менеджмент: Учебное пособие / Под общей ред. В.И. Жукова, А.В. Карпова, Л.Г. Лаптева, О.Ф. Шаброва – М.: Изд-во Института психотерапии, 2004. – 944 с.
42. Политическое консультирование / ред. Е. Егорова-Гантман, И. Минтусов. – М. : Центр политического консультирования «Никколо М», 1999. – 471 с.
43. Політична психологія: хрестоматія / автор. колект. Т.В. Андрущенко (голова), Н.П. Іванченко, В.В. Зеленін, В.Л. Паньковець, Д.М. Співак, Ю.В. Романова [та ні.]. – Київ : Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2015. – 360 с.
44. Рейнолдс М. Коучинг: эмоциональная компетентность / Рейнольдс Марша ; пер. с англ. Центра поддержки корпоративного управления и бизнеса. – М. : Центр поддержки корпоративного управления и бизнеса, 2003. – 112 с. – (Серия «Коучинг из первых рук»).
45. Стак Э. Коучинг на предприятии. Станьте менеджером-тренером / Эдуард Стак, при участии Ф. Коссона / пер. с фр. – 2-е междунар. изд. – М. : Ин-т консультирования и системных решений, 2006. – 206 с.
46. Стар Дж. Великолепный коучинг. Как стать блестящим коучем на своем рабочем месте / Джули Стар ; пер. с англ. Ю. Разживина. – М. : Изд-во «Весь», 2011. – 144 с
47. Томашек Н. Системный коучинг. Целеориентированный подход в консультировании (Systemisches Coaching: Ein zielorientierter Beratungsansatz) / Нино Томашек. – Харьков : Гуманитарный центр, 2008. – 176 с.
48. Уитворт Л., Кимси-Хаус Г., Сэндал Ф. Коактивный коучинг: новые методы коучинга, помогающие людям добиться успеха на работе и в жизни : Учебник / Лаура Уитворт, Генри Кимси-Хаус, Фил Сэндал / Пер. с англ. – М. : Междунар. акад. Коучинга : Изд-во Центра поддержки корпоративного управления и бизнеса, 2004. – 360 с.
49. Уитмор Дж. Coaching – новый стиль менеджмента и управления персоналом : Практическое пособие / Джон Уитмор / Пер. с англ.– М. : Изд-во «Финансы и статистика», 2001. – 160 с.
50. Уитмор Дж. Внутренняя сила лидера. Коучинг как метод управления персоналом / Джон Уитмор / Пер. с англ. – М. : Изд-во «Альпина Паблишерз», 2013. – 312 с.
51. Уитмор Дж. Коучинг высокой эффективности. Новый стиль менеджмента, развитие людей, высокая эффективность (Coaching for Performance: GROWing People, Performance and Purpose) / Джон Уитмор / Пер. с англ. – 3-е изд. – М. : Международ. акад. корпоратив. упр. и бизнеса, 2005. – 166 с.
52. Харгроуф Р., Рено М. Ваш коуч. Помощь в решении самых запутанных проблем в управлении, бизнесе и карьере / Роберт Харгроуф, Мишель Рено / Пер. с англ. С. А. Воронкова. – Новосибирск : Сибирское университетское издательство, 2005. – 264 с.
53. Харрис Дж. Коучинг: личностный рост и успех / Джина Харрис. – СПб. : Изд-во «Речь», 2003. – 112 с.

54. Шарков Ф.И. Политический консалтинг (специализация курса «Консалтинг в связях с общественностью») : Учебное пособие / Ф.И. Шарков. – 2-е изд. – М. : Дашков и К, 2006. – 460 с.
55. Farrell D., Kolodny R., Medvic St. Parties and Campaign Professionals in a Digital Age: Political Consultants in the United States and Their Counterparts Overseas //Harvard International Journal of Press //Politics. 2001. Vol. 6. Issue 4. P. 13-14.
56. Friedenberг R. Communication Consultants in Political Campaigns: Ballot Box Warriors / R. Friedenberг. – N.Y.: Praeger Publishers, 1997. – 240 p.
57. Gilliland, B.E., James, R. K., & Bowman, J. T. Theories and strategies in counseling and psychotherapy. (2nd ed.) Englewood Cliffs, N.J. Prentice Hall., 1989. – 342 p.
58. Medvic S.K. Political Consultants in U.S. Congressional Elections / Stephen K. Medvic. Columbus: Ohio State University, 2001. 224p.
59. Medvic S.K. Political Consultants in U.S. Congressional Elections / Stephen K. Medvic. Columbus: Ohio State University, 2001. – 224p.
60. Noir M. Russir ime campagne electorale: suivre tin exemple americain? / M. Noir. – Paris, 1977. – 134 p.
61. Radunski P. Aus der politischen Kulisse. Mein Beruf zur Politik Gebundene Ausgabe / Peter Radunski – B&S Siebenhaar Verlag, 2014. – 352 s.
62. Thurber J.A., Nelson C.J. Campaign Warriors: The Role of Political Consultants in Elections. / James A. Thurber, Candice J. Nelson – NY, Brookings Institution Press, 2000. – 224 p.
63. Trent J.S., Friedenberг R.V. Political Campaign Communication: Principles and Practices / Judith S. Trent, Robert V. Friedenberг, 4th ed. –Westport, Conn.: Praeger Publishers, 2000. – 386 p.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Code of Conduct of the European Association of Political Consultants // (URL: <http://www.eapc.eu/code-ofconduct>)
2. The International Association of Political Consultants [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iapc.org/>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПОЛІТИЧНІ ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Розробник програми: *Захаренко Костянтин Володимирович*,
доктор політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин.

I. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Політичні психотехнології в інформаційному просторі» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки спеціальність 053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є теоретико-практичні знання та навички щодо застосування політичних психотехнологій в інформаційному просторі, психологічні засади впливу політичних психотехнологій в інформаційному просторі на особистість.

Міждисциплінарні зв'язки психологія, політична психологія, соціологія, філософія, політологія, соціальна психологія, психологія інформаційних війн, психологія політичної пропаганди.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Політичні психотехнології в інформаційному просторі» є набуття студентами необхідних методичних та методологічних знань і практичних навичок застосування існуючих політичних психотехнологій в інформаційному просторі, теоретична та практична підготовка студентів до психологічної діяльності в сфері політичної психології.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Політичні психотехнології в інформаційному просторі» є навчити студентів володіти основними теоретичними та практичними навичками політичних психотехнологій в інформаційному просторі, основних напрямків впливу політичних психотехнологій в інформаційному просторі; оволодінні студентами навичками застосовувати політичні психотехнології в інформаційному просторі; знання психотехнології в інформаційному просторі надає певні можливості фахівцям психологам для знаходження гармонії та соціальної згоди в різних галузях життєдіяльності суспільства та індивіда.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН12. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі

	наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
2.	ПРН8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності. ФК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
3.	ПРН13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК8. Здатність розробляти та управляти проектами.
4.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності. ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
5	ПРН17. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з урахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем		Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
			Аудиторні	Лекції	Семинарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семинарські	Практичні	СРС
1.	Модуль I. Система інформаційного простору в політичній психології.	1.10	30	10	10	10	80	18	8	6	4	92
		1.4	20	10	4	6	90					
2.	Тема 1.1. Інформаційний простір в політичній психології.	1.10	6	2	2	2	16	12	2	2	2	18
		1.4	4	2	2		18					
3.	Тема 1.2. Психологічне забезпечення мовного діалогу політика.	1.10	6	2	2	2	16		2	2		18
		1.4	4	2	2		18					
4.	Тема 1.3. Психологічний вплив інформаційного простору на електорат.	1.10	6	2	2	2	16		2			20
		1.4	4	2		2	18					
5.	Тема 1.4. Політична реклама та психологічні засоби її створення.	1.10	6	2	2	2	16	6	2	2	2	18
		1.4	4	2		2	18					
6.	Тема 1.5. Образ політика в інформаційному просторі.	1.10	6	2	2	2	16					18
		1.4	4	2		2	18					
7.	Модуль II. Прикладні завдання політичної психології.	1.10	14	4	6	4	32	6	2	2	2	40
		1.4	8	4	4	0	38					
8.	Тема 2.1. Психологічні засоби завоювання аудиторії в інформаційному просторі.	1.10	6	2	2	2	16	6	2	2	2	20
		1.4	4	2	2		18					
9.	Тема 2.2. Інформаційно-психологічна безпека в політичних відносинах.	1.10	8	2	4	2	16					20
		1.4	4	2	2		20					
10.	Підготовка до екзамену					24					24	
Разом:		1.10	44	14	16	14	136	24	10	8	6	156
		1.4	28	14	8	6	152					

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Система інформаційного простору в політичній психології.

Тема 1.1. *Інформаційний простір в політичній психології.*

Зміст теми: Визначення поняття «інформаційний простір». Різновиди інформаційного простору. Історія виникнення інформаційного простору. Причини виникнення інформаційного простору в політичній психології.

Тема 1.2. Психологічне забезпечення мовного діалогу політика.

Зміст теми: Мовний образ політика і специфіка ораторського монологу. Ключові слова в монолозі політика. Проблема побудови контакту у виступі політика перед аудиторією. Мовні засоби контакту політика із аудиторією. Невербальні засоби впливу політика на аудиторію під час виступу.

Тема 1.3. Психологічний вплив інформаційного простору на електорат.

Зміст теми: Особливості психологічного впливу засобів масової комунікації на електорат. Критерії ефективності телевізійного впливу. 4 типи телевізійних кліпів у передвиборчій компанії політика.

Тема 1.4. Політична реклама та психологічні засоби її створення.

Зміст теми: Поняття політичної реклами як технології впливу на виборців. Поняття про Унікальну Політичну Пропозицію.

Тема 1.5. Образ політика в інформаційному просторі.

Зміст теми: Образ лідера в політичній рекламі. Основні механізми впливу у політичній рекламі. Спеціальні види політичної реклами.

Модуль II. Прикладні завдання політичної психології.

Тема 2.1. Психологічні засоби завоювання аудиторії в інформаційному просторі.

Зміст теми: Значення контролю над інформаційними потоками в політичній діяльності. Основні принципи функціонування ЗМІ, які ставлять за мету завоювання уваги аудиторії. Основні техніки формування емоційної прихильності до ЗМІ.

Тема 2.2. Інформаційно-психологічна безпека в політичних відносинах.

Зміст теми: Інформаційно-психологічна безпека в політичних відносинах. Основні способи таємного примусу у політичних відносинах. Основні способи психологічного захисту від інформаційно-психологічного впливу.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань студентів здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,
- практичне завдання,
- реферат,
- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,

- інші.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): залік (підсумкове опитування).

Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів робіт: усне опитування, обговорення проблемних питань, практичне завдання, реферат, творче завдання, аудиторна контрольна робота, самостійна робота студентів, інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Політичні психотехнології в інформаційному просторі» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення,

висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю є залік. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисциплін «Політичні психотехнології в інформаційному просторі» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна:

1. Андрущенко Т.В., Бондарчук О.Ю., Зеленін В.В., Ковчина І.М., Кравчук С.Л., Співак Д.М., Панченко М.В., Пасічніченко С.В., Пиляєва Л.В., Хворостянко Н.А. Основи політичної психології. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021. 246 с.

2. Бугрим В. В. Комунікативно-технологічні матриці побудови ефективного іміджу // Наукові записки Інституту журналістики. К., 2007. Т.28. С.33-42.

3. Корнієнко В. О., Денисюк С. Г. Імідж політичного лідера: проблеми формування та практичної реалізації: Монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. 145 с.

4. Лавренко О. Проблеми формування іміджу кандидата в депутати // Трибуна: Всеукраїнський громадсько-політичний і теоретичний журнал Товариства «Знання» України і Спілки журналістів України. 2005. 7/8. С. 24–25.

5. Лісничий В. В., Грищенко В. О. (2005). Сучасний виборчий PR: Навч. посібник / В. В. Лісничий, В. О. Грищенко, В. М. Іванов, М. В. Кінах та ін. Сєверодонецьк: ЕВРИКА, 2001. 480 с. – ISBN 966-580-158-9.
6. Чечель О. Ю. (2016) Формування іміджу держави на міжнародній арені // Інвестиції: практика та досвід № 10. С 82-86
7. Шавкун І. Г. (2016) Формування іміджу організації : [навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Менеджмент»] / І.Г. Шавкун, Я.С. Дибчинська. Запоріжжя : ЗНУ. 111
8. Kire Sharlamanov, Aleksandar Jovanoski. (2014) The Role of Image in the Political Campaigns International Journal of Scientific & Engineering Research, Volume 5, Issue 6, June, P.599-603.
9. Balmas, M. (2017). Bad news: The changing coverage of national leaders in foreign media of Western democracies. Mass Communication and Society, 20(5), 663–685 p.

Додаткова:

1. Бебик В. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. — К., 2000.
2. Інформаційна сфера як духовна сфера / За ред. проф. А. Москаленка. — К.: Центр вільної преси, 1999.
3. Слісаренко І. Ю. Паблік рилейшнз у системі комунікації та управління. – К.: МАУП, 2001.
4. Слісаренко І. Ю. Засади громадського мовлення. Світовий досвід і перспективи для України: Матеріали до лекцій зі спеціалізації “Міжнародна журналістика” для студ. Ін-ту журналістики. — К.:РВЦ “Київський університет”, 1998.
5. Слісаренко І. Вплив засобів масової інформації на зовнішню політику та міжнародні процеси // Українська журналістика-97: Матеріали наук.-практ. конф. — К.: Центр вільної преси, 1997. — С. 82–84.
6. Чічановський А. А., Шкляр В. І. Політика, преса, влада. — К.; М., 1995.
7. Attacks On the Press In 1997 // A Worldwide Survey by the Committee to Protect Journalists, NY.
8. Berkman, R., and Kitch, L.W., 1986: Politics in Media Age, McGrawHill.
9. Evans, Harold: The Norman Conquest: Freedom of the Press in Britain and America у Serfaty, Simon (ed), 1990: The Media and Foreign Policy, Macmillan and Foreign Policy Institute The John Hopkins University, pp.189–199.
10. Fagen, R. R., 1966: Politics and Communication, Boston, Toronto: Little, Brown and Company.
11. Graber, D. A. (ed.), 1982: The President and Public, Philadelphia: Institute of Human Issues.

VII. Інформаційні ресурси

1. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua/>.
2. Портал Національної бібліотеки України імені В. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
3. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>.

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ТЕХНОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ

Розробники програми: *Андрущенко Тетяна Вікторівна*,
доктор політичних наук, професор,
завідувачка кафедрою політичної психології
та міжнародних відносин
Зеленін Всеволод Володимирович,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

І. Пояснювальна записка

Вибіркова навчальна програма дисципліни «*Технології політичної пропаганди*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні проблеми психології пропаганди, науково-практичні знання, функціональні та прикладні засади психологічного впливу політичної пропаганди

Міждисциплінарні зв'язки. Для освоєння дисципліни «Технології політичної пропаганди» студенти використовують знання, вміння і навички, сформовані в ході вивчення дисциплін загальна психологія та історія психології, основи політичної психології, соціальна психологія, психологія політичної пропаганди, психологія комунікації та психологія впливу, медіапсихологія та медіаосвіта, психологія менеджменту, конфліктологія та ін.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Технології політичної пропаганди*» є сприяння майбутнім фахівцям у набутті додаткових професійних компетенцій в частині психотехнологічного супроводу політики, психологічного дослідження технологій пропаганди, а також оволодіння технологіями пропагандистської діяльності у політико-ідеологічній сфері, сфері національної безпеки, соціальному управлінні та стратегічних комунікаціях, зокрема, в умовах інформаційних війн.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Технології політичної пропаганди*» є:

1. Сформулювати наукове уявлення про психотехнологічну природу пропаганди та її роль соціально-політичних процесах в мирні часи та в умовах війни;
2. Ознайомити з історією застосування кібернетичних та гуманітарних технологій пропаганди у різних сферах життєдіяльності особистості та суспільства;
3. Засвоєння базових уявлень про технології політичної пропаганди, розуміння особливостей їх застосування на індивідуальному, груповому та масовому рівнях;

4. Здатність розпізнавати, створювати та застосовувати психологічні техніки і прийоми політичної пропаганди та контрпропаганди;

5. Розвиток навичок розробляти технології захисту від негативного впливу окремих аспектів технологій політичної пропаганди;

6. Використання психотехнологічних прийомів і засобів роботи з пропагандою та контрпропагандою в інформаційному просторі.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН12. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
2.	ПРН13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
3.	ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.	ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ФК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
4.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

5.	ПРН17. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з урахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
----	--	---

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)					
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	
1.	Модуль I. Науково-методологічні засади технологій політичної пропаганди	1.10	16	6	6	-	48	12	6	6	-	60
		1.4	16	6	6	-	60					
2.	Тема 1.1. Кібернетичні та гуманітарні технології політичної пропаганди в історичній ретроспективі: світова та вітчизняна практика.	1.10	4	2	2	-	16	4	2	2	-	20
		1.4	4	2	2	-	20					
3.	Тема 1.2. Діалектика застосування деструктивних та конструктивних технологій політичної пропаганди: інформаційний тероризм та міфодизайн	1.10	4	2	2	-	16	4	2	2	-	20
		1.4	4	2	2	-	20					
4.	Тема 1.3. Етичні стандарти застосування психотехнологій політичної пропаганди. Вимоги до професійних компетенцій та особистісних якостей політтехнологів-пропагандистів	1.10	4	2	2	-	16	4	2	-	-	20
		1.4	4	2	2	-	20					
5.	Модуль II. Психотехнологічна практика політичної пропаганди	1.10	20	8	8	16	88	12	4	-	8	96
		1.4	16	8	-	8	92					

6.	Тема 2.1. Психолінгвістичні технології політичної пропаганди	1.10	8	2	2	4	22	6	2	-	2	24
		1.4	4	2	-	2	23				2	24
7.	Тема 2.2. Психосемантичні технології політичної пропаганди	1.10	8	2	2	4	22	6	2	-	2	24
		1.4	4	2	-	2	23				2	24
8.	Тема 2.3. Когнітивно-структуруючі технології політичної пропаганди	1.10	8	2	2	4	22	6	2	-	2	24
		1.4	4	2	-	2	23				2	24
9.	Тема 2.4. Поведінково-контитууючі технології політичної пропаганди	1.10	8	2	2	4	22	6	2	-	2	24
		1.4	4	2	-	2	23				2	24
Разом:		1.10	44	14	14	16	136	24	10	6	8	156
		1.4	44	14	6	8	152					

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Науково-методологічні засади технологій політичної пропаганди

Тема 1.1. *Кібернетичні та гуманітарні технології політичної пропаганди історичній ретроспективі: світова та вітчизняна практика.*

Зміст теми: Системне осмислення технологій пропаганди в діяльності Інституту аналізу пропаганди (1937-1942): сім технік пропаганди. Технологічний підхід до вивчення пропаганди в роботах Ч. Сіпмана, Ж. Еллюля, О. Хакслі, М. Шабо, В. Солов'я, Г. Почепцова, О. Висоцького, С. Воденкова, Д. Павлова та ін. Ключові відмінності кібернетичного та гуманітарного підходів до застосування технологій політичної пропаганди. Політична пропаганда в умовах модерну, постмодерну та метамодерну. Формальна та неформальна офлайн-комунікація як простір пропагандистського впливу. Традиційні та сучасні медіа як канали і простір застосування технологій політичної пропаганди. Індивідуальний, груповий та масовий рівні застосування технологій політичної пропаганди. Проблема вибору ефективних і оптимальних психотехнологій управління соціально-психологічними і суспільно-політичними процесами у демократичному та авторитарному суспільствах.

Тема 1.2. *Діалектика застосування деструктивних та конструктивних технологій політичної пропаганди: інформаційний тероризм та міфодизайн.*

Зміст теми: Три принципи діалектики у системному та цілеспрямованому застосування технологій політичної пропаганди. Побутова та професійна пропаганда у мирні та воєнні часи. «Пропаганда 1.0» та «пропаганда 2.0»: ключові відмінності. Окремі психотехнології пропаганди: ad hominem (перехід на особистості, або «отруєння джерела»); ad nauseam (багатократне повторення); transfer (перенесення); reductio ad hitlerum (руйнування авторитетності); testimonial (апелювання до авторитету); name calling (навішування ярликів); евфемізми та дисфемізми; апелювання до страху; plain folks (гра в простачка); використання упередження; апеляція до народу; неминуха перемога, або «не спізнися»; приєднуйся до маси; вродливі люди; велика брехня; дифамація; захопування дверей; напівправа; обкладання ганебними епітетами; фальшива дилема; умовний рефлекс;

когнітивний дисонанс; прості люди; культ особи; демонізація ворога; диктат; дезінформування; ейфорія; страх, невпевненість та сумніви; розмахування прапорами; нога у дверях; блискучі узагальнення; розширення діапазону прийняттого; бомбардування любов'ю; управління новинами; контроль Мільє; затуманення свідомості, умисна неясність, плутанина; оперантне обумовлення; *pensée unique* (єдина думка); відривання від контексту; раціоналізація (виправдання); *ignoratio elenchi* (ігнорування теми); цап-відбувайло; слогани (гасла); стереотипи; солом'яне опудало; рекомендація; техніка «третя особа»; кліше без суті; переміщення (рефреймінг); вибіркова правда; нечітке припущення; благі слова; ефект первинності. Пропаганда як соціокультурна практика. Ідеологічний та наративний підходи у створенні та застосуванні технологій пропаганди. Мета-нاراتив (гранд-нاراتив) як феномен мета-реальності. «Космос» та «хаос» у медіа-дискурсі: психотехнології міфодизайну та інформаційного тероризму. Мета міфодизайну – «ідеологічний космос»: благоустрій (підпорядкування), залучення, інтеграція, захоплення і панування; мета інформаційного тероризму – «ідеологічний хаос»: знищення, дезінтеграція, конфлікти, агресія, страх, паніка, руйнування і безладдя. Глобальна боротьба мета-нاراتивів у світовому медіапросторі.

Тема 1.3. *Етичні стандарти застосування психотехнологій політичної пропаганди. Вимоги до професійних компетенцій та особистісних якостей політтехнологів-пропагандистів.*

Зміст теми: Етичні стандарти професійної діяльності політтехнолога: світові норми та вітчизняні реалії. Формальна, неформальна та інформальна освіта політтехнолога. Складові професійної компетентності політтехнолога-пропагандиста: комунікативна компетентність, аналітична компетентність, інформаційна компетентність, освітня компетентність, організаційна компетентність, технічна компетентність, контекстуальна компетентність, адаптивна компетентність, концептуальна компетентність, медіакомпетентність, інтегративна компетентність. Професійно-значущі якості особистості професіонала-практика з політичної пропаганди. Професійні викривлення та девіації пропагандиста в умовах конвенційних, інформаційних, семантичних та когнітивних війн сучасності.

Модуль II. Психотехнологічна практика політичної пропаганди

Тема 2.1. *Психолінгвістичні технології політичної пропаганди.*

Зміст теми: Політична психолінгвістика як інтеграція наукових знань психології, лінгвістики та політології. Історія становлення політичної психолінгвістики як дисципліни. Три теоретичних джерела психолінгвістики: мовознавство, структуралізм, психологія. Основи психолінгвістичної теорії (В. фон Гумбольдт, Ф. де Соссюр, Г. Гійом). Гіпотеза Сепіра-Уорфа (гіпотеза лінгвістичної відносності) – ключова теорія в історії психолінгвістики. Поняття психолінгвістики як науки про кодування та декодування інформації у працях Ч.Е. Осгуда и Т.А. Себеока. «Мовна поведінка» Б. Скінера. Друге покоління психолінгвістики (Н. Хомський, Дж.Грін, Дж. Міллер). Психолінгвістика третього покоління (Дж. Берч, Дж. Брунер, Ж. Нуазі, Р.Румметфейт, Д. Дюбуа). Політична психолінгвістика у світовій практиці (Г. Лассуелл, Е.Аронсон, Є.Р.Праткінс, П. Лайндбарджер). Психолінгвістичні прийоми політичної боротьби: політична інтрига, політична змова, політична мімікрія, провокація, містифікація, блеф, шантаж, психологічна війна, спецпропаганда та ін. Політична риторика: копірайтинг і спічрайтинг. Психологія мовної діяльності в політичній практиці. Політичний текст як синкретичний феномен з метою психолінгвістичного впливу. Вербальні та невербальні засоби створення політичного

тексту. Правила складання ефективного політичного тексту: фактори залучення уваги, актуалізація інтересу, запам'ятовування. Психологічний вплив світла, кольору та звуку як підсилення мовного впливу. Класифікація звуків і кольорів по їх психічному впливу на людину. Паралельна, комплементарна, інтегративна кореляція вербального та невербального рівнів політичного тексту. Мова, графіка та дизайн: масштаб, ритм, динаміка зображення, контраст як засоби міфологізації політичного тексту. Психолінгвосугестивні: гіпноз; навіювання; наслідування; зараження; переконання; стереотип; імідж; механізм "ореолу"; ідентифікація; технологія "25-го кадру"; політичні шоу; НЛП; соціально-психологічна установка. Етичні проблеми психолінгвістичного впливу в політиці.

Тема 2.2. *Психосемантичні технології політичної пропаганди.*

Зміст теми: Політична психосемантика як наука про структуру, генезис і функціонування системи значень, що утворюються у єдності перцептивно переживань та особистісних смислів у індивідуальній, груповій та масовій свідомості у процесі суспільно-політичної комунікації. Феномени, що задають проблемне поле, об'єкт та предмет політичної психосемантики. Семантика як підрозділ семіотики. Співвідношення між психосемантикою та психолінгвістикою. Початкові поняття психолінгвістики: знак, деконат, значення. Семіотичний трикутник Ордена-Ричардса у політичному дискурсі. Семантичне подвоєння світу. Знак як знаряддя і засіб свідомості для підтримки свідомості та мови. Смисл та значення к ключові поняття психосемантики. Категоріальна структура свідомості. Значення в політиці як «перетворена форма діяльності». Структура знаку у позитивістській орієнтованій логічній семантиці (Г. Фреге, Р. Карнап, У. Куайн, Б. Рассел, А. Тарський, А. Черч). Проблема лінгвокультуральної відносності та категоризація реальності у політиці. Категоріальні структури свідомості як засіб рефлексивного сприйняття політичних процесів. Психосемантичний аналіз політичного менталітету (В.Ф. Петренко, О.В. Мітіна). Психосемантика та семіотика в політичній пропаганді: три типи знаків (Ч.С.Пірс, Дж.Ділі).

Тема 2.3. *Когнітивно-структуруючі технології політичної пропаганди.*

Зміст теми: Фреймінг, ре-фремінг та мета-фремінг як технології пропаганди. Праймінг, символізація та ритуалізація як технології пропаганди. Міфологізація, міфотворчість, де-міфологізація та ре-міфологізація як технології пропаганди. Політичний моккінг, фейкінг та астротурфінг як технології пропаганди. Віртуалізація та екранізація як технології пропаганди. Формування та використання когнітивних упереджень з метою створення соціальної реальності.

Тема 2.4. *Поведінково-конститууючі технології політичної пропаганди.*

Зміст теми: Іміджмейкінг та паблік рілейшнз як технології пропаганди. Ціннісно-мобілізуєчі, нормоутворюєчі та маніпулятивні технології пропаганди. Перебільшення, оркестрування, переливання, одностайність та зараження як технології пропагандистського впливу. Технології провокації, залякування і подолання страху (загартування аудиторії впливу). Технології керування емоційними станами аудиторій. Технології управління медіа-активністю користувачів соціальних мереж: user-generated content (UGC). Вплив на активність мас: мобілізаційні, демобілізаційні та ре-мобілізаційні психотехнології в умовах революцій, криз та війн.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: письмові чи усні домашні завдання; аналітичні завдання; обговорення підготовлених студентами доповідей; підготовка презентацій; захист рефератів; круглі столи; консультації викладачів; самостійна робота студентів, інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Технології політичної пропаганди» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік.

Формою підсумкового контролю є залік. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисципліни «Технології політичної пропаганди» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисципліни оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні джерела:

1. Андрущенко Т.В., Зеленін В.В. Психологія політичної пропаганди. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. – 2-ге видання, виправлене та доповнене – К.: Вид-во «Гнозіс», 2022. – 100 с.
2. Бернейс Э.Л. Пропаганда / Эдвард Л. Бернейс. – М. : Hippo Publishing LTD, 2010. – 176 с.
3. Зеленін В.В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни. (Навчальний посібник). Том перший. НЛП ХХ століття. – 2-ге видання, виправлене та доповнене / Всеволод Володимирович Зеленін. – К. : Вид-во «Люта справа». – 2015. – 384 с.
4. Зеленін В.В. Основи міфодизайну: психотехнології керування медіареальністю. Навчально-методичний посібник / Всеволод Володимирович Зеленін. – К. : Вид-во «Гнозіс», 2017. – 168 с.
5. Павлов Д. М. Особливості технологій політичної пропаганди / Д. М. Павлов // Грані. - 2018. - Т. 21, № 2. – С. 141-149.
6. Почепцов Г.Г. Пропаганда 2.0 / Георгий Георгиевич Почепцов ; худож.-оформитель М.С. Мендор. – Харьков : изд-во «Фолио», 2018. – 796 с.
7. Почепцов Г.Г. Пропаганда и контрпропаганда / Георгий Георгиевич Почепцов. – М. : Изд-во «Центр», 2004. – 256 с.
8. Скуленко М.І. Ефективність пропаганди : монографія / Михайло Іванович Скуленко. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 362 с.
9. Conserva Н. Т. Propaganda Techniques / Henry T. Conserva. – NY.: 1stBooks, 2003. – 120 p.
10. Shabo М. Techniques of Propaganda and Persuasion / Magedah E. Shabo. – Prestwick House, Inc., 2008. – 160 p.

Допоміжні джерела:

1. Аронсон Э. Общественное животное : Введение в социальную психологию. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 517с.
2. Аронсон Э., Пратканис Э.Р. Эпоха пропаганды : Механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление / Эллиот Аронсон, Энтони Р. Пратканис ; перераб. изд. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 384 с.
3. Бернейс Э.Л. Кристаллизация общественного мнения / Эдвард Л. Бернейс – М. : Вильямс, 2015. – 272 с.
4. Бойко О.Д. Політичне маніпулювання. Навчальний посібник для студентів вузів / Олександр Дмитрович Бойко – К. : Академвидав, 2010. – 432 с.
5. Василюк Ф.Е. От психологической практики к психотехнической теории / Федор Ефимович Василюк – М.: Московский психотерапевтический журнал, 1992, №1. с. 15–32.
6. Васютинський В.О. Інтеракційна психологія влади : Монографія. / Вадим Олександрович Васютинський. – К., 2005. – 492с.
7. Войтасик Л. Психология политической пропаганды / Леслав Войтасик ; пер. с пол. В.Н. Поруса ; предисл. и общ. ред. Ю.А. Шерковина. – М. : Изд-во «Прогресс», 1981. – 277 с.
8. Грачев Г.В. Манипулирование личностью: организация, способы и технологии информационно-психологического воздействия / Грачев Г.В., Мельник И. К. 2-е изд., испр. и доп. – М. : Изд-во «Алгоритм», 2002. – 288 с.
9. Гудмен М. Злочини майбутнього / Марк Гудмен / Пер. з англ. І. Мазарчук, Я. Машико. – Харків : Вид-во «Ранок» : Фабула, 2019. – 592 с.

10. Данилова А.А. Манипулирование словом в средствах массовой информации. – М. : «Добросвет», «Издательство КДУ», 2009. – 234 с.
11. Денисюк Ж.З. Постфольклор інтернет-комунікації в аксіологічному вимірі. Монографія. / Жанна Захарівна Денисюк. – К. : Вид-во «НАКККіМ», 2017. – 384 с.
12. Ділі Дж. Основи семіотики / Джон Ділі ; переклад з англ. та наук. ред. Анатолій Карась. – Львів : Вид-во «Арсенал», 2000. – 232 с.
13. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. / Е.Л. Доценко – 3-е. издан. – М. : Изд-во «Речь», 2003. – 304 с.
14. Жижек С. Возвышенный объект идеологии / Савой Жижек ; пер. с англ. В. Софронова. – М. : Изд-во «Художественный журнал», 1999. – 236 с.
15. Информационные войны: социально-этические, эстетические, антропологические аспекты и технологии противодействия: Материалы Всероссийской научной конференции (г. Новосибирск, 22- 24 апреля 2015 г.) / под науч. ред. проф. В.Ш. Сабирова; ФГОБУ ВПО «СибГУТИ». – Новосибирск : СибГУТИ, 2015. – 367 с.
16. Історія інформаційно-психологічного протиборства : підруч. / [Я.М.Жарков, Л.Ф.Компанцева, В.В.Остроухов В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Є.Д.Скулиш] ; за заг. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України Є.Д.Скулиша. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
17. Кара-Мурза С.Г., Смирнов С.В. Манипуляция сознанием-2. – М. : Изд-во «Эксмо», «Алгоритм», 2009. – 528 с.
18. Культура. Ідеологія. Особистість : Методолого-світоглядний аналіз / Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. ; 2-е вид. – К. : Знання України, 2005. – 580 с.
19. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії : моногр. / О.В.Литвиненко. – К. : ВКФ «Сатсанга», 2000. – 222 с.
20. Макаренко Л. П. Сутність, роль та основні прийоми політичної пропаганди / Л.П. Макаренко // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 83. – С. 361–366.
21. Медведева С.М. Проблема политического стереотипа в зарубежной политической психологии. Учебное пособие. – М. : МГИМО Университет МИД России, 2005. – 148 с.
22. Надирашвили Ш.А. Психология пропаганды / Шота Александрович Надирашвили. – Тбилиси : Мецниереба, 1978. – 122 с.
23. Назаретян А.П. Психология стихийного массового поведения : Лекции / Аноп Погосович Назаретян. – М. : Изд-во ПЕР СЭ, 2001. – 112 с.
24. Основы психологии и педагогики пропагандистской работы : Учебное пособие / Под. ред. Т.К. Чмут, Р.Х. Шакурова. – К. : Политиздат Украины, 1988. – 236 с.
25. Павлов Д.М. Громадська думка як об'єкт політичної пропаганди / Д.М. Павлов // Грані. – 2013. – № 12. – С. 54-60.
26. Пачепа И.М. Дезинформация. Тайная стратегия абсолютной власти / Ион Михай Пачепа, Рональд Рычлак ; пер. с англ. А.Б. Мовчан – М. : Изд-во «Эксмо», 2016. – 576 с.
27. Петренко В.Ф. Основы психосемантики. – 2-е изд., доп. – СПб. : Изд-во «Питер», 2005. – 480 с.
28. Петренко В.Ф. Основы психосемантики. – 2-е изд., доп. / Виктор Фёдорович Петренко. – СПб.: Изд-во «Питер», 2005. – 480 с.
29. Петрик В. М., Остроухов В. В., Штоквиш О. А. та ін. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: Навчальний посібник / За ред. В. М. Петрика. – К. : Росава, 2006. – 208 с.

30. Плющ А.Н. Социально-психологические механизмы информационного влияния: монография / Александр Николаевич Плющ – Нежин : «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2017. – 240 с.
31. Приходько А.Я. Информационная безопасность в событиях и фактах. – М. : Изд-во «СИНТЕГ», 2001. – 260 с.
32. Приходько А.Я. Словарь-справочник по информационной безопасности. – М. : Изд-во «СИНТЕГ», 2001. – 124 с.
33. Прокофьев В.Ф. Тайное оружие информационной войны: атака на подсознание. Издание второе, расширенное и доработанное. Серия «Информационные войны». – М. : Изд-во «СИНТЕГ», 2003. – 408 с.
34. Слюсаревский Н.Н., Карамушка Л.Н., Федоришин А.Б. Слово, рисунок, цвет. Психологический анализ наглядных средств политической агитации. – К.: АТ «Реклама», 1995. – 178 с.
35. Соловей В.Д. Абсолютное оружие. Основы психологической войны и медиаманипулирования / Валерий Дмитриевич Соловей – М. : ЭКСМО, 2017. – 320 с.
36. Соловьёв В.Р. Манипуляции: Атакуй и защищайся! – М. : Изд-во «Эксмо». – 352 с.
37. Татенко В.О. Соціальна психологія впливу : монографія / Віталій Олександрович Татенко. – К. : Міленіум, 2008. – 214 с.
38. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: Навчальний посібник. – 2-ге вид., випр. та доп. – К. : ВД «Професіонал», 2007. – 464 с.
39. Цуладзе А.М. Большая манипулятивная игра. / А.М. Цуладзе – М. : Алгоритм, 2000. – 336 с.
40. Цуладзе А.М. Политические манипуляции, или покорение толпы – М.: Книжный дом «Университет», 1999. – 144 с.
41. Шайгородский Ю.Ж. Политика: взаимодействие реальности и мифа: [монография]. / Юрий Жанович Шайгородский– К. : Изд-во «Знання України», 2009. – 400 с.
42. Яковлева Н. І. Пропаганда як складова політичної комунікації: автореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.02 /; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : 2010. – 20 с.
43. Ogden C. K., Richards I. A. The Meaning of Meaning. – New York, Harcourt, Brace & World, Inc., 1923. – 451 p.

VII. Інформаційні ресурси

1. <https://studfile.net/preview/2714334/>
2. <https://psyfactor.org/propaganda.htm>
3. <http://jjmyx.jscj.edu.cn/2018/1121/c1198a29003/page.htm>
4. <https://studme.org/56867/politologiya/politologiya>

**ВИБІРКОВА ЧАСТИНА
ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ВІЛЬНОГО
ВИБОРУ СТУДЕНТІВ
Вибірковий блок дисциплін
«Психосоматика та психологія
здоров'я»**

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ З ПСИХОСОМАТИЧНИМИ РОЗЛАДАМИ

Розробник програми: Якимчук Оксана Іванівна,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Психологічна допомога дітям з психосоматичними розладами» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього рівня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні основи надання психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами як складової професійної діяльності практичного психолога; технологічні прийоми, методи та особливості надання психологічної допомоги враховуючи вікові особливості дитини при психосоматичних розладах.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, з психофізіологією та психодіагностикою, системою психологічної служби, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, основами психотерапії, психологією тілесності. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами а також сучасні питання проблемного характеру щодо вирішення прикладних питань дисципліни.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологічна допомога дітям з психосоматичними розладами» є забезпечення майбутніх психологів знаннями з різних напрямків психологічної допомоги, які використовуються при психологічній допомозі дітям з психосоматичними розладами: розширення уявлень студентів про специфіку майбутньої професійної діяльності та формування знань про особливості психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами; забезпечення оволодіння майбутніми фахівцями–психологами категоріальним апаратом сучасних психотехнологій; розкриття механізмів прояву психосоматичних порушень з урахуванням чинників та механізмів їх виникнення; формування систематизованих знань в області психосоматичних розладів в дитячому віці на основі онтогенетичного принципу їх формування з описом клінічних проявів, етіологією, факторів ризику та профілактики; ознайомити студентів з основними базовими принципами та поняттями психосоматики в дитячому віці; формування навичок діагностичної, профілактичної та психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами; сформуванню знання, вміння та практичні навички необхідні для психологічної допомоги

дітям з психосоматичними розладами, що дозволить студентам у майбутній професійній діяльності вірно, системно та з високою ефективністю їх застосовувати.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *«Психологічна допомога дітям з психосоматичними розладами»* є:

1. Науково-теоретичне вивчення основ психосоматичних розладів.
2. Активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця.
3. Вироблення у студентів практичних умінь і навичок щодо психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами: вивчення та аналіз теоретичних та методологічних засад психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами у вітчизняній та зарубіжній психології; засвоєння знань з проблематики виникнення, психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів у дітей.
4. Вивчення засобів запобігання зайвим перенавантаженням нервової системи; підвищення рівня компетентності студентів в питаннях що знаходяться у веденні суміжних дисциплін.
5. Ознайомити студентів з основними психосоматичними порушеннями та особливостями їх прояву враховуючи вікові особливості дитини; розкрити особливості організації та проведення психодіагностичного обстеження.
6. Ознайомити студентів з основними психотерапевтичними напрямками; розглянути основні концепції надання психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами.
7. Навчити студентів практично використовувати базові знання, вміння і навички побудови професійної взаємодії з клієнтами у процесі фахової діяльності; сприяти застосуванню у практичній діяльності отриманих базових знань та методів психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ІК.Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
2.	ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо),	ФК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу)

	провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	з використанням науково верифікованих методів та технік.
3.	ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.	ФК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
4.	ПРН13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
5.	ПРН14. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ФК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретико – методологічні основи психосоматичних розладів	16,2	8	5	3,2	84	15,2	7	5	3,2	88
1.	Тема 1. Загальна характеристика психосоматичних розладів у дітей.	3,8	2	1	0,8	21	3,8	2	1	0,8	22
2.	Тема 2. Фактори в генезі психосоматичних розладів у дітей.	3,8	2	1	0,8	21	3,8	2	1	0,8	22
3	Тема 3. Діагностика психосоматичних розладів.	4,8	2	2	0,8	21	4,8	2	2	0,8	22
4	Тема 4. Хвороба дитини в контексті сімейних відносин.	3,8	2	1	0,8	21	2,8	1	1	0,8	22
	Модуль II. Психосоматичні розлади. Особливості діагностики та психологічної допомоги.	11,8	6	3	2,8	68	8,8	3	3	2,8	68
5	Тема 5. Основні методи та техніки надання	4,2	2	1	1,2	24	3,2	1	1	1,2	24

	психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами.										
6.	Тема 6 Психосоматика органів дихання, серцево-судинної системи та опорно-рухового апарату.	3,8	2	1	0,8	22	2,8	1	1	0,8	22
7.	Тема 7. Психосоматика порушень харчової поведінки та захворювань шлунково-кишкового тракту.	3,8	2	1	0,8	22	2,8	1	1	0,8	22
Разом:		28	14	8	6	152	24	10	8	6	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредити ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико – методологічні основи психосоматичних розладів.

Тема 1. *Загальна характеристика психосоматичних розладів у дітей.*

Зміст теми: Історія виникнення. Визначення основних понять. Предмет, мета та завдання дисципліни. Зв'язок з іншими галузями науки. Роль психосоматики у формуванні сучасних уявлень про єдність соматичного і психічного. Класифікація психосоматичних розладів.

Моделі виникнення психосоматичних розладів: модель вегетативних неврозів та векторна теорія Ф. Александера; конверсійна теорія З. Фрейда; теорія «специфічних особистісних профілів» Ф. Донбар; модель захисту Мітчерлиха та інших. Фізіологічні та нейрогуморальні теорії психосоматичних зв'язків. Нейрогуморальна теорія Уолтера, Б. Кенона, Г. Сальє про загальний адаптаційний синдром. Фізіологічні теорії взаємовпливу психіки та тіла: Р. Декарта, І. Сеченова, В. Бехтерева, І. Павлова, К. Бикова, І. Курціна. Психофізіологічні основи психосоматичних розладів.

Поняття алекситимії. Внутрішня картина хвороби. Типи емоційного відношення хворих до своєї хвороби. Психогенез. Нозогенії (психогенні реакції) при психосоматичних порушеннях. Класифікації та клінічна картина різних варіантів нозогеній.

Тема 2. *Фактори в генезі психосоматичних розладів у дітей.*

Зміст теми: Стрес, види стресів, механізми дії та фактори і передумови що сприяють виникненню психосоматичного порушення у дітей. Вплив соціального оточення на виникання психосоматичних розладів у дітей. Оцінка критичних життєвих подій. Сім'я як передумова виникнення психосоматичного розладу. Розгляд глобальних та суспільних факторів. Розгляд факторів що пов'язані з дитячими закладами (різного рівня). Систематика неблагоприсних психосоціальних факторів. Психологічний захист та біологічні процеси у дітей різного вікового періоду.

Тема 3. *Діагностика психосоматичних розладів.*

Зміст теми: Особливості діагностики психосоматичних розладів у дітей. Основні психосоматичні симптоми та синдроми. Особливості застосування методів діагностики в різний віковий період.

Діагностична бесіда. Мета та завдання діагностичної бесіди. Планування, структура змісту, питання що мають сприяти діагностиці психосоматичного порушення, умови проведення. Особливості та правила психодіагностичної бесіди при роботі з психосоматичними розладами у дітей. Вікові обмеження та обмеження що можуть бути обумовлені соматичним станом дитини. Обговорення психодіагностичних результатів.

Психологічні тести в психосоматичній практиці. Мультимодальність як основний принцип діагностики. Принципи підбору комплексу тестових методик для дослідження психосоматичних порушень: Торонтська алекситимічна шкала; Гиссенський опитувальник соматичних скарг: шкала особистісної та реактивної тривожності Спалбергера – Ханіна; опитувальник Сердюка для вивчення самооцінки соціальної значимості хвороби, методика незакінчених пропозицій Сакса – Сіднея, модифікована для психосоматичних хворих, опитувальник Шмішека, опитувальник Келлермана –Плутчика, клінічний опитувальник для оцінки невротичних станів; методика діагностики рівня соціальної фрустрованості Васермана (модифікація Бойко) та інші. Обговорення психодіагностичних результатів та їх значення для діагностики психосоматичних розладів. Обговорення вікових особливостей та обмежень.

Проективні тести в діагностиці психосоматичних розладів. Особливості інформативності та достовірності проективних тестових даних у виявленні дисфункцій людини: тест Роршаха, Сонді тест, ТАТ, тест Люшера малюнкові проективні тести у дослідженні взаємозв'язку психічних і тілесних проявів психосоматичного хворого: «Намалюй людину» тест Маховер; Тест Гуддінаф – Харріса; тест «Автопортрет» в інтерпретаціях Бернса і Ріда; тест «Образ себе» та інші.

Тема 4. *Хвороба дитини в контексті сімейних відносин.*

Зміст теми: Роль матері в розвитку дитини. Внутрішні страхи та комплекси батьків. Ознаки психосоматичної сім'ї, її основні критерії. Роль спотворення системи дитяче – батьківських відносин у формуванні психосоматичних порушень у дітей. Внутрішньосімейні відносини, їх девіації. Діагностика внутрішньо сімейних відносин.

Модуль II. *Психосоматичні розлади. Особливості діагностики та психологічної допомоги.*

Тема 5. *Основні методи та техніки надання психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами.*

Зміст теми: Основні принципи надання психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами. Особливості при виборі технік та методів при наданні психологічної допомоги дітям з психосоматичними розладами. Особливості, мета та завдання індивідуальної, групової та сімейної терапії. Застосування тілесно орієнтованої терапії, гештальт - терапії, арт - терапії, казкотерапії, ігротерапії, психоаналізу, психодрами при допомозі дітям з психосоматичними розладами. Етичні принципи. Переваги та недоліки кожного з методів.

Тема 6. *Психосоматика органів дихання, серцево-судинної системи та опорно рухового апарату.*

Зміст теми: Бронхіальна астма. Синдром гіпервентиляції. Картина особистості. Есенціальна гіпертонія, ішемічна хвороба серця, кардіофобічний невроз і порушення серцевого ритму. Картина особистості при захворюваннях серцево-судинної системи. Ревматичні порушення м'яких тканин, остеохондроз і ревматоїдний артрит. Картина

особистості при захворюваннях опорно-рухової системи. Особливості діагностики, психотерапії та психокорекції. Профілактика виникнення вище зазначених розладів.

Тема 7. *Психосоматика порушень харчової поведінки та захворювань шлунково кишкового тракту.*

Зміст теми: Психологічні особливості особистості та передумови виникнення і прояви нервової анорексії, булімії та ожиріння. Психосоматичні особливості. Виразка шлунку і дванадцятипалої кишки, закріпи та емоційні діарея, „синдром подразненої кишки”, виразковий коліт і хвороба Крона, порушення ковтання. Особливості особистості з захворюваннями шлунково-кишкового тракту. Особливості діагностики, психотерапії та психокорекції. Профілактика виникнення вище зазначених розладів.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; захист рефератів; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); самостійна робота студентів; інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у

виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологічна допомога дітям з психосоматичними розладами» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психологічна допомога дітям з психосоматичними розладами» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну

кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів.

Порядок переведу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Аненкова І.П. Психосоматика. Навч. посіб./І.П. Аненкова. – К.: Каравела, 2018.
2. Галецька І. Клініко-психологічне дослідження: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 242 с.
3. Дідковська Л. І. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навч. посіб. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 264 с.
4. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. М.С. Корольчука. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
5. Клінічна психодіагностика: практикум / Редактор-упорядник проф. М.В.Миколайський. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. – 228 с.
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л.М.Проколієнко. – К.: Рад. школа, 1989. – 608 с.
7. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – 356 с.
8. Мозгова Г.П., Ханецька Т.І., Якимчук О.І. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне. Хрестоматія: Навчальний посібник. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. - 383 с.
9. Мозгова Г. Психосоматика: психологія і практика / Г. Мозгова, Т. Андрущенко. – 2018. - С .148-155.
10. Наказна І. М. Психосоматика: навч. посіб. / Наказна І. М. – Ніжин, 2010. – 132 с
11. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я / Навчальний посібник: М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, А. Ф. Косенко, Т. І. Кочергіна / Загальна редакція М. С. Корольчук. К.: Фірма «ІНКОС», 2002. 272 с.
12. Приходько Ю. О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі. – К.: Рад. школа, 1987. – 126 с.
13. Смулевич А.Б. Психосоматические расстройства (клиника, терапия, организация медицинской помощи) – Киев, 2000.
14. Практична психосоматика: діагностичні шкали : навчальний посібник / за заг. ред. О. О. Чабана, О. О. Хаустової. К: ВНТУ, 2018. 108 с.
15. Ханецька Н. В. Психосоматика: теоретико-практичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. В. Ханецька. – Хмельницький, 2019. – 123 с.
16. Харченко Д.М. Психосоматичні розлади. Теорії, методи діагностики, результати досліджень : навчальний посібник / Д.М. Харченко. К.: Видавничий дім «Слово», 2015. 280 с.
17. Хомуленко Т. Б. Основи психосоматики: навч.-метод. посіб. / Т. Б. Хомуленко. - Вінниця: Нова Книга, 2019. – 120 с.

18. Чабан О.С. Психосоматична медицина (аспекти діагностики та лікування) / О.С.Чабан, О.О.Хаустова. – К., 2000.
19. Чадських Ю.Г. Психологія і психосоматика: Навч. посібник / Ю.Г. Чадських - К.: Каравела, 2018.

Додаткові:

1. Айві А. Цілеспрямоване інтерв'ювання і консультування / А. Айві, – К.: «Сфера», 1998. – 334 с.
2. Балацька Л. К. Уява в житті дитини. – К.: Знання, 1974. – 46 с.
3. Вітенко І.С., Вітенко Т.І. Основи психології: Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів III – IV рівнів акредитації. – Вінниця, 2001.
4. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 338 с.
5. Губенко І. Я. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / І. Я. Губенко, О. С. Карнацька, О. Т. Шевченко.- К.: Медицина, 2018.- 312 с.
6. Загальна та медична психологія (практикум)/Під заг.ред. професора І.Д.Спіріної, професора І.С.Вітенка. – Дніпропетровськ, АРТ ПРЕС,2002.
7. Конечный Р., Боухал М. Психология в медицине. – Прага: Авиценум. Мед. изд-во, 1983.
8. Каліна, Н. Ф. Психотерапія: підручник / Н. Ф. Каліна. – К. : Академвидав, 2010. – 288 с. – (Сер. "Альма-матер").
9. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: Монографія. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 354 с.
10. Кучинська І. О. Виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. – 104 с.
11. Максименко, Н. Ф. Шевченко: навч. посіб. – Київ–Ніжин : Міланік, 2007. – 115 с.
12. Практична психологія. Методи вивчення особистості / С. І. Болтівець, Н. А. Бастун, С. В. Васьківська та ін. Вип. I, Суми: «Мрія», 1992. - 128 с.
13. Практикум з психології. – Чернівці: Рута, 2006. – 360 с.
14. Токман А. А. Психологія способу життя: навч. посіб. Ч. 1. / А. А. Токман, Н. В. Немченко. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. – 344 с.
15. Татенко О. М. Практична психологія в Україні: історія і сучасність // Психологія: науково-методичний збірник. – Київ, 1993. – 218 с.
16. Федосова Л. О. Клінічна психологія: навчальний посібник / Л. О. Федосова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. – 248 с.
17. Фон Шліппе А., Швайцер Й. Системна психотерапія та консультування / Пер. з нім. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2004.
18. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція : навч. посіб. / Цимбалюк І. М. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : Професіонал, 2007. – 544 с.
19. Adler N., Matthews K. Health Psychology: why do some people get sick and some stay well? // Annual Review of Psychology. 1994. V.45. P. 229-259.
20. 26. Adam J. Krakowski (2017) Psychosomatic Medicine: Theoretical, Clinical, and Transcultural Aspects. Hamburg
21. 27. Alexander F. Current problems in Psychosomatic Medicine // Psychosom. – 1964. – Vol. 5. – P. 330.

22. Dunbar, F. (1935). Emotions and bodily changes. *American Journal of Psychiatry*, 93(3), 749. 22.
23. Dunbar, F. (1943). *Psychosomatic diagnosis*. New York-London : PB Hoeber.
24. Elmar Brähler, H. Appelt, H. Becker, P. Bernhard (2016). *Body Experience The Subjective Dimension of Psyche and Soma Contributions to Psychosomatic Medicine*, Springer Science & Business Media
25. Kyung Bong Koh (2018). *Stress and Somatic Symptoms Biopsychosociospiritual Perspectives*. Cham, Switzerland : Springer.
26. Luigi Grassi, Michelle B. Riba, Thomas Wise (2019). *Person Centered Approach to Recovery in Medicine Insights from Psychosomatic Medicine and Consultation-Liaison Psychiatry*. Cham, Switzerland: Springer
27. *The American Psychiatric Publishing textbook of psychosomatic medicine / edited by James L. Levenson, American Psychiatric Publishing.2015.*
28. Uexküll, Thure von (ed.), *Psychosomatic Medicine*. München: Urban & Schwarzenberg. 1997.
29. Zeig J. K. Introduction / Zeig J. K. // *The evolution of psychotherapy*; in J. K. Zeig (Ed.). – New York : Brunner/Mazel, 1987. – P. 25–26.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. <http://hklіb.npu.edu.ua/>
3. Електронна бібліотека «Куб». <http://www.koob.ru/>
4. Федерація психологів-консультантів онлайн. <http://pro.fpkо.ru/post-name/286/>
5. Портал професійних психологів України «У психолога». <http://upsihologa.com.ua/>
6. Нормативні документи, які регламентують діяльність психотерапевтичної мережі в Україні. –Методичні рекомендації. – Михайлов Б.М., Сердюк О.І., Федосєєв В.А. Режим доступу: www.psychiatry.ua
7. Сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. <http://lib.pu.if.ua>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ

УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЇХ СІМЕЙ

Розробник програми: *Вольнова Леся Миколаївна*,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації.

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма вибіркової навчальної дисципліни «Психологічна реабілітація учасників бойових дій та їх сімей» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методичні засади організації комплексної реабілітації учасників бойових дій та їх сімей.

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів: циклу загальної підготовки («Філософія», «Психолого-педагогічні технології», «Організація наукових досліджень») та циклу професійної підготовки («Сучасні технології психологічної допомоги»). Студенти з базовою психологічною освітою також можуть спиратися на знання, отримані в ході вивчення таких дисциплін, як «Психодіагностика», «Технології психоконсультавання», «Основи психокорекції», «Основи психотерапії», «Медична та реабілітаційна психологія» тощо.

Мета і завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологічна реабілітація учасників бойових дій та їх сімей» є розкриття змісту та специфічних особливостей психологічної реабілітації клієнтів, що мають досвід участі в бойових діях чи збройних конфліктах і членів їх родин, а також підготовка студентів до свідомого та вмілого використання принципів психологічної реабілітації та вибору змісту, форм та методів психологічної допомоги такій категорії клієнтів.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологічна реабілітація учасників бойових дій та їх сімей»:

1. Допомогти здобувачам освіти конкретизувати сутність дефініції «психологічна реабілітація», охарактеризувати її види та дослідити нормативне забезпечення, підходи і принципи організації реабілітаційної діяльності з клієнтами, що мають досвід участі в бойових діях, та їх сім'ями.

2. Навчити визначати специфічні вияви поведінково-психічних реакцій та особистісної активності клієнтів під психотравмувальним впливом бойових дій та на основі цього прогнозувати ризики виникнення в них посттравматичних порушень та розладів адаптації.

3. Допомогти оволодіти стратегією та методами надання психологічної допомоги в моно- та мультидисциплінарних командах на різних етапах включення в бойові дії та відновлення від них у військових з різним ступенем психотравматизації.

4. Сприяти формуванню у здобувачів освіти умінь та навичок відповідально та свідомо розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги та проведення психологічної реабілітації членів родин учасників бойових дій.

5. Розвивати у майбутніх психологів стійкості особистості, здатність до збереження здоров'я (власного й оточення) та навичок до самостійної роботи в екстремальних та кризових ситуаціях.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
2.	ПРН15. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
3.	ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики. ФК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих методів та технік.
4	ПРН17. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з урахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ФК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

5	ПРН14. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ФК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
---	--	--

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем		Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
			Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС
	Модуль 1. Теоретичні основи психологічної реабілітації учасників бойових дій та їх сімей	1.4	14	10	-	4	45					
		1.10	22	10	6	6	45	10	6	-	4	45
1.	Тема 1.1. Поняття та завдання психологічної реабілітації учасників бойових дій	1.4	4	4			15	2	2			15
		1.10	6	4		2	15					
2.	Тема 1.2. Психологічні наслідки участі в бойових діях	1.4	6	4		2	15	4	2		2	15
		1.10	8	4	2	2	15					
3.	Тема 1.3. Зміст психодіагностичної роботи з учасниками бойових дій та їх сім'ями	1.4	4	2		2	15	4	2		2	15
		1.10	8	2	4	2	15					
	Модуль 2. Психотехнології організації реабілітаційної діяльності з учасниками бойових дій та їх сім'ями	1.4	14	4	8	2	107	14	4	8	2	111
		1.10	22	4	10	8	91					
4.	Тема 2.1. Форми і методи індивідуальної психологічної реабілітації учасників бойових дій. Самодопомога	1.4	4	2		2	25	6	2	4		25
		1.10	6	2	2	2	22					
5.	Тема 2.2. Групові форми і методи психологічної реабілітації учасників бойових дій	1.4	4	2	2		25	2		2		25
		1.10	6	2	2	2	22					
6.	Тема 2.3. Зміст і напрями психологічної роботи з учасниками бойових дій в процесі їх реадaptaції до мирних умов	1.4	2		2		25	4	2	2		25
		1.10	4		2	2	22					
7.	Тема 2.4. Сім'ї і діти в системі психологічної реабілітації учасників бойових дій	1.4	4		4		32	2			2	36
		1.10	6		4	2	25					
	Разом	1.4	28	14	8	6	152	24	10	8	6	156
		1.10	44	14	16	14	136					

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль 1. Теоретичні основи психологічної реабілітації учасників бойових дій та їх сімей

Тема 1.1. *Поняття та завдання психологічної реабілітації учасників бойових дій.*

Зміст теми: Загальні питання надання психологічної допомоги учасникам бойових дій: соціально-психологічна реадaptaція, психологічний карантин, створення реадaptaуючого середовища. Законодавче забезпечення процесу психологічної реабілітації військовослужбовців та учасників бойових дій. Психологічна реабілітація та психологічна реабілітація військовослужбовців. Види реабілітації: психотерапевтична реабілітація, медико-психологічна (превентивна, клінічна, функціональна), професійно-психологічна, «соціально-психологічна, власне психологічна реабілітація. Принципи психологічної реабілітації учасників бойових дій: оперативність, системність, гнучкість, багатоступеневість. Психологічна реабілітація військовослужбовців по строках здійснення: термінова, обмежена по строку, тривала. Етапи психологічної реабілітації військових: діагностичний, психологічний, реадaptaційний, етап супроводу. Динаміка реабілітації в постекстремальний період: «збудженість» чи «медовий місяць», період «розчарування», фаза – «відновлення». Роль психологічної реабілітації у складі комплексної реабілітації та її зв'язок з іншими видами реабілітаційних заходів. Показання та протипоказання до проведення психологічної реабілітації учасників бойових дій. Показники поведінки бійця, що вказують на необхідність термінової реабілітації.

Тема 1.2. *Психологічні наслідки участі в бойових діях.*

Зміст теми: Соціально-психологічні проблеми у колективі військових: особистісні проблеми, колективно-групові проблеми, соціально-діяльнісних проблем. Сучасний бій і його вплив на психіку воїнів. Фактори, що визначають активність воїна в бою. Закономірності прояву психіки і поведінки воїнів в бою. Особливості емоційно-вольової сфери в бойовій обстановці. Бойовий стрес. Бойова психічна травма та прояви характерні для кожного етапу переживання травми (стан шоку (бойовий шок), надзбудження (бойовий стрес), втома (бойове виснаження), вихід із травми, адаптація до екстремальної ситуації). Особливості психотравматизації військовослужбовців. Формування типу «екстремальної особистості» внаслідок впливу екстремальних факторів. Психопатологічні наслідки перебування в екстремальних умовах. Почуття вини у тих, хто вижили. Травма свідка. Посттравматичні стресові реакції у військових. Основні симптоми посттравматичних стресових порушень у ветеранів війни. Патогенез посттравматичних стресових розладів у військових: його причини та прояви. Виникнення стресових розладів у зв'язку з професійною діяльністю військовослужбовців у складі миротворчого контингенту. Психологічний стан демобілізованих учасників бойових дій. Суїцидальна поведінка та залучення до залежної поведінки як наслідок стресу у військових.

Тема 1.3. *Зміст психодіагностичної роботи з учасниками бойових дій та їх сім'ями*

Зміст теми: Завдання, етапи, форми і методи психологічного дослідження військовослужбовців на різних етапах військової служби. Базові принципи психодіагностики постраждалих осіб. Експрес-діагностика бойового стресу. Діагностична експрес-розмова. Метод формалізованої візуальної експрес-діагностики. Карта бойового стресу. Диференційний діагноз проявів бойової психічної патології. Медико-психологічне обстеження та напрацювання первинного психологічного висновку. Психодіагностичне

забезпечення діагностики найбільш частих розладів психіки і поведінки у військовослужбовців - учасників бойових дій. Напрями діагностики постстресових станів та ПТСР. Основні принципи діагностики посттравматичних стресових розладів і розладів адаптації. Критерії діагностики розладів адаптації. Критерії діагностики посттравматичних стресових розладів. Особливості посттравматичної психологічної діагностики дітей.

Модуль 2. Психотехнології організації реабілітаційної діяльності з учасниками бойових дій та їх сім'ями

Тема 2.1. *Форми і методи індивідуальної психологічної реабілітації учасників бойових дій. Самодопомога*

Зміст теми: Психотерапевтичні підходи щодо психологічної реабілітації постстресових розладів (ПТСР): психофізіологічний підхід: релаксація, аутогенне тренування (на основі класичного аутотренінгу І. Шульцта), інтеракціоністський підхід, психосинтез, трансперсональний підхід, поведінкова психотерапія, когнітивна психотерапія, гештальт-терапія, трансактний аналіз, гуманістична (клієнт-центрована) психотерапія, екзистенційна психотерапія, логотерапія, арт-терапія, музикотерапія, малюнкова терапія, бібліотерапія.

Самодопомога у процесі психологічної реабілітації. Самодопомога при страху. Самодопомога при тривозі. Самодопомога при подоланні фобій і страхів. Способи регуляції емоційних станів – дихальні вправи. Вплив на біологічно активні точки. Методи зняття болючих відчуттів. Прийоми вольової мобілізації. Техніки саморегулювання психофізичного стану: вправи для розслаблення м'язів, ізометричні вправи, творча візуалізація, mindfulness-вправи для концентрації уваги, тілесно-свідомісні вправи, медитація та віра, аутогенне тренування.

Програма медико-психологічної реабілітації осіб, постраждалих внаслідок участі в зоні ООС. Зміст роботи з військовими, котрі проходять реабілітацію. Принципи і методи індивідуальної терапії і реабілітації постраждалих з ПТСР і розладами адаптації. Заходи медико-психологічної реабілітації на етапі відновлення. Етапність здійснення психологічної реабілітації з інвалідами і пораненими. Інноваційні методи і техніки роботи з травмованими військовими (біосугестивна терапія, плетіння мандали-оберега, метафоричні асоціативні карти тощо). Форми і методи психотерапії: психоосвіта, травмо-фокусована когнітивно-поведінкова терапія, ДПРО.

Тема 2.2. *Групові форми і методи психологічної реабілітації учасників бойових дій*

Зміст теми: Форми і методи групової психологічної допомоги в психологічній реабілітації військовослужбовців. Групова психотерапія та форми її проведення. Особливості групової психотерапевтичної та психокорекційної роботи з комбатантами з віддаленими наслідками стресогенних впливів. Групові заняття з саморегуляції, релаксації та аутотренінгу. Групові корекційні заняття. раціональна терапія. Дебрифінг у процесі реабілітації військових: мета, завдання та фази. «Rap»-групи як метод групової роботи з комбатантами, рівні їх розвитку (інформаційні, спонукаючі та розраховані на тривалий період). Модель багаторазової Rap-групи та фази психотерапевтичного процесу.

Тема 2.3. *Зміст і напрями психологічної роботи з учасниками бойових дій в процесі їх реадaptaції до мирних умов*

Зміст теми: Поняття, мета та завдання соціально-психологічної реадaptaції учасників бойових дій. Зміст програми соціально-психологічної підтримки адаптації ветеранів.

Когнітивно-поведінкова модель, покладена в основу програми. Основні прийоми самопомоги та психологічної саморегуляції в процесі психологічної реабілітації військових. Напрями попередження та корекції девіантної поведінки у демобілізованих військовослужбовців. шкали оцінки ризику девіантних форм поведінки. Група посиленої психологічної уваги. Роль профілактики психічних розладів у процесі психологічної реабілітації військовослужбовців.

Тема 2.4. *Сім'ї і діти в системі психологічної реабілітації учасників бойових дій*

Зміст теми: Варіанти впливу психотравми на сім'ю. Зміст роботи з жінками, що є членами родин учасників бойових дій. Чинники, що впливають на ефективність психотерапевтичної допомоги дружинам ветеранів. Психологічні рекомендації для дружин ветеранів. Сімейні стосунки та пов'язані з ними проблеми на різних етапах виконання службово-бойових завдань у зоні бойових дій. Підготовка сім'ї до демобілізації їхнього члена (батька, чоловіка, брата і т.д.). Проблеми, з якими зустрічаються родини ветеранів. Психокорекція та психотерапія проблем подружніх стосунків та сімейних дисгармоній у сім'ях військових (сімейна кризова психотерапія, сімейна позитивна психотерапія тощо). Основні завдання у психотерапевтичній роботі з сім'ями ветеранів. Мультиmodalьна форма сімейної терапії.

Діти під час війни. Вікові особливості реагування на війну. Переживання втрати в дитинстві. Страху, індуковані військовими діями. Адаптація дитини у нових умовах. Система психосоціальної допомоги дітям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- робота з проблемними кейсами.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): залік.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених за 5-бальною шкалою, отриманою на усіх заняттях даного модуля.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Студент може набрати протягом вивчення дисципліни необхідну кількість балів для заліку. За бажанням підвищити кількість балів, студент може, склавши заліку. За результатами заліку можна отримати від 0 до 100 балів. Остаточна оцінка – це кращий бал. Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є виконання практичних завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних ситуацій.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до заліку – 35 балів.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основна література**

1. Бриндіков Юрій Леонідович. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. д-ра пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка. Хмельницький, 2018; Тернопіль, 2018. 559 с.

2. Коқун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Основи психологічних знань про психічні розлади для військового психолога. Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2018. 310 с.

3. Коқун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.

Допоміжна література

4. Алещенко В. І. Психологічне забезпечення миротворчої діяльності військовослужбовців Збройних Сил України. Монографія. Харків, ХУПС. 2008. 238 с.

5. Балашова С. П., Васильєв С. П., Дубровинський Г. Р. Практичний курс військової психології: навч. посібник. Частина 2. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013. 172 с.

6. Блінов О. А. Бойова психічна травма: монографія. Київ : Талком, 2019. 700 с.

7. Вебінар «Ефективні техніки стрес-менеджменту» [Електронний ресурс]. Психологія здоров'я *Health Psychology*. URL:https://www.youtube.com/watch?v=EBj_VqssOE4

8. Вебінар «Перша психологічна допомога в бою» [Електронний ресурс]. *Психологія здоров'я Health Psychology*. URL: <https://youtu.be/qdceKyJqils>
9. Вебінар «Турбота про психічне здоров'я дітей у школах у контексті війни» [Електронний ресурс]. *Центр здоров'я та розвитку "Коло сім'ї"*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Dk6H6Ukxirg>
10. Вебінар «Основи роботи з особами, які пережили тортури» [Електронний ресурс]. *Психологія здоров'я Health Psychology*. URL: <https://youtu.be/8FSGgFWbZpA>
11. Вебінар «Невизначена втрата як працювати з сім'ями зниклих безвісти» [Електронний ресурс]. *Психологія здоров'я Health Psychology*. URL: <https://youtu.be/Am87h2QNTBM>
12. Вебінар Олега Романчука «Як зцілити рани, що залишають по собі психотравмуючі події війни?» [Електронний ресурс]. *Центр здоров'я та розвитку "Коло сім'ї"*. URL: <https://youtu.be/cxpOBEnwgG8>
13. Вебінар «Провина того, хто вижив» [Електронний ресурс]. *Психологія здоров'я Health Psychology*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8acIlbvVAEA>
14. Вебінар Олега Романчука «Психологічна допомога дітям, що пережили психотравмуючі події на війні» [Електронний ресурс]. *Центр здоров'я та розвитку "Коло сім'ї"*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jdgDSuUPVso>
15. Вебінар Олега Романчука «Як допомогти дитині пройти крізь виклики війни?» [Електронний ресурс]. *Центр здоров'я та розвитку "Коло сім'ї"*. URL: <https://youtu.be/3cfLsWf3nAY>
16. Вебінар Олега Романчука «Як допомогти дітям пережити втрату рідних на війні» [Електронний ресурс]. *Центр здоров'я та розвитку "Коло сім'ї"*. URL: <https://youtu.be/f-4LChdJ2e0>
17. Військова психологічна підготовка та реабілітація. Київ : Видавець Олег Філюк, 2014. 496 с.
18. Вольнова Л. М. Попередження психологічної дезадаптації поранених у системі соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту пс-ії імені Г.С.Костюка НАПН України. Том XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості*. 2017. Випуск 15. С.76-84.
19. Галімов А., Крупа В., & Кшановська Р. Психологічна Реабілітація Учасників Військових Конфліктів. *Scientific Collection «InterConf» : scientific paradigm in the context of technologies and society development*. 2021 (November 18-19, 2021). №86. С.607-614.
20. Горбунова В. В., Карачевський А. Б., Климчук В. О., Нетлюх Г. С., Романчук О.І. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навчальний посібник. Львів : Ін-т психічного здоров'я Укр. катол. ун-ту, 2016. 96 с.
21. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах. [Методичні рекомендації] / Укладачі д. мед. наук, проф. Волошин П.В. та ін. Київ, 2014. 67с.
22. Дідик Н. Ф. Роль сім'ї у підтримці психологічного стану військовослужбовця на різних етапах виконання службово-бойового завдання. *Робота з травмами війни. Український досвід: матеріали I всеукр. наук.-практ. конф.* Київ, 2018. С. 48-51.
23. Дідик Н. Ф. Соціально-психологічна підтримка членів родин військовослужбовців як чинник впливу на морально-психологічний стан бійця під час виконання завдань у зоні

АТО. *Український Психологічний Журнал / Ukrainian Psychological Journal*. 2018. № 1 (7). С.41-57.

24. Дідик Н. Ф. Система роботи із сім'ями військовослужбовців: порівняльний аналіз досвіду США, Канади, Великої Британії. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2019. Вип. 44. С. 37-51.

25. Інновації у медико-психологічній реабілітації учасників бойових дій та постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій (клінічна настанова) / Під заг. ред. проф. Б.В. Михайлова. Харків-Київ: «Укрпрофоздоровниця» 2019. 152 с.

26. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Корня Л. В. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України. Методичний посібник. Київ: ФОП Маслаков, 2019. 288 с.

27. Колесніченко О. Психологічна реабілітація військовослужбовців – учасників бойових дій національної гвардії України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія психологічні науки*. 2020. Вип. 12(1). С.159-175.

28. Комар Зоран. Підручник для військових психологів «Психологічна стійкість воїна». Київ, 2017. 185 с.

29. Консультування в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / авт. кол ; заг. ред. В. Г. Панок, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 144 с.

30. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах / Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2017. 505 с.

31. Лазоренко Б. П. Самодопомога при негативних емоційних станах: навч.-практ. центр психол. інновацій ІСПП НАПН України [Електронний ресурс]. Вебінар від 31.03.2020. URL: <https://www.facebook.com/centerispp/videos/212139913441124/>

32. Медико-психологічна реабілітація учасників АТО в санаторно-курортних установах (клінічна настанова) / Михайлов Б.В., Семикопна Т.В., Лупей-Ткач С.І. та ін. Під заг. ред. проф. Б.В. Михайлова. Харків-Київ: ВАФК. 127 с.

33. Методичні рекомендації по роботі з жінками, що є членами родин учасників АТО [Електронний ресурс]. *Києво-Святошинський ЦСПР. Офіційний веб-сайт*. URL: <http://www.boyarka.cspr.info/2016/04/metodichni-rekomendatsiyi-po-roboti-z-zhinkami-shho-ye-chlenami-rodin-uchasnikiv-ato/>

34. Михайлов Б.В. та ін. Медико-психологічна реабілітація учасників АТО в санаторнокурортних установах (клінічна настанова) / Під заг. ред. проф. Б.В. Михайлова. Харків-Київ: ВАФК. 127 с.

35. Михайлов Б.В., Чугунов В.В., Курило В.О., Саржевський С.Н. Посттравматичні стресові розлади : Навчальний посібник / Під заг. ред. проф. Б. В. Михайлова. Вид. 2-е, перероблене та доповнене. Харків : ХМАПО, 2014. 223 с.

36. Мозговий В. І. Робота психолога із сім'ями військовослужбовців, що виконують завдання за призначенням. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019, № 5, Т.2. С.198-203.

37. Олексюк Н. Зміст соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців в умовах реформування збройних сил України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2009. Випуск 16-17. С.68-71.

38. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2018. 208 с.
39. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. Київ, 2018. 236 с.
40. Основи роботи психолога внутрішніх військ МВС України: навч. посіб. / І.І. Ліпатов, І.І. Приходько, Ю.Б. Ірхін, В.І. Пасічник та ін. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2008. 153 с.
41. Охорона ментального здоров'я та медико-психологічна реабілітація військовослужбовців в умовах гібридної війни. Монографія / за ред. акад. Цимбалюка В.І. Київ, 2020. 307 с.
42. Павлик Н. В. Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів : метод. посіб. Київ, 2020. 92 с.
43. Пам'ятка психологу щодо організації психологічного супроводження військовослужбовців під час виконання завдань за призначенням. Частина III. Соціально-психологічні методи корекції сприйняття ситуації [Електронний ресурс]. Київ, 2015. 13 с.
URL: https://www.mil.gov.ua/content/pdf/book_t3.pdf
44. Попелюшко Роман. Особливості групової роботи з комбатантами з віддаленими наслідками стресогенних впливів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Психологічні науки* : зб. наук. пр. / за ред. Н.О. Євдокимової. Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. №1(16). С. 160-165.
45. Профілактика відхильної поведінки у військовослужбовців: навчально-методичний посібник/ А.М. Романишин, Т.М. Мацевко та ін. Львів: НАСВ, 2017. 322 с.
46. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник/ З. Г. Кісарчук та ін.; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ «В-во «Логос». 207 с.
47. Психологічна само- та взаємодопомога військовослужбовців Національної гвардії України в умовах ведення бойових дій : посібник / О.С. Колесніченко, Я.В. Мацегора, І.І. Приходько / За заг. ред. проф. І.І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2016. 108 с.
48. Психологія бою: посібник / Грицевич Т. Л., Гузенко І. М., Капінус О. С., Мацевко Т. М., Романишин А. М.; за ред. А. М. Романишина. Львів: Видавництво «Астролябія», 2017. 352 с.
49. Психологія екстремальної діяльності : навч. посіб. / І. І. Приходько, О. С. Колесніченко, О. В. Тімченко та ін. / За заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2016. 571 с.
50. Реабілітаційна психологія : методичні матеріали до семінарських занять [для студентів ВНЗ] / Віра Дуб. Дрогобич : РВВ Дрогобицького ДПУ імені Івана Франка, 2017. 92 с.
51. Робота з травмами війни. Український досвід : матеріали Першої всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 28-31 березня 2018р.) / [за наук. ред. Л. А. Найдьонової, О. Л. Вознесенської, В. В. Савіпова]. Київ : Золоті ворота, 2018. 170 с.
52. Розов В. І. Адаптивні антистресові психотехнології: навч. посібн. Київ: Кондор, 2005. 278 с.
53. Романишин Андрій, Сусол Юрій, Вплив участі військовослужбовців у бойових діях на їх сім'ї. *Особистість в екстремальних умовах : матеріали X Всеукраїнської наук.-практ. конф.* (21 травня 2021 р., м. Львів). Львів, 2021. 216 с.

54. Савчук О. М. Допомога учасникам бойових дій та членам їхніх сімей у випадках домашнього насильства. *Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи* : збірник тез доповідей Обласної науково-практ. конф. (м. Чернігів, 24 жовтня 2019 р.). Чернігів : ЧНТУ, 2019. С. 113-116.
55. Селюкова Т. В. Психологічна діагностика посттравматичних стресових розладів: курс лекцій. Харків : НУЦЗ України, 2016. 54 с.
56. Сидоренко О. Б. Саморегуляція як механізм психологічної реабілітації військовослужбовців. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Ін-ту пс-ії імені Г.С. Костюка НАПН України. Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості*. 2017. Випуск 15. С. 545-560.
57. Соціально-педагогічна діагностика дітей та родин, які опинились в складних життєвих обставинах : метод. рек. / автори-упор. В. Г. Панок, З.О. Гаркавенко, О.Г. Карагодіна, А.С. Шапошнікова. [2-е вид., стереотип.]. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 76 с.
58. Судакова О. С. Досвід психологічного супроводу при психотравмуючій події в умовах військових дій та артилерійських обстрілів. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*, 2022. Вип. 2 (49), С.183-188.
59. Ягупов В. Військова психологія: підручник. Київ : Тандем, 2004. 656 с.
60. Brewin C. R, Andrews B., Hejdenberg J., Stewart L. Objective predictors of delayed-onset post-traumatic stress disorder occurring after military discharge. *Psychological Medicine*, 2012. Vol.42(10), P.2119–2126. doi:10.1017/S0033291712000189
61. Gray M. J. Adaptive disclosure: An open trial of a novel exposure-based intervention for service members with combat-related psychological stress injuries. *Behavior Therapy*. 2012. № 43. Vol. 2. P. 407-415.
62. Maedl A., Schauer E., Odenwald M., & Elbert T. Psychological rehabilitation of ex-combatants in non-Western, post-conflict settings. In E. Martz (Ed.), *Trauma rehabilitation after war and conflict: Community and individual perspectives*. Springer Science + Business Media. 2010. pp. 177–213. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-5722-1_9
63. Markova M. V. at all. Disorders of adaptation of combatants and their medical and psychological rehabilitation at the sanatorium stage of treatment. *Wiadomości Lekarskie*, 2022. Volume LXXV, Issue 2, February. P. 444-450. URL: <https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2022/02/WLek202202121.pdf>
64. Melnyk A. 2016. Peculiarities of Psychological Rehabilitation of Combatants. *Psychological Prospects Journal*. Aug. 2016. Vol. 28, P.176–185. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2016-28-176-185>.
65. Smith M.A., Robinson L. Segal J. PTSD in Military Veterans. [Electronic resource]. URL: <https://www.helpguide.org/articles/ptsd-trauma/ptsd-in-military-veterans.htm>
66. Soloviev Andrey, Ichitovkina Elena and Zlokazova Marina. The Mental Health of Combatants. *Submitted*: May 30th, 2018. *Reviewed*: August 7th, 2018; *Published*: April 30th, 2019. DOI: 10.5772/intechopen.80778
67. Understanding PTSD: A Guide for Family and Friends [Electronic resource]. URL: https://www.ptsd.va.gov/publications/print/understandingptsd_family_booklet.pdf

Законодавче забезпечення

68. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», редакція від 25.08.2022 [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України*.

Законодавство України. Офіційний веб-портал. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

69. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», редакція від 07.05.2022 [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України. Законодавство України. Офіційний веб-портал. URL:* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

70. Наказ Міністерства № 87 від 27.04.2021 «Про затвердження примірною договору про надання послуг із психологічної реабілітації» [Електронний ресурс]. *Міністерство у справах ветеранів України. Офіційний веб-портал. URL:*
<https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/minveteraniv-vid-27042021-87-pro-zatverdzheniya-primirnogo-dogovoru-pro-nadannya-poslug-iz-psikhologichnoi-reabilitatsii.pdf>

71. Наказ Міністерство Оборони України 09.12.2015 № 702, редакція від 14.02.2020 «Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, та Державної спеціальної служби транспорту, які брали участь в антитерористичній операції, здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях чи виконували службові (бойові) завдання в екстремальних умовах» [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України. Законодавство України. Офіційний веб-портал. URL:* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16#Text>

72. Наказ Міністерство у справах ветеранів України, 28.12.2020 № 245 «Про затвердження Вимог до суб'єктів надання послуг із психологічної реабілітації» [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України. Законодавство України. Офіційний веб-портал. URL:*
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0304-21#Text>

73. Постанова Кабінет Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1057, редакція від 18.05.2022 «Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб» [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України. Законодавство України. Офіційний веб-портал. URL:*
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-%D0%BF#Text>

74. Постанова Кабінет Міністрів України від 31 березня 2015 р. № 200 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на забезпечення постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів сімей загиблих (померлих) таких осіб санаторно-курортним лікуванням» [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України. Законодавство України. Офіційний веб-портал. URL:* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/200-2015-%D0%BF#Text>

75. Постанова Кабінет Міністрів України від 5 грудня 2018 р. № 1021, Редакція від 15.05.2020 «Про затвердження Державної цільової програми з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадаптації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на

період до 2023 року» [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. Законодавство України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2018-%D0%BF#Text>

VII. Інформаційні ресурси

1. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
2. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20
3. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
4. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
5. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.fractr.org>
6. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ТІЛЕСНО-ОРІЄНТОВАНА ПСИХОТЕРАПІЯ

ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ

Розробник програми: *Якимчук Оксана Іванівна,*
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Тілесно-орієнтована психотерапія психосоматичних розладів» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього рівня *магістр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні основи тілесно – орієнтованої психотерапії психосоматичних розладів як складової професійної діяльності практичного психолога; технологічні прийоми, методи та особливості надання психологічної допомоги.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою психологією, з психофізіологією та психотерапією, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією. Найтісніші зв'язки має із психосоматикою та психологією тілесності.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Тілесно-орієнтована психотерапія психосоматичних розладів» є: розширення уявлень студентів про специфіку майбутньої професійної діяльності та формування знань про особливості тілесно – орієнтованої психотерапії психосоматичних розладів; розкриття механізмів прояву психосоматичних порушень з урахуванням чинників та механізмів їх виникнення; забезпечення оволодіння майбутніми фахівцями–психологами категоріальним апаратом сучасних психотехнологій; розширення навичок щодо застосування нових методів у своїй роботі; підготувати студентів до можливості самостійного вибору методів тілесно – орієнтованої психотерапії при психосоматичних розладах; формування у студентів здатність і готовність до прогнозування змін в динаміці при роботі в тілесно – орієнтованому підході.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Тілесно-орієнтована психотерапія психосоматичних розладів» є:

1. Науково – теоретичне вивчення основ тілесно – орієнтованої психотерапії.
2. Активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця.
3. Вироблення у студентів практичних умінь і навичок; вивчення та аналіз теоретичних та методологічних засад тілесно – орієнтованої психотерапії у вітчизняній та зарубіжній психології; ознайомлення з етичними основами.

4. Вивчення систем тілесно-орієнтованої психотерапії психосоматичних розладів та психотехнік; вивчення основних підходів (соматична вегетотерапія Вільгельма Райха, біоенергетика Олександра Лоуена, фізичне усвідомлення Мойше Фельденкрайза).

5. Активізувати у студентів мотиви професійного зростання, самоактуалізації та самовдосконалення; сприяти підвищенню рівня компетентності студентів в питаннях що знаходяться у веденні суміжних дисциплін.

6. Навчити студентів практично використовувати базові знання, вміння і навички побудови професійної взаємодії з клієнтами у процесі фахової діяльності; сприяти застосуванню у практичній діяльності отриманих базових знань.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1	ПРН16. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності; уміння вирішувати проблеми клієнтів шляхом активізації їх власних ресурсів.	ІК.Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог. ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
2	ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	ФК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих методів та технік.
3	ПРН13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
4	ПРН15. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретико – методологічні основи тілесно – орієнтованої психотерапії психосоматичних розладів.	16,2	8	5	3,2	84	15,2	7	5	3,2	88
1.	Тема 1. Історія виникнення та розвитку тілесно-орієнтованої психотерапії	3,8	2	1	0,8	21	3,8	2	1	0,8	22
2.	Тема 2. Етика при роботі в тілесно-орієнтованій психотерапії. Поняття психотерапевтичного процесу.	3,8	2	1	0,8	21	3,8	2	1	0,8	22
3	Тема 3. Аналіз теорій та моделей виникнення психосоматичних розладів.	4,8	2	2	0,8	21	4,8	2	2	0,8	22
4	Тема 4. Особливості діагностики окремих розладів органів та систем.	3,8	2	1	0,8	21	2,8	1	1	0,8	22
	Модуль II. Тілесно-орієнтовані методи в психотерапії психосоматичних розладів.	11,8	6	3	2,8	68	8,8	3	3	2,8	68
5	Тема 5. Біоенергетичний аналіз А. Лоуена.	4,2	2	1	1,2	24	3,2	1	1	1,2	24
6.	Тема 6. Методика Ф.Александера.	3,8	2	1	0,8	22	2,8	1	1	0,8	22
7.	Тема 7. Аналіз характеру та вегетотерапія за В. Райхом.	3,8	2	1	0,8	22	2,8	1	1	0,8	22
Разом:		28	14	8	6	152	24	10	8	6	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредити ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико – методологічні основи тілесно – орієнтованої психотерапії психосоматичних розладів.

Тема 1. Історія виникнення та розвитку тілесно – орієнтованої психотерапії

Зміст теми: Історія становлення тілесно-орієнтованого підходу, предмет, об'єкт і завдання. Історичний огляд уявлень про співвідношення «душі» і «тіла». Холістична і дихотомічна парадигми щодо «моделі людини» в різні історичні епохи. Епоха Античності - ідея гармонії тілесного і духовного в людині, теорії Геракліта, Демокріта, Гіпократ, Сократа, Платона, Аристотеля. Епоха Середньовіччя - поділ законів тілесного і духовного існування людини, приведення тілесності на нижчий, тваринний рівень, ідеологія аскетизму - «умертвіння плоті». Епоха Відродження - чуттєва (тілесна) реальність людської життя розглядається як її смислова сутність. Ідея єдності духу і тіла в роботах Ф.Аквінського (1225-1274). Епоха Просвітництва - поглиблення розколу між душею і тілом (Бекон, Кеплер, Галілей, Декарт, Спіноза). Теорія психофізичного паралелізму (Лейбніца). Відкриття в області фізіології в 19 ст. (Ф.Галь, Е.Вебер, Г.Гельмгольц), вчення Ч.Дарвіна, психоаналітична концепція З. Фрейда (ідея про вроджені потяги і компоненти особистості). Пошук розуміння зв'язку між психічними і нервовими процесами в організмі. Внесок З.Фрейда, А. Адлера і К. Г. Юнга в розвиток тілесної терапії. В.Райх як основоположник орієнтованої на тіло терапії. Теоретичне обґрунтування функціональної єдності нашого організму

Тема 2. Етика при роботі в тілесно-орієнтованій психотерапії. Поняття психотерапевтичного процесу.

Зміст теми: Специфіка тілесних підходів. Етичні стандарти. Здатність долати «корисні» захисти; особливості перенесення; специфіка особистих кордонів. Якості і критерії компетентності тілесно-орієнтованого психотерапевта. Етичні правила і кодекс Європейської Асоціації тілесно-орієнтованої психотерапії.

Тема 3. Аналіз теорій та моделей виникнення психосоматичних розладів.

Зміст теми: Сучасні уявлення про психосоматичні розлади. Модель вегетативних неврозів та векторна теорія Ф. Александера, конверсійна теорія З. Фрейда, теорія «специфічних особистісних профілів» Ф. Донбар, модель захисту Мітчерліха та інших. Фізіологічні та нейрогуморальні теорії психосоматичних зв'язків. Нейрогуморальна теорія Уолтера, Б. Кенона, Г. Сальє про загальний адаптаційний синдром. Фізіологічні теорії взаємовпливу психіки та тіла: Р. Декарта, І. Сеченова, В. Бехтерева, І. Павлова, К. Бикова, І. Курціна. Психофізіологічні основи психосоматичних розладів.

Тема 4. Особливості діагностики окремих розладів органів та систем.

Зміст теми: Особливості діагностики клієнтів: із порушенням органів дихання; серцево судинної системи; шлунково кишкового тракту; опорно – рухового апарату; ендокринної системи; онкології; гінекологічних та функціональних сексуальних порушеннях; психовегетативному синдромі; депресії; інфекційних захворювань та головному болі. Особистісні особливості ставлення до хвороби людей з зазначеними психосоматичними розладами.

Модуль II. Тілесно-орієнтовані методи в психотерапії психосоматичних розладів.

Тема 5. Біоенергетичний аналіз А. Лоуена.

Зміст теми: Передумови та історія виникнення методу. Теоретичні засади методу та його особливості. Покази та перспективи до застосування методу.

Тема 6. Методика Ф. Александера.

Зміст теми: Передумови та історія виникнення методу. Теоретичні засади методу та їх особливості. Покази та перспективи до застосування методу.

Тема 7. Аналіз характеру та вегетотерапія за В. Райхом.

Зміст теми: Передумови та історія виникнення методу. Теоретичні засади методу В.Райха та його особливості. Покази та перспективи до застосування методу В.Райха.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу):

- залік;
- підсумкове опитування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; захист рефератів; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); самостійна робота студентів; інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Тілесно – орієнтована психотерапія психосоматичних розладів» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Тілесно – орієнтована психотерапія психосоматичних розладів» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову

оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переведення рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Аненкова І.П. Психосоматика. Навч. посіб./І.П. Аненкова. – К.: Каравела, 2018.
2. Галецька І. Клініко-психологічне дослідження: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 242 с.
3. Дідковська Л. І. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навч. посіб. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 264 с.
4. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. М.С. Корольчука. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
5. Клінічна психодіагностика: практикум / Редактор-упорядник проф. М.В.Миколайський. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. – 228 с.
6. Корнієнко О.В. Підтримання психосоматичного здоров'я практично здорових людей: Навч.посібник. К.: Вид.центр “Київський університет”, 2000. 126 с.
7. Мозгова Г.П., Ханецька Т.І., Якимчук О.І. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне. Хрестоматія: Навчальний посібник. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. - 383 с.
8. Мозгова Г. Психосоматика: психологія і практика / Г. Мозгова, Т. Андрущенко. – 2018. - С .148-155.
9. Наказна І. М. Психосоматика: навч. посіб. – Ніжин, 2010. – 132 с
10. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я / Навчальний посібник: М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, А. Ф. Косенко, Т. І. Кочергіна / Загальна редакція М. С. Корольчука. К.: Фірма «ІНКОС», 2002. 272 с.
11. Практична психосоматика: діагностичні шкали : навчальний посібник / за заг. ред. О. О. Чабана, О. О. Хаустової. К: ВНТУ, 2018. 108 с.
12. Потапенко Я. Людська тілесність як фундаментальна категорія культурно-антропологічних студій // Етнічна історія народів Європи. – 2013.
13. Ханецька Н. В. Психосоматика: теоретико-практичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Хмельницький, 2019. – 123 с.
14. Харченко Д.М. Психосоматичні розлади. Теорії, методи діагностики, результати досліджень : навчальний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2015. 280 с.
15. Хомуленко Т. Б. Основи психосоматики: навч.-метод. посіб. - Вінниця: Нова Книга, 2019. – 120 с.
16. Чабан О.С. Психосоматична медицина (аспекти діагностики та лікування) / О.С.Чабан, О.О.Хаустова. – К., 2000.
17. Чадських Ю.Г. Психологія і психосоматика: Навч. посібник. - К.: Каравела, 2018.

Додаткові:

30. Айві А. Цілеспрямоване інтерв'ювання і консультування. – К.: «Сфера», 1998. – 334 с.

31. Березин Ф. Б. Некоторые механизмы интрапсихической адаптации и психосоматическое соотношение. – В кн.: Бессознательное: природа, функции, методы исследования. Тбилиси, 1978, т. 2, с.281-291.
32. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 338 с.
33. Губенко І. Я. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / І. Я. Губенко, О. С. Карнацька, О. Т. Шевченко.- К.: Медицина, 2018.- 312 с.
34. Загальна та медична психологія (практикум)/Під заг.ред. професора І.Д.Спіріної, професора І.С.Вітенка. – Дніпропетровськ, АРТ ПРЕС,2002.
35. Конечный Р., Боухал М. Психология в медицине. – Прага: Авиценум. Мед. изд-во, 1983.
36. Каліна, Н. Ф. Психотерапія: підручник / Н. Ф. Каліна. – К. : Академвидав, 2010. – 288 с. – (Сер. "Альма-матер").
37. Максименко С. Д. Психологічна допомога тяжким соматичним хворим / С. Д. Максименко, Н. Ф. Шевченко : навч. посіб. – Київ–Ніжин : Міланік, 2007. – 115 с.
38. Практична психологія. Методи вивчення особистості / С. І. Болтівець, Н. А. Бастун, С. В. Васьківська та ін. Вип. I, Суми: «Мрія», 1992. - 128 с.
39. Пріц, А. Груповий психоаналіз: Теорія. Техніка. Застосування [Текст] / А. Пріц, Е. Викукаль. – Львів : Астролябія, 2006. – 312 с.
40. Психотерапія – нова наука про людину. / За редакцією Альфреда Пріца. – Пер. з нім. Прохасько Ю. – Львів: ІНВП "Електрон". – 1998. – 392 с.
41. Практикум з психології. – Чернівці: Рута, 2006. – 360 с.
42. Сімон Ф.Б., Рех-Сімон К. Циркулярне опитування. Системна терапія на клінічних прикладах: Підручник / Пер. з нім. В.Басюк, І.Краснопольська, В.Лановий. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 184 с.
43. Токман А. А. Психологія способу життя: навч. посіб. Ч. 1. / А. А. Токман, Н. В. Немченко. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. – 344 с.
44. Татенко О. М. Практична психологія в Україні: історія і сучасність // Психологія: науково-методичний збірник. – Київ, 1993. – 218 с.
45. Федосова Л. О. Клінічна психологія: навчальний посібник / Л. О. Федосова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. – 248 с.
46. Фон Шліппе А., Швайцер Й. Системна психотерапія та консультування / Пер. з нім. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2004.
47. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція : навч. посіб. / Цимбалюк І. М. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : Професіонал, 2007. – 544 с.
48. Totton, N. (2003) Body Psychotherapy: An Introduction Open University Press. ISBN 0-335-21038-4 (pb); 0-335-21039-2.
49. Staunton, T. (Ed.) (2002) Body Psychotherapy Brunner Routledge. ISBN 1-58391-115-4 PB; 1-58391-116-2
50. Macnaughton, I. (2004) Body, Breath and Consciousness: A Somatics Anthology, ed. Macnaughton, North Atlantic Books. ISBN 1-55643-496-0 ISBN 978-1-55643-496-9

VII. Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/>

2. Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. <http://hklib.npu.edu.ua/>
3. Електронна бібліотека «Куб». <http://www.koob.ru/>
4. Федерація психологів-консультантів онлайн. <http://pro.feko.ru/post-name/286/>
5. Портал професійних психологів України «У психолога». <http://upsihologa.com.ua/>
6. Нормативні документи, які регламентують діяльність психотерапевтичної мережі в Україні. –Методичні рекомендації. – Михайлов Б.М., Сердюк О.І., Федосєєв В.А. Режим доступу: www.psychiatry.ua
7. Сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. <http://lib.pu.if.ua>

Навчальне видання

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ
ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ
ПРОГРАМИ «ПСИХОЛОГІЯ»**

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія

Підписано до друку 23.10.2023 р. Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Умов.друк.арк. 26,27. Облік.видав.арк. 19,21
Зам. № 200
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова.
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.